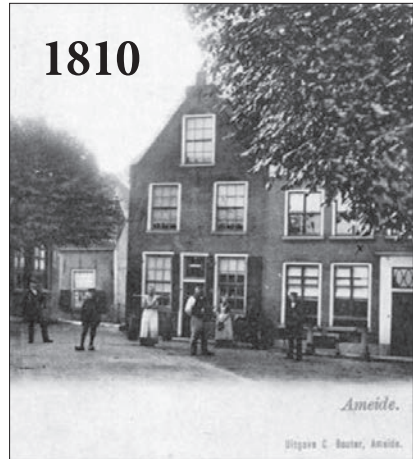

1810

Floris Kloos

een bekende
Termeienaar

De familie Kloos woonde in het monumentale pand Dam 9, op de hoek van de Dam en de Kerkstraat, waar in later jaren de gerenommeerde slagerij van Adrianus (Janus) Muilwijk en diens zoon Aart en kleinzoon Simon was gevestigd. Daarom werd het pand vroeger het "huis van Kloos" genoemd.

F. KLOOS & ZONEN,
KINDERDIJK,
Scheepsbouwmeesters
in HOUT en IJZER.

GROFSMEDEN,
Constructeurs van IJzerwerken,

Als:

Stoombooten, Stoomketels, Bruggen, Sluissdeuren, Waterketels, Masten, Ra's, Gashouders enz.

EN FABRIKANTEN VAN

Machinaal IJZEREN KLINKNAGELS.

COLOFON

Het nieuwsblad is een uitgave van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven en verschijnt vier keer per jaar.

ISSN: 1569 - 7800

HET BESTUUR

Voorzitter:

H. van den Heuvel Voorstraat 99 4132 AP Vianen tel. 0347-355180

Vice-voorzitter:

G.W. Groenendijk De Geer 7a 4233 HX Ameide tel. 0183-601886

Secretaris:

C.W. Broekman Broekseweg 59 4233 CT Ameide tel. 0183-601811

Penningmeester:

J. Stasse De Bogerd 19 4233 GN Ameide tel. 0183-602488

Algemeen adjunct:

J.A. Maatkamp Lekdijk 18 2769 GA Langerak tel. 0183-602071

Leden:

C. van Gelderen Prinsengracht 43 4233 ET Ameide tel. 0183-602198

D. Siegersma Fransestraat 12 4233 ED Ameide tel. 0183-602676

A. Terlouw-vd Grijn Vijf Akkers 18 4235 AH Tienhoven tel. 0183-602110

J. Verwolf Paramasiebaan 4b 4233 EX Ameide tel. 0183-601749

ERELEDEN

A.M. den Oudsten, C. Rijnhout, G. Streefkerk en P. Will

CORRESPONDENTIEADRES

C.W. Broekman info@ameide-tienhoven.nl internet: www.ameide-tienhoven.nl

LEZINGEN EN EXCURSIES

H.J. Beckmann h.j.beckmann@planet.nl

J.D.C. Laroo hv@laroo.net

REDACTIE NIEUWSBLAD

H.J. Beckmann h.j.beckmann@planet.nl

C. van der Grijn cvdgrijn@hetnet.nl

G.W. Groenendijk gert.groenendijk@planet.nl

B. Provoost bram.provoost@kpnplanet.nl

A. Tukker a.tukker74@hetnet.nl

LEDENADMINISTRATIE

J. Stasse jstasse@hetnet.nl

CONTRIBUTIE

De contributie bedraagt minimaal €15,= per jaar, over te maken op bankrekeningnummer 301952248 van de Rabobank in Ameide, t.n.v. de penningmeester van de vereniging.

Opzegging van het lidmaatschap dient minimaal zes weken voor het eind van het verenigingsjaar te hebben plaatsgevonden.

De redactie besteedt de uiterste zorg aan de in dit nieuwsblad opgenomen artikelen. Onvolkomenheden kunnen echter voorkomen. Het bestuur van de Historische Vereniging aanvaardt dan ook geen aansprakelijkheid voor daaruit voortvloeiend ongerief.

Het is zonder voorafgaande toestemming van de auteur niet toegestaan een artikel of delen daarvan over te nemen, te (doen) publiceren of anderszins openbaar te maken of te vervoelvoudigen.

De publicatie van dit Nieuwsblad wordt mede mogelijk gemaakt door Vossloh Cogifer Kloos BV te Nieuw-Lekkerland

Inhoud maart 2012

- 3 Verenigingsnieuws
- 3 Reacties van lezers
- 4 Tussen Kunst en Kitsch
- 6 Van de redactie
- 7 Mijn grootmoeder Maria Johanna Jansen
- 10 Het geslacht Kloos
- 20 Floris Kloos als molenbouwer
- 25 Straatnamen in Ameide en Tienhoven
- 26 Recht en slecht in Ameide (1)
- 32 Levensbericht van Adriaan P.H.A. de Kleijn
- 38 Is een Ameidenaar de Nobelprijs misgelopen?
- 44 Het hofje van mevrouw van Aerden te Leerdam
- 48 Historische plaatjes met een praatje

Van de redactie

Erelid Paul Will is met ingang van het jaar 2012 in verband met zijn gevorderde leeftijd teruggetreden als lid van de redactie van het Nieuwsblad. Wij respecteren dit besluit en willen hem vanaf deze plaats heel hartelijk bedanken voor de vele artikelen die hij als 'man van het eerste uur' in de afgelopen 21 jaar heeft geschreven. Gelukkig heeft Paul ons laten weten dat hij artikelen blijft schrijven voor zijn lijfblad!

Wij hebben Bram Provoost bereid gevonden plaats te nemen in de redactie.

Reacties van lezers

De redactie heeft niet minder dan zes reacties ontvangen naar aanleiding van eerder in dit blad gepubliceerde artikelen.

1. De heer Jean A. Chaigneau, een van de vijf in Nieuwegein woonachtige leden van onze vereniging, gaat in op het in de editie 2011-III geplaatste artikel over het geslacht Peterse. Hij schrijft het volgende: "Laat ik in de eerste plaats mijn complimenten geven voor uw kwartaalblad. Een fantastische uitvoering, zo ook de artikelen die er door velen in worden gepubliceerd. Het blad wordt door mij dan ook van voor- tot achterpagina gelezen.

Door omstandigheden kon ik niet eerder reageren op een artikel, geplaatst in de editie van september 2011. Het gaat om het artikel van Hans van den Heuvel over het geslacht Peterse.

In de zesde generatie wordt van de echtgenote van Jan Willem Peterse, Maagje van Es, als overlijdensdatum 24 december 1903 genoemd. Dit moet echter zijn 24 december 1909, voor genealogen onder ons zeer belangrijk.

Dit viel mij op, omdat een zuster van Maagje van Es voorkomt in mijn stamboom "Chaigneau-Vermeulen", namelijk Willempje Cornelia, geboren op 1 oktober 1850, overleden op 6 november 1910 en op 12 maart 1875 getrouwd met Cornelis van Mourik, geboren op 28 december 1849 en overleden op 15 mei 1892. Cornelis en Willempje Cornelia waren de ouders van mijn grootmoeder, Gijsberta (Gijsje) van Mourik, geboren op 20 december 1880 te Ameide, overleden op 11 oktober 1958 te Lexmond en getrouwd op 23 februari 1906 met Abraham (Bram) Vermeulen, geboren op 5 augustus 1883 te Hoornaar en overleden op 20 december 1933 te Ameide. Abraham Vermeulen was ijzersmid te Ameide en stamde af van Peter Vermeulen, geboren omstreeks 1715 te Goch (Rheinland, Preussen, Deutschland) en getrouwd op 6 april 1744 te Ameide met Willempje van Woudenberg, gedoopt op 19 mei 1715 te Ameide en aldaar overleden op 6 december 1785.

Dit echtpaar, Bram en Gijsje Vermeulen (mijn grootouders), kregen acht kinderen, onder wie mijn moeder, Willempje Cornelia Vermeulen, geboren op 19 september 1908 te Ameide, overleden op 14 januari 1974 te Utrecht en getrouwd op 27 februari 1930 met Jean André Chaigneau, geboren op 18 oktober 1903 te Lexmond en overleden op 9 september 1996 te Bilthoven.

Voor de genealogen in de vereniging en in het bijzonder voor hen die het geslacht Peterse uitzoeken, zou het raadzaam zijn dat de correctie wordt opgenomen in uw volgend kwartaalblad.

Ik heb uit het artikel over het geslacht Peterse weer aanvullende informatie voor mijn genealogie "Chaigneau – Vermeulen" kunnen putten. Mijn hartelijke dank daarvoor".

2. De heer R. F. van Dijk van het Regionaal Archief Gorinchem, die tot de minutieuze lezers van het Nieuwsblad behoort, reageert op het in de vorige editie gepubliceerde artikel over de geschiedenis van de Ambachtsheerlijkheid Tienhoven, omdat de daarin genoemde Cornelis Johannes Nierstrasz

- niet in Gorinchem, maar op 28 mei 1823 in Leeuwarden in het huwelijk trad met de daar omstreeks 1794 geboren Johanna de Jong, en

- Sophia Barbara, de tweede dochter van het echtpaar, niet op 18, maar op 8 december 1830 te Gorinchem werd geboren.

3. De derde reactie is afkomstig van de heer Lo Castelijin, wonend in Leidschendam-Voorburg, lid van onze vereniging en oomzegger van dr. Frans Felix Blok, die als classicus en musicus werd geportretteerd in de editie 2011-IV. Hij stelde de redactie vijf foto's ter beschikking, die in 1959 in Ameide zijn gemaakt ter gelegenheid van het zestigjarig bestaan van de plaatselijke christelijke muziekvereniging "Crescendo", waarbij zijn grootvader, de legendarische "meester" Lodewijk Blok (1868-1968), het korps op 92-jarige (!) leeftijd nog éénmaal dirigeerde. De heer Blok was de oprichter van "Crescendo" en van 1892 tot 1914 hoofd van de "School met den Bijbel" te Ameide. Enkele van deze foto's zijn op pagina 5 afgedrukt.

4. Cees van der Grijn (Floriszoon) uit Ameide meldt het artikel over doctor Blok "met meer dan gewone belangstelling te hebben gelezen" en gaat in op de betrokkenheid van diens vader bij "Crescendo", waarvan hij zelf in 1964 op negenjarige leeftijd lid werd. Cees wijst in dit verband op de in juni 1998 ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van muziekverenigingen in Ameide en Tienhoven verschenen speciale uitgave van het Nieuwsblad, waarbij een naamlijst van dirigenten was gevoegd. Volgens deze lijst was "meester Blok" dirigent van "Crescendo" van 1900 tot 1913. Toen hij bijna een halve eeuw na zijn vertrek voor de laatste maal voor zijn oude vereniging stond, was de heer Van der Linden dirigent van "Crescendo".

5. Colette Jesse uit Usquert (Gr.) maakt de volgende kanttekeningen bij het door Hans van den Heuvel geschreven artikel "Enkele grepen uit de geschiedenis van de Ambachtsheerlijkheid Tienhoven":

"Het op bladzijde 13 van de editie 2011-IV getoonde buitenhuis aan de Vecht is niet huize "Over-Holland", zoals het bijschrift luidt, maar het daarnaast gelegen huize "Rupelmonde". "Over-Holland" heeft namelijk een stenen trap (bordes) aan de kant van de Vecht. Ik woonde daar in de periode 1955-1968.

Mijn vader, de arts/fotograaf Nico Jesse (1911-1976), is momenteel niet alleen vertegenwoordigd op de expositie "Gard du Nord, Nederlandse fotografen in

Parijs 1900-1968”, maar ook op de expositie “Eyes on Paris, Paris im Fotobuch 1890 bis heute”, Haus der Photographie/Deichtor Hallen te Hamburg”.

6. Tot slot haakt Ruth van Bruggen uit Ameide in op het eveneens in de editie 2011-IV geplaatste artikel van Herman Beckmann over “de baksteenfabricatie in Ameide en Tienhoven”. Hij schrijft daar het volgende over:

“Ongeveer in 1975 spoelden bakstenen los uit de oever van een strandje aan de Lek, ongeveer bij de krib ter hoogte van de huidige Boezemweg op Achthoven. De meeste waren sterk vervormd en erg hard. Als ik me goed herinner, waren ze wat kleiner dan bakstenen nu zijn en van het type als op de foto.

Mijn oom Jan de Langen werkte in 1975 bij de griffie van de provincie Zuid-Holland. Ik had hem over de stenen verteld en zodoende is er door onderzoekers van de provincie ter plaatse een onderzoekje gedaan. De vervormde stenen werden door hen “misbaksels” genoemd. Waarschijnlijk weten meer inwoners van Ameide en Tienhoven van de misbaksels”.

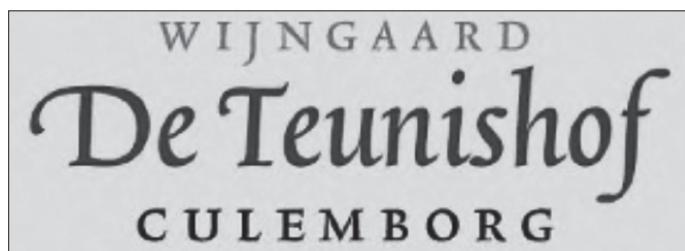

Een langs de rivier gevonden steen (een misbaksel), hoogst waarschijnlijk afkomstig van de steenfabriek op Sluis.

Mededeling

Ons lid Teun Bikker heeft een nieuwe website: <http://www.5herenlanden.nl>. De website is vol met verhalen over wijnmaken en geschiedenis. Zijn hobbywijngaard *De Teunishof* in Culemborg is te bezichtigen op afspraak en tijdens de jaarlijkse open dagen. Als historicus heeft hij tijdens en na zijn studie onderzoek gedaan naar en artikelen geschreven over de Vijfherenlanden (Vijfheerenlanden). Ook zijn er artikelen te vinden over meer algemene geschiedkundige onderwerpen, zoals de Middeleeuwen, de Renaissance en de Verlichting.

Wie geïnteresseerd is in de geschiedenis van het Ingenieursbureau NS/Holland Railconsult kan daarover op deze site enkele artikelen vinden.

Ontwikkeling ledenbestand

Sinds de publicatie van de editie 2011-IV van het Nieuwsblad zijn drie leden van onze vereniging overleden. Het gaat om de dames J. de Jongh uit Tilburg en M. van Toor-Havelaar uit Ameide en de heer H.J.J. van Arkel, die aan het einde van zijn leven in Ameide, maar eerder jarenlang in Tienhoven woonde.

In dezelfde periode werden tien nieuwe leden ingeschreven. Het betreft de dames M. van Boven-de Kuiper, A. Kooyman-Verhoef, Nagtegaal-van de Plaat en W. Verkaik-Verveer uit respectievelijk Leidschendam-Voorburg, Ameide, Groot-Ammers en Ouderkerk aan den IJssel en de heren N. Bikker, T.A. de Groot, C. Lems, G. Smits en L. Schrijvershof (allen uit Ameide) en dr. C.F. von Ziegenweidt uit KwaZulu Natal (Zuid-Afrika).

Voor de ouderen onder ons: mevrouw Map van Boven-de Kuiper is de dochter van “meester” Marius de Kuiper, die van 1928 tot 1949 hoofd van de School met den Bijbel in Ameide was.

In de loop van het vorige jaar is er om redenen van uiteenlopende aard, met inbegrip van een allesomvattende doorlichting van het ledenbestand, een einde gekomen aan twaalf lidmaatschappen, zodat de vereniging thans **540 leden** telt.

Tussen Kunst en Kitsch in Ameide

Op zaterdagmiddag 24 maart wordt door de heer Ben Beckmann, beëdigd makelaar/taxateur, uw antiek getaxeerd.

De taxatie vindt plaats in de bovenzaal van het oude stadhuis in Ameide. Aanvang: 14.00 uur

De toegang is voor onze leden gratis. Van niet-leden vragen we een bijdrage van € 2,50. Koffie of thee zijn inbegrepen.

Bedankt

De redactie wil de volgende personen heel hartelijk danken voor hun medewerking bij de totstandkoming van dit blad: Mevrouw Riet Visser-Bouter uit Krimpen aan de Lek, mevrouw Annelies de Kleyn uit Amsterdam, directeur Hans van Houwelingen van Kloos-Oving uit Nieuw-Lekkerland, de heer mr. M.H. Kruyswijk uit Rijswijk, de heer Ad Korpel uit Alblasserdam, de heer Floor Hartog uit Krimpen aan de Lek, de heer L.W. Punt uit Alblasserdam, de heer Cees van Homoet uit Alblasserdam en de heer Teus Stahlie uit Veldhoven.

Boven vlnr.: "meester" Blok, Kees van Kekem, Kees van der Grijn, Aart van der Grijn en Henk Mesker.

Onder: "meester" Blok, Kees van der Grijn en Kees van Kekem.

De 92-jarige „meester” Blok dirigeerde het 60-jarige Crescendo te Ameide

In het verenigingsgebouw te Ameide herdacht de Chr. muziekvereniging „Crescendo” dinsdagavond op eenvoudige, doch waardige wijze haar 60-jarig bestaan.

De muziekvereniging „Unie” had onder leiding van haar dirigent Van Delzen reeds een serenade aan haar jubilerende zustervereniging gebracht, en bood haar een mars ter keuze aan.

„Crescendo” dankte bij monde van haar ere-voorzitter, de heer De Haan, voor deze mooie geste, die een bewijs was van de goede vriendschap tussen beide korpsen. Vroeger moet dit wel eens anders geweest zijn.

Onder de aanwezigen bevond zich, naast burgemeester en mevrouw De Ridder, een bijzondere gast. Het was de heer Blok, beter bekend als „meester” Blok, die 60 jaar geleden, dus in 1899, mede-oprichter van Crescendo is geweest. Deze nog zo vitale 92-jarige oud-dirigent voelde zich ook thans nog vitaal genoeg om de dirigeerstok van dirigent Van der Linden over te nemen en tot ieders grote bewondering liet hij zien, dat hij nog even strak als vroeger het korps wist te leiden.

Bijgaande foto is het bewijs, dat „meester” Blok het nog heel goed kan!

In het Nieuwsblad (voor Gorinchem en omstreken), 13 november 1959; p. 4/16 stond het hiernaast staande artikel.

Van de redactie

Vanwege plaatsgebrek konden de afbeeldingen en de beschrijvingen van de wapens van de geslachten Nierstrasz, Donker Curtius en Doude van Troostwijk, behorende bij het door Hans van den Heuvel geschreven artikel “Enkele grepen uit de geschiedenis van de Ambachtsheerlijkheid Tienhoven”, niet worden opgenomen in de vorige editie van dit blad. Daarom gebeurt dit nu alsnog.

Het geslacht Nierstrasz

Het wapen van het geslacht Nierstrasz wordt in het “Nederland’s Patriciaat” als volgt omschreven:

“In zilver een vliegende blauwe duif, de kop omhoog, paalsgewijze gesteld. Helmteken: de duif van het schild tusschen een zilver-blauwe vlucht. Dekkleden: zilver en blauw.

Het geslacht Doude van Troostwijk

Het wapen van het geslacht Doude van Troostwijk wordt in het “Nederland’s Patriciaat” als volgt omschreven:

“Gedeeld: I doorsneden: A in rood drie omgekeerde zwarte kookpotten (2-1); B in zilver drie omgewende zwarte merletten* (2-1) (Van Troostwijk); II doorsneden : A in zilver een aanzierende ossenkop vergezeld van acht sterren, zoomsgewijs geplaatst, alles rood (Doude); B in goud een rood ankerkruis beladen met een gevierendeeld hartschild: 1 en 4 effen goud; 2 en 3 in goud drie rode schuinbalken (Paets). Helmteken: een aanzierende rode ossenkop. Dekkleden: rood, gevoerd van zilver.

Dit wapen, zij het met kleine verschillen, werd en wordt gevoerd door leden van het geslacht Doude van Troostwijk sinds 1890 en mogelijk zelfs vanaf het begin van de 19^e eeuw.

De kwartieren 1, 2 en 3 zonder sterren zijn afkomstig van de familie Van Troostwijk blijkens een

wapenbord van het Martini Gasthuis te Utrecht uit 1736 volgens welke dit geslacht het volgende wapen voerde: gedeeld, I doorsneden: A in rood drie omgekeerde zwarte kooppotten (2-1); B in zilver drie omgewende zwarte merletten (2-1); II doorsneden : in zilver een aanzierende ossenkop. Een deel van de familie, nakomelingen van Willem Isaac Doude van Troostwijk (1868-1957), voert een ander helmteken, namelijk dat van de familie Doude: een rode ster tussen een zilveren vlucht.

*merlet = vogeltje zonder bek en poten (term uit de heraldiek).

Het geslacht Donker (Curtius)

Het wapen van het geslacht Donker (Curtius) wordt in het “Nederland’s Patriciaat” als volgt omschreven:

“Wapen Donker: gedeeld: I in zilver een blauwe keper beladen met drie gouden lelies, waarvan die op de top van de keper verticaal, en de twee op de benen in de richting van die benen geplaatst; II in rood een verhoogde zilveren dwarsbalk vergezeld beneden van vier gouden sterren (1-2-1) en vier gouden penningen, waarvan een rechts en een links naast de bovenste ster en een rechts en een links naast de onderste ster. Helmteken: een gouden ster. Dekkleden: goud en blauw.

Wapen Donker Curtius: I het wapen Donker; II in goud een rood hert (Curtius). Twee helmen: rechter helmteken als Donker, linker helmteken gekroond, helmteken een uitkomend rood hert. Dekkleden : rechts goud en blauw, links goud en rood. Schildhouders: twee leeuwen. Wapenspreuk: Non timeo sed caveo (= Ik vrees niet, maar ik ben voorzichtig).

Mijn grootmoeder

Maria Johanna Jansen

Riet Visser-Bouter

De grootste bewondering heb ik voor mijn grootmoeder van mijn vaders kant: Maria Johanna Jansen. Weliswaar is zij niet geboren in het Groene Hart, maar ze is er wel opgegroeid en later getrouwd. Juist omdat ze uit een heel andere streek van Nederland kwam en hier zomaar pardoes “tussen de boeren” terecht kwam, heb ik grote bewondering voor haar.

Zij is geboren in Arnhem op 31 mei 1889, haar ouders waren Gerrit Jan Jansen en Wilhelmina Petronella Winterink, die getrouwd waren op 29 juli 1886 in hun eigenlijke woonplaats Zutphen. Waarom zij in Arnhem is geboren, is niet duidelijk. De grootouders woonden ook in Zutphen. Toch was er een familieband met Arnhem. Het huwelijk was niet erg gelukkig. Gerrit Jan was sergeant der infanterie en gedroeg zich niet altijd volgens de regels. Dit liep zo erg op dat hij uit dienst werd ontslagen. Een grote schande en er volgde een scheiding, waarschijnlijk onder druk van de familie. Hierop is hij naar Amerika geëmigreerd. Er zijn nog brieven van hem bewaard uit Buffalo uit 1937, lange brieven, maar zonder informatie over hemzelf; wel vroeg hij hierin hoe het met het gezin van zijn dochter ging.

Dus was er een alleenstaande moeder met dochter: Wilhelmina Petronella en Maria Johanna. Via relaties van de ouders werd Wilhelmina huishoudster bij Hendrik van Eeten, burgemeester van Ameide en Tienhoven. Hendrik was niet gehuwd en woonde alleen. Maria Johanna bleef in Zutphen bij haar grootouders en mocht in de vakanties en op bijzondere dagen naar Ameide komen om bij haar moeder te logeren. Hendrik was erg gesteld op de kleine meid.

Toen zij in de zomer van 1911 weer eens in Ameide was, was er juist een gymnastiekuitvoering in de open lucht. Dit was zoals gewoonlijk een bijzondere gebeurtenis in het altijd zo rustige stadje Ameide. Omdat Ma-

Op de in 1913 gemaakte foto: het echtpaar Bouter-Jansen met hun oudste zoon Gerrit.

ria niet zo groot was, kon ze van de voorstelling niet veel zien. Een heel aardige dorpsgenoot bood aan dat ze op zijn klompen mocht staan en zo werden ze later mijn grootouders. Die aardige jongen was Jacobus Bouter, de oudste zoon van Gerrit Bouter, die in Ameide een loodgietersbedrijf annex koperslagerij had. Ze trouwden op 18 juli 1912 in Ameide. Zij was 23 en hij 21 jaar oud.

Inmiddels was Jacobus (Koos) aan het werk in Krimpen aan de Lek. Met een tas vol gereedschap was hij op de Lekboot gestapt om in het huis van Jan Kees Smit een dakreparatie te verrichten. Op advies van één van de directeurs van Smit koopt hij een schuurtje en begint zijn loodgietersbedrijf. Er

was werk genoeg en na het huwelijk koopt hij de voormalige manufacturenwinkel van H.L. Vos aan de Rijdsdijk.

Dit was voor Marie een hele overgang. Ze was toch redelijk stads opgevoed, had een echt deftige uitspraak en nu zat ze hier op het dorp. Koos ontpotte zich als een goed vakman, maar was ook erg sociaal bewogen. Hij zat in het bestuur van meerdere verenigingen, gymnastiek, zwembad en leerde zo veel mensen kennen. Als hij wist dat er in een gezin, waar hij had gewerkt, financiële problemen waren, dan verminderde hij de rekening of verscheurde die helemaal. Dat kon natuurlijk geen stand houden.

In 1913 was er een zoon Gerrit geboren, die later mijn vader zou worden. Begin 1914 stierf Wilhelmina Petronella Winterink in de burgemeesterswoning op de Voorstraat.

Rouwadvertenties uit de Nieuwe Gorinchemse Courant van 22 maart 1914.

Op 30 mei 1914 schreef Hendrik van Eeten een brief aan Marie. Deze brief staat integraal op bladzijde 9.

Later werden er nog een zoon en twee dochters geboren. Een hele drukte aan huis, met ook een winkel en een werkplaats met personeel. Oma had wel altijd een dienstbode. Ze kon heel lekker koken en zorgde

altijd voor een bepaalde sfeer. Toch moet ze eenzaam zijn geweest zo zonder haar eigen familie in de buurt.

Er kwamen wel veel mensen op visite 's avonds en zaterdags werd er gemusiceerd. Een tante speelde piano, twee zongen er aria's uit opera's en operettes. Dan gingen de schuiframen omhoog en konden de voorbijgangers meegenieten. Door de vader van mijn opa waren er bij een bezoek aan Duitsland twee piano's besteld voor de familie.

Haar kinderen trouwden en kregen hun eigen gezinnen. Wel allemaal in de buurt. Alleen Gerrit, mijn vader dus, kwam in de zaak en bleef dus thuis wonen. Mijn grootouders verhuisden naar boven en mijn ouders bewoonden de begane grond, achter de winkel en boven de werkplaats. De speciale band met mijn oma kwam ook, doordat ze mooi kon vertellen met haar nog steeds een beetje deftige uitspraak. De verhalen over Zutphen en over de vader in Amerika. Voor een kind is dat iets onbereikbaars.

Toen ik zo rond zestien jaar oud was, werd zij een keer een beetje griepig. Mijn ouders gingen bij een oude tante op bezoek en ik zou af en toe even bij oma boven gaan kijken. Ik vond wel dat ze erg lang sliep. Toen mijn ouders na een poosje terugkwamen, was mijn vader in twee stappen boven, dokter Boomkens was ook meteen in huis. Oma was overleden. Gelukkig heel rustig in haar slaap, maar ik ben nu 67 en vergeet dat nooit meer. Ik heb nog meer overeenkomsten met haar, ben ook iets ouder dan mijn man en was evenals zij al heel vroeg grijs. Ook ben ik naar haar vernoemd. Maar dat was in die tijd natuurlijk meer een gewoonte.

Naschrift van de redactie: Wie van onze lezers kan nadere informatie verstrekken over Wilhelmina Petronella Winterink en (of) Maria Johanna Bouter-Jansen, van wie de eerste de huishouding bestierde van Hendrik (Henry) van Eeten, van 1898 tot aan haar dood in 1914 in de toenmalige ambtswoning op de Voorstraat?

Woonhuis familie Bouter in de Fransestraat, ca. 1900. Op de kiek vlnr.: De "meid" ..., Neeltje, Herre, Toon, Marie, Rien, Teun, Koos, moeder Willempe Bouter- van Zoest en vader Gerrit Bouter.

Ameide 30 Mei 1914.

Waarde Marie,

Nu ken ik U toch nog eventjes op papier gelukwenschen met Uw verjaardag. Ik hoop dat ge dien met man en zoon in goede gezondheid zult doorbrengen. Natuurlyk zal deze dag voor U in vele opzichten geen feestdag ~~zynn~~ zyn, maar daar moet ge U trachten overheen te zetten, hoewel ik me zeer goed kan voorstellen dat zulks bezwaarlyk gaat. Ook ik denk nog veel aan Uw lieve moeder. Meermalen is het net of ze binnen zal komen.

Hat deed me geneegen dat Koos goede berichten van U en Gerrit meebracht. Houd U maar flink en zorg vooral goed voor U zelve. Dit met het oog op Uw a.s. examen.

Ik zal zien wat bloemen op te scharrelen, maar die zyn schaars.

Uw brief

Uw brief heb ik ontvangen en naar uw raad gehandeld.

Vrydag jl. zou het jaarlyksche diner hier geweest zyn. Ge weet wel met men en Mevrouw Vaillant. Maar die konden niet en toen ging het niet door. Eigenlyk maar goed.

En nu kinderen het beste. Met vele groeten.

Ik had deze al van a. de te denken geukeren
Ik vind dat ge de best uitrag van goed vreden is de broederlyk. O
Gerrit vond de gepreid. Wat bloemen vermenke te te mee.

Dam - Ameide

Het geslacht Kloos

Hans van den Heuvel

In Ameide herinnert nog maar weinig aan het geslacht Kloos. Er is dan ook al een periode van ruim 120 jaar verstreken sinds Maria Kloos, de laatste telg van het geslacht Kloos die er woonde, op de laatste dag van het jaar 1891 ter aarde werd besteld op de oude Algemene Begraafplaats aan de toe nog Achterweg geheten J.W. van Puttestraat. Ze bereikte de voor die tijd hoge leeftijd van 83 jaar.

De familie Kloos woonde in het monumentale pand Dam 9, op de hoek van de Dam en de Kerkstraat, waar in later jaren de gerenommeerde slagerij van Adrianus (Janus) Muilwijk en diens zoon Aart en kleinzoon Simon was gevestigd. Daarom werd het pand vroeger het “huis van Kloos” genoemd. De legendarische hervormde dominee Maarten van Grieken¹, die van 1902 tot 1910 in Ameide stond, woonde er in het begin van de vorige eeuw tijdelijk, toen in de Kerkstraat naast de hervormde kerk een nieuwe pastorie werd gebouwd. Dit karakteristieke bouwwerk is in 1968 jammer genoeg gesloopt.

¹ Toen de predikant Ameide in 1910 per koets verliet om naar zijn nieuwe standplaats Delft te gaan, werd hij volgens de overlevering door “Abraham Prikkie”, handelaar in potten en pannen en fervent voorstander van de voortzetting van de plaatselijke kermis, waartegen Van Grieken fel gekant was, uitgeleide gedaan met de volgende tekst: “Dominee van Grieken naar Delft, pispoten voor de helft!”

Verder heeft het geslacht Kloos in Ameide sporen nagelaten in de vorm van een familiegraf op de eerder genoemde oude Algemene Begraafplaats. Voor zover ik heb kunnen nagaan zijn naast de in de aanhef van dit artikel vermelde Maria Kloos in de periode van eind juni 1829 tot begin februari 1890 Helena, Pieter, Hendrik Johannes, Tieleman, Elizabeth M. en Tieleman Kloos Pzn daar begraven.

De oudste generatie

De in Alphen geboren en op 7 februari 1788 in Ameide begraven Tieleman Kloos geldt als de stamvader van het geslacht Kloos. Hij trad in Ameide tweemaal in het huwelijk, op 19 augustus 1770 met de uit Utrecht afkomstige Maria Velthoven en op 19 maart 1775 met Lijsje Vink, dochter van Floris Vink en Leentje Ariensdr Blommendaal, gedoopt te Ameide op 5 januari 1746 en aldaar overleden op 18 maart 1812.

De weduwe Kloos-Vink wordt in respectievelijk 1792 en 1798 vermeld in documenten, die betrekking hebben op ontvangsten uit de verhuur van kerkstoelen (“3^e reij, stoel 2”).

Uit het tweede huwelijk werden zeven kinderen geboren:

1. Florus, gedoopt te Ameide op 31 december 1775.
2. Pieter, zie verder bij de tweede generatie.
3. Helena, zie verder bij de tweede generatie.
4. Floris, zie verder bij de tweede generatie.
5. Elizabeth, zie verder bij de tweede generatie.
6. Arie, zie verder bij de tweede generatie, en
7. Gerrit, gedoopt te Ameide op 23 juli 1786 en op 3 mei 1815 in Rotterdam gehuwd met de op 13 mei 1792 in Ameide gedoopte Cornelia van Gelderen, dochter van Wouter van Gelderen en Geertrui Schouten.

De tweede generatie

Pieter, de op één na oudste zoon van Tieleman Kloos en Lijsje Vink, werd op 31 maart 1777 in Ameide gedoopt en overleed daar op 25 november 1862. Hij was van beroep "aannemer van 's lands werken". Zijn vrouw, met wie hij op 30 december 1806 in zijn geboorteplaats in het huwelijk trad, was de omstreeks 1773 in Hillegersberg geboren en op 5 augustus 1835 in Ameide overleden Maria Herpst, dochter van Hendrik Herpst en Merrigje Stenis.

Het echtpaar had drie kinderen:

1. Tieleman, geboren op 22 april 1808 in Ameide en aldaar overleden op 31 januari 1890.
2. Hendrikus Johannes, geboren op 22 april 1811 in Ameide, op 10 juli 1864 overleden in Nieuwkuik en vier dagen daarna begraven in Ameide, en
3. Elizabeth Merrigje, op 2 februari 1816 geboren in Ameide, op 30 januari 1877 overleden in Rotterdam en vier dagen daarna begraven in Ameide.

Helena (Leena), de oudste dochter van Tieleman Kloos en Lijsje Vink, werd op 17 april 1779 in Ameide gedoopt en overleed daar op 22 januari 1817. Ze trad op 2 maart 1800 in haar geboorteplaats in het huwelijk met de op 6 februari 1774 in Ameide geboren en daar op 21 augustus 1832 overleden winkelier Gerrit van Limburg, zoon van Johannes van Limburg en Merrigje van Es.

Het echtpaar kreeg vijf kinderen:

1. Merrigje, zie verder bij de derde generatie.
2. Eliisabeth, zie verder bij de derde generatie.
3. Johannes, geboren op 28 mei 1806 in Ameide.

4. Tieleman, geboren. op 18 januari 1809 in Ameide en daar overleden op 18 maart 1821, en
5. Pieter, zie verder bij de derde generatie.

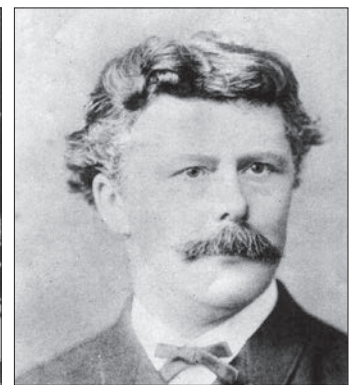
Floris, de derde zoon, wiens naam ook als Floorus of Florus werd geschreven, werd op 17 december 1780 in Ameide gedoopt en overleed daar op 14 november 1865. Hij was eerst kastelein en later timmerman en meester-timmerman van beroep en woonde "op de Princegragt". Zijn vrouw, met wie hij op 7 juni 1806 in Ameide in het huwelijk trad, was de omstreeks 1783 in Beusichem geboren en op 28 november 1864 in Ameide overleden Regina Magdalena van Haarlem (ouders: Hendrik van Haarlem en Maria van Zuilichem).

Uit het huwelijk van Floris Kloos en Regina Magdalena van Haarlem werden acht kinderen geboren:

1. Tieleman, geboren op 14 januari 1807 in Ameide en aldaar overleden op 8 augustus 1874. Hij was timmerman van beroep
2. Maria, geboren op 26 mei 1808 in Ameide en aldaar overleden op 27 december 1891.

Floris Kloos.

Hendrik Kloos.

3. Florus Vink, zie verder bij de derde generatie.
4. Hendrik, geboren op 22 maart 1812 in Ameide en overleden op 9 juni 1830 in Willige Langerak, waar zijn stoffelijk overschot werd opgevist uit de rivier de Lek.
5. Elisabeth, geboren op 14 oktober 1813 in Ameide en aldaar overleden op 30 november 1882.
6. Pieter, geboren op 2 maart 1815 in Ameide en aldaar overleden op 7 juni 1849. Hij was evenals zijn broers Tieleman en Hendrik timmerman en getrouwd met Flora Piernella van Hemert.
7. Aletta, geboren op 24 november 1816 in Ameide en op 13 februari 1889 overleden in Lexmond. Ze was van beroep naaister en trad op 16 september 1858 in haar geboorteplaats in het huwelijk met de op 20 januari 1825 in Ameide geboren en op 12 december 1891 in Lexmond overleden metse-

De gezusters Kriellaard, Susanna Regarda (San, rechts) en Helena (Leentje, links), poserend voor hun manufacturenwinkel aan de Fransestraat in Ameide. Ter rechterzijde van de dames staan leden van de familie Koenraad uit Rotterdam, die bij hen te gast waren. De zaak van de gezusters werd voortgezet door Nicolaas (Klaas) Streefkerk (1890-1946) en diens zoon Arie (1921-2011).

laar Adrianus Verheij, zoon van Isaac Verheij en Wilhelmina van Gelderen, en

8. Helena, zie verder bij de derde generatie.

Elizabeth, de jongste dochter van het echtpaar Kloos-Vink, kwam op 3 december 1782 in Ameide ter wereld en stierf aldaar op 26 november 1873. Ze trad in haar geboorteplaats tweemaal in het huwelijk, en wel op 6 oktober 1800 met de omstreeks 1762 geboren en op 25 april 1813 in Ameide overleden "gepensionneerd Luitenant der Oude Hollandsche Armee" Ferdinand Fontane en op 7 juni 1826 met de op 12 maart 1786 in Ameide gedoopte en aldaar op 21 december 1857 overleden Willem Schreij, zoon van Willem Schreij en Aaltje van Muijen.

Het echtpaar Fontane-Kloos, dat in de Nieuwstraat woonde, had vier kinderen, die allen in Ameide werden geboren en daar ook zijn overleden:

1. Tieleman Pieter (7 april 1801 - ?).
2. Willem Carel (18 juli 1803 – 15 augustus 1876)
Hij was smid.
3. Elisabeth (7 juli 1805 – 15 oktober 1873), en
4. Helena (4 mei 1812 – 1 december 1845). Ze was naaister.

Arie, de jongste zoon van Tieleman Kloos en Lijsje Vink, werd op 22 augustus 1784 gedoopt in Ameide en overleed daar op 4 juni 1812. Hij was getrouwd met de omstreeks 1778 geboren en op 18 november 1817 in Ameide overleden Neeltje Hofland. Het echtpaar had een zoon, die op 3 juni 1812 in Ameide het levenslicht aanschouwde en Tieleman heette.

De derde generatie

Merrigje Limburg, de oudste dochter van Gerrit van Limburg en Helena Kloos, werd op 15 april 1800 geboren in Ameide en overleed aldaar op 26 februari 1879. Ze trouwde op 20 februari 1836 in haar geboorteplaats, waar ze winkelierster was, met de op 18 mei 1813 in Gorinchem geboren en op 23 juni 1865 in Ameide overleden koopman Jacobus Kriellaard (ouders : Kuindert Kriellaard en Susanna Regarda Schrader). Het echtpaar had vijf kinderen, die allen in Ameide werden geboren en daar ook zijn overleden :

1. Susanna Regarda (27 februari 1836 – 21 augustus 1836).
2. Gerrit Kuindert (29 maart 1837 – 31 januari 1838).
3. Helena (10 mei 1838 – 6 augustus 1924).

"Huis van Kloos" (geheel links op de foto) op de Dam in Ameide

Florus Vink Kloos, de op één na oudste zoon van Floris Kloos en Regina Magdalena van Haarlem, werd hier op 8 januari 1810 geboren

4. Gerrit Kuindert (24 augustus 1840 – 30 maart 1841), en
5. Susanna Regarda (11 mei 1842 – 18 maart 1898).

Helena en Susanna Regarda Kriellaard (zie de foto op de linker bladzijde), die beiden winkelierster waren, hebben in Ameide en Tienhoven, waar ze bekend stonden als “de gezusters Kriellaard”, in de tweede helft van de negentiende en wat aangaat de oudste van de twee ook in het begin van de twintigste eeuw een belangrijke rol gespeeld op kerkelijk, maatschappelijk en financieel gebied. Hieraan wordt uitgebreid aandacht besteed in “Macht en armoede aan de rivier. Ameide en Tienhoven 1870-1940”, het in oktober 2010 postuum uitgegeven boek van mevrouw drs. Carla Jonker.

Elisabeth, de tweede dochter van Gerrit van Limburg en Helena Kloos, wier achternaam nu eens als “Limburg” en dan weer als “van Limburgh” of “van Limborgh” werd geschreven, werd op 4 augustus 1802 geboren in Ameide en overleed aldaar op 7 april 1879. Ze werd op 1 april 1831 in haar geboorteplaats in de echt verbonden met de op 19 oktober 1801 in Ameide geboren en aldaar op 21 mei 1871 overleden bouwman Isaac Verheij (ouders: Adrianus Verheij en Geertrui de Kogel).

Uit dit huwelijk werden zes kinderen geboren:

1. Geertrui, geboren op 10 april 1832 in Tienhoven en in Lexmond overleden op 13 februari 1921. Ze was de vrouw van de op 29 november 1833 in Meerkerk geboren en op 30 maart 1892 in Lexmond overleden landbouwer Diederik Samuel Bodde, zoon van Gerrit Bodde en Anna Ingelina Christina Verheij. Het huwelijk werd op 12 november 1857 in Ameide voltrokken.
2. Gerrit, geboren op 22 januari 1834 in Tienhoven en in Ameide overleden op 20 september 1904. Hij was landbouwer.

3. Adriana Helena, geboren in Tienhoven op 22 januari 1831 en in Ameide overleden op 5 september 1845.
4. Adrianus, geboren in Ameide op 31 juli 1840 en aldaar overleden op 5 juli 1841.
5. Tielemina, geboren in Ameide op 3 februari 1842 en aldaar overleden op 16 augustus 1843, en
6. Adrianus, geboren op 2 augustus 1845 in Ameide en aldaar overleden op 30 mei 1846.

Pieter, de jongste zoon van Gerrit van Limburg en Helena Kloos, werd op 17 februari 1814 in Ameide geboren. Van hem is verder alleen maar bekend dat hij aannemer was en dat uit zijn huwelijk met Renetta Weijs op 12 december 1844 in Ameide een dochter werd geboren, die Jeanette heette.

Florus Vink Kloos, de op één na oudste zoon van Floris Kloos en Regina Magdalena van Haarlem, werd op 8 januari 1810 in Ameide geboren en daar zes dagen later in de hervormde kerk gedoopt, waarbij Helena Kloos en Engeltje Vink als getuige optraden. Hij overleed op 22 februari 1892 in Alblasterdam. Zijn tweede voornaam was afgeleid van de familienaam van zijn grootmoeder van vaderszijde, Lijsje Vink. Hij ging overigens niet als “Florus Vink Kloos”, maar als “Floris Kloos” door het leven. Floris Kloos, zoals ik hem verder zal noemen, was aanvankelijk timmerman-molenmaker en later scheepsbouwmeester van beroep. Hij trad op 3 augustus 1832 in Poederroijen in het huwelijk met de op 9 maart 1811 in Aalst geboren Teuntje Opstelte, dochter van Johannes Opstelte en Anna Elizabeth Zonneveld. Het echtpaar Kloos-Opstelte had elf kinderen, die – met uitzondering van de in Aalst geboren oudste dochter – allen in Alblasterdam ter wereld kwamen. Het betrof:

1. Anna Elisabeth (omstreeks april 1833 – 15 oktober 1834 te Alblasterdam).

2. Gregina Magdalena (18 mei 1834 - ?).
3. Anna Elisabeth (5 maart 1836 - ?).
4. Hendrik (14 mei 1838 – 9 april 1904 te Alblasserdam). Van hem is bekend dat hij industrieel was en ongehuwd bleef.
5. Johannes (15 juni 1839 – 11 augustus 1839 te Alblasserdam).
6. Johannes, zie verder bij de vierde generatie.
7. Florus, zie verder bij de vierde generatie.
8. Teuntje (18 april 1845 - ?). Ze trad op 23 maart 1871 in haar geboorteplaats in het huwelijk met de op 16 januari 1847 in Nieuw Lekkerland geboren koopman Hessel Murk Lels, zoon van Murk Lels en Ottolina Smit. Het echtpaar woonde in Rotterdam.
9. Ivo Elize (28 februari 1848 - ?). Hij was civiel ingenieur en trouwde op 12 september 1877 in zijn geboorteplaats met de aldaar op 17 juli 1854 geboren Teuntje Lels, zuster van de zoëven genoemde Hessel Murk Lels. Het echtpaar woonde in 's-Gravenhage.
10. Maria Elizabeth (15 april 1850 – aldaar overleden op 14 maart 1866), en
11. Sophia (13 december 1853 – aldaar overleden op 10 september 1854).

Helena, de jongste dochter van Floris Kloos en Regina Magdalena van Haarlem, werd op 29 september 1822 in Ameide geboren en overleed daar op 25 juni 1875. Ze werd op 7 februari 1843 in haar geboorteplaats in de echt verbonden met de daar op 23 april 1820 geboren en op 5 februari 1905 overleden schipper Dirk Uittenbogaard (ouders: Dirk Uittenbogaard en Antonia van Gelderen). Helena Uittenbogaard-Kloos bracht in Ameide twaalf kinderen ter wereld, van wie een dochter en drie zoons op zeer jeugdige leeftijd overleden. De anderen waren:

1. Floris Hendrik, geboren in Ameide op 24 mei 1844. Hij trouwde op 11 september 1874 in Arkel met de daar op 14 januari 1850 geboren Catharina Wilhelmina Diderica van Dalen.
2. Arie Johannes, geboren in Ameide op 4 augustus 1845. Hij was schipper van beroep en trouwde op 8 augustus 1879 in Alblasserdam met de omstreeks 1847 in Zierikzee geboren Lena van der Ende, dochter van Laurens van der Ende en Adriana de Jonge. Het echtpaar woonde in Rotterdam.
3. Hendrik Tieleman, geboren in Ameide op 13 oktober 1846 en aldaar overleden op 11 maart 1873. Hij trouwde op 24 augustus 1871 in zijn geboorteplaats met de daar op 14 januari 1849 geboren

Eva van Kekem, dochter van Gerrit van Kekem en Maaïke de Bie.

4. Johannes, zie verder bij de vierde generatie.
5. Pieter, geboren in Ameide op 19 september 1852 en aldaar overleden op 2 juni 1871.
6. Antoon, geboren in Ameide op 20 februari 1855 en overleden in Rotterdam op 11 november 1920. Hij trouwde op 10 mei 1882 in Rotterdam met de in Grouw geboren Wijtske Zuidema.
7. Leonard, geboren in Ameide op 1 juli 1860 en in Rotterdam overleden op 30 december 1933. Hij trouwde op 16 april 1884 in Rotterdam met de daar op 7 december 1863 geboren en op 6 mei 1937 overleden Pleuntje Spruit.
8. Aletta Elisabeth, geboren in Ameide op 12 november 1864. Zij trouwde op 26 augustus 1903 in Rotterdam met de daar geboren Hendrik Adrianus Bouwman.

De vierde generatie

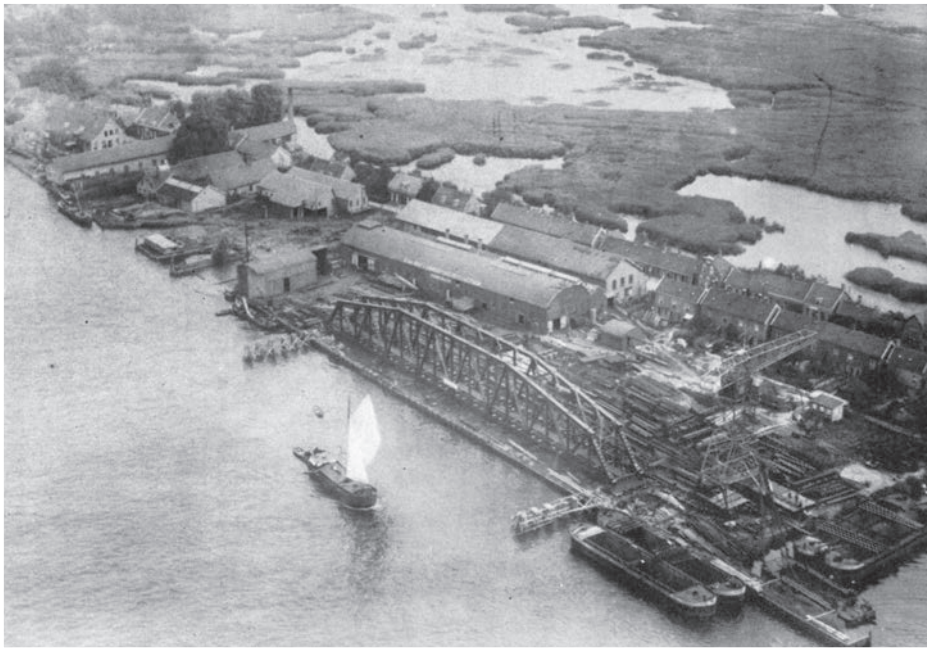
Johannis, de derde zoon van Floris Kloos en Teuntje Opstelte, werd op 21 juni 1840 geboren in Alblasserdam. Verder is van hem niet veel meer bekend dan dat hij scheepsbouwmeester was en dat uit zijn huwelijk met Elisabeth Goedkoop op 30 mei 1866 in zijn geboorteplaats een dochter werd geboren, die Maria Elisabeth heette.

Florus, de op één na jongste zoon van Floris Kloos en Teuntje Opstelte, werd op 23 december 1847 geboren in Alblasserdam en overleed aldaar op 12 augustus 1919. Hij was scheepsbouwmeester en fabrikant van beroep. Zijn echtgenote was de omstreeks 1846 in Hendri-Ido-Ambacht geboren en op 4 januari 1914 in Rotterdam overleden Anthonetta Nelina Coert, dochter van Jan Hendrik Coert en Margje Smit. Het echtpaar Kloos-Coert had acht kinderen, die allen in Alblasserdam ter wereld kwamen:

1. Antoinetta Margaretha (8 april 1867 - ?). Ze werd op 6 november 1890 in haar geboorteplaats in de echt verbonden met de daar op 4 oktober 1865 geboren en op 12 augustus 1929 overleden Pieter Lels, een broer van de eerder genoemde Hessel Murk en Teuntje Lels. Hij was achtereenvolgens koopman, reder en directeur van een sleepdienst.
2. Margaretha Antonetta (28 oktober 1868 - ?). Ze trad op 9 september 1891 in haar geboorteplaats in het huwelijk met de omstreeks 1867 in Sliedrecht geboren en op 26 juli 1917 in Alblasserdam overleden ingenieur Jacobus Marinus Prins Visser,

J.M. Prins Visser.

1849– het jaar, waarin Floris Kloos “aan de Kinderdijk” van zijn toenmalige werkgever Cornelis Smit uit Alblasserdam een buitendijks gelegen stuk land kocht, waarmee de grondslag werd gelegd voor het latere concern Kloos Kinderdijk

Luchtfoto anno 1928.

zoon van Arie Jacob Prins Visser en Woutrina Constantia Visser.

3. Sophia (27 juni 1870 - ?). Ze was de echtgenote van de omstreeks 1870 in Ridderkerk geboren fabrikant Arie Bos (ouders: Pieter Eliza Bos en Aaltje Horsman), met wie ze op 29 mei 1894 in haar geboorteplaats in het huwelijk trad. Het echtpaar woonde in Ridderkerk
4. Florus (11 januari 1873 – 9 augustus 1897, kort na zijn afstuderen als ingenieur).
5. Cornelia Johanna (18 juli 1874 - ?). Ze trad op 12 september 1895 in het huwelijk met de omstreeks 1867 in Batavia geboren ingenieur Hessel Marius de Gelder, zoon van Johannes Arnoldus de Gelder en Gerarda Romijn. Het echtpaar woonde in Nieuw Lekkerland.
6. Johanna (26 februari 1876 – 11 november 1920 te Alblasserdam). Ze trad op 15 september 1904 in haar geboorteplaats in het huwelijk met de omstreeks 1876 in Schiedam geboren ingenieur Bastiaan Visser, zoon van Gerrit Visser en Maurina Gerarda van der Pant.

B. Visser.

7. Johan Hendrik (24 mei 1881 – 8 september 1881 te Alblasserdam), en
8. Maria Elisabeth (6 augustus 1883 – 1 februari 1917 te Alblasserdam). Ze bleef ongehuwd.

Uit dit overzicht kan worden afgeleid dat Floris Kloos, ook al had hij vijf zonen, geen kleinzoon had die de naam Kloos droeg. Dit houdt in dat deze tak

van het geslacht in de vierde generatie in de mannelijke lijn ophield te bestaan.

Ter afronding van dit gedeelte van mijn artikel vermeld ik dat Johannis, de vierde zoon van Dirk Uitenbogaard en Helena Kloos (de jongste zuster van Floris Kloos), op 6 mei 1849 in Ameide werd geboren en aldaar overleed op 15 november 1912. Hij trouwde op 9 oktober 1871 in zijn geboorteplaats met de op 5 maart 1849 in Tienhoven geboren en op 12 februari 1912 in Ameide overleden Aaltje Pellikaan, dochter van Cornelis Pellikaan en Quirina Jacoba van Tricht.

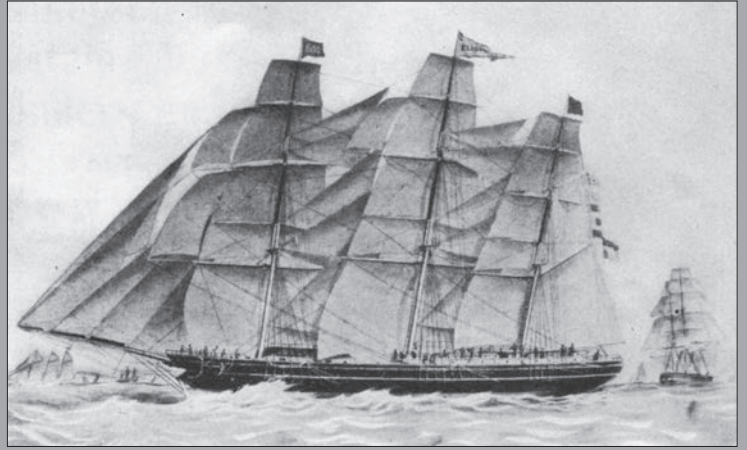
Kloos Kinderdijk

Ik besteed nu aandacht aan de belangrijke bijdrage van Floris Kloos aan de economische ontwikkelingen in onze contreien en ga daartoe terug naar de eerste helft van de negentiende eeuw. Bij zijn activiteiten als molenbouwer sta ik niet stil om zoveel mogelijk te voorkomen dat er doublures optreden met het elders in deze editie van het Nieuwsblad opgenomen artikel van de heer Ad Korpel, waarin dit onderwerp uitgebreid wordt belicht. Ik pak de draad op in 1849– het jaar, waarin Floris Kloos “aan de Kinderdijk” van zijn toenmalige werkgever Cornelis Smit uit Alblasserdam een buitendijks gelegen stuk land kocht, waarmee de grondslag werd gelegd voor het latere concern Kloos Kinderdijk.

Floris Kloos was een entrepreneur – een ondernemer, die niet aarzelde om de bakens te verzetten wanneer hij in financieel-economisch opzicht nieuwe uitdagingen ontwaarde, zonder daarbij te grote risico's te nemen. Zo ging hij bij de verwerving van het stuk land aan de rivier de Noord uit van de gedachte dat zijn toekomst eerder in de scheepsbouw dan in de molenbouw was gelegen. Binnen een jaar verkreeg hij via het College van Burgemeester en Assessor van de gemeente Alblasserdam toestemming van de minister van Binnenlandse Zaken om zijn buiten-

Barkschip 'De Nijverheid'.

Fregatschip 'Elisabeth'.

gronden op te hogen en vrijdom van grondbelasting om er gebouwen te stichten. De zaken gingen kennelijk goed, want de ondernemer kocht in 1860 al een tweede stuk buitendijks land om zijn scheepswerf uit te breiden, ditmaal van de heer J. Vroege uit Alblaserdam. Om de bedrijfsonderdelen van elkaar te onderscheiden werden de benamingen "Oude Werf" en "Nieuwe Werf" ingevoerd.

Floris Kloos was middelerwijl tot de notabelen van Alblaserdam gaan behoren, zij het dat zijn toetreding tot de raad van deze gemeente niet rimpelloos verliep, omdat hij volgens het uittreksel uit het geboorteregister van Ameide de voornamen "Florus Vink" droeg. Nadat deze administratieve hobbel was genomen, werd hij in 1862 raadslid, wat hij bleef tot 1879, in 1865 en 1866 in combinatie met het wethouderschap.

Zijn activiteiten in de gemeentepolitiek vormden voor Floris Kloos geen beletsel om de werf tot grote bloei te brengen. Het valt buiten het bestek van dit artikel om een enigermate volledige opsomming te geven van de producten die er in de loop der jaren werden vervaardigd. Daarom volsta ik met de vermelding van een aantal hoofdpunten.

De eerste eerstekiellegging vond op de "Oude Werf" plaats in 1849. Het betrof de bouw van het bark-

schip^{2*} "De Nijverheid", dat in 1851 van stapel liep. De eerste reis werd ondernomen in november 1852, met het voormalige Nederlandsch-Indië als eindbestemming. Aan boord bevond zich onder andere een detachement aanvullingstroepen van het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (KNIL) ter sterkte van honderdvijftig onderofficieren en manschappen.

In de jaren daarna werden de volgende schepen te water gelaten: het barkschip "Voorwaarts" (1852), de clipper-campagnefregatschepen^{3**} "Nieuw-Holland" en "Vlaardingen" (in respectievelijk 1854 en 1855), de barkschepen "Honingbij" en "Parsee" (beide in 1856) en "Johannes Lodewijk" en "Anthonie van Hoboken" (in respectievelijk 1857 en 1860) en de fregatschepen "L.J. Einthoven" en "Jupiter" (beide in 1864) en "Sliedrecht" en "Elisabeth" (beide in 1865). Het fregatschip "Elisabeth" was het laatste houten koopvaardijship dat op de werf van Kloos werd gebouwd, waarna men overschakelde op staalbouw. Het ging hierbij om de bouw van twaalf "ijzeren rivierstoomboten" (deels raderstoomboten, deels schroefstoomboten). Voor zover bekend zijn er bij Kloos nooit stoommachines of stoomketels gemaakt. Die werden namelijk geïmporteerd uit Engeland en België.

In 1869 brak voor de onderneming een nieuwe fase aan, die van de bruggenbouw. Het ging om de bouw van een spoorbrug over de Dieze bij 's-Hertogenbosch. Dit was het eerste van zo'n honderd projecten, die in alle gevallen werden uitgevoerd in opdracht van verschillende spoorwegmaatschappijen, die later als de "Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij" en nog later als de "Nederlandsche Spoorwegen" zouden gaan samenwerken. De werken werden uitgevoerd in onder andere Rotterdam (bruggen over

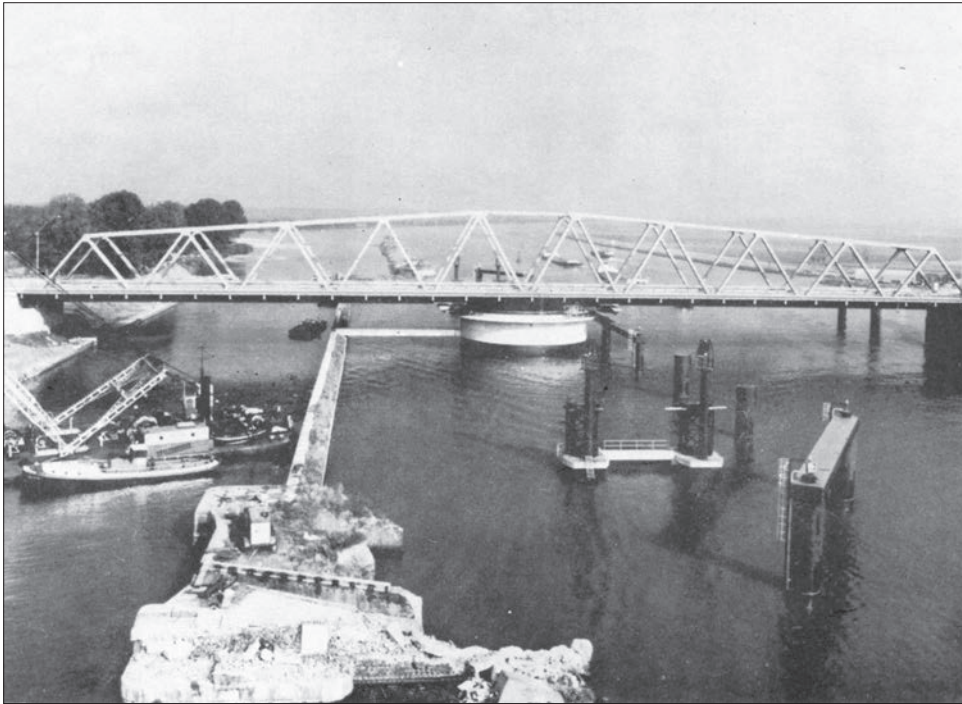
Brug Baanhoek (de brug over de Merwede).

2 barkschip of bark = type zeilschip met drie of meer masten, waarvan de achterste gaffeltuig voert en de overige razeilen.

fregatschip of fregat (in de oorspronkelijke betekenis) = snelzeilend schip met drie volgetuigde masten.

3 campagne of kampagne = scheepsdek.

clipper of klipper = een omstreeks het midden van de negentiende eeuw geïntroduceerd type zeilschip met een scherpe boeg en een enigszins gestroomlijnde vorm. De eerste clippers werden gebouwd in Noord-Amerika.

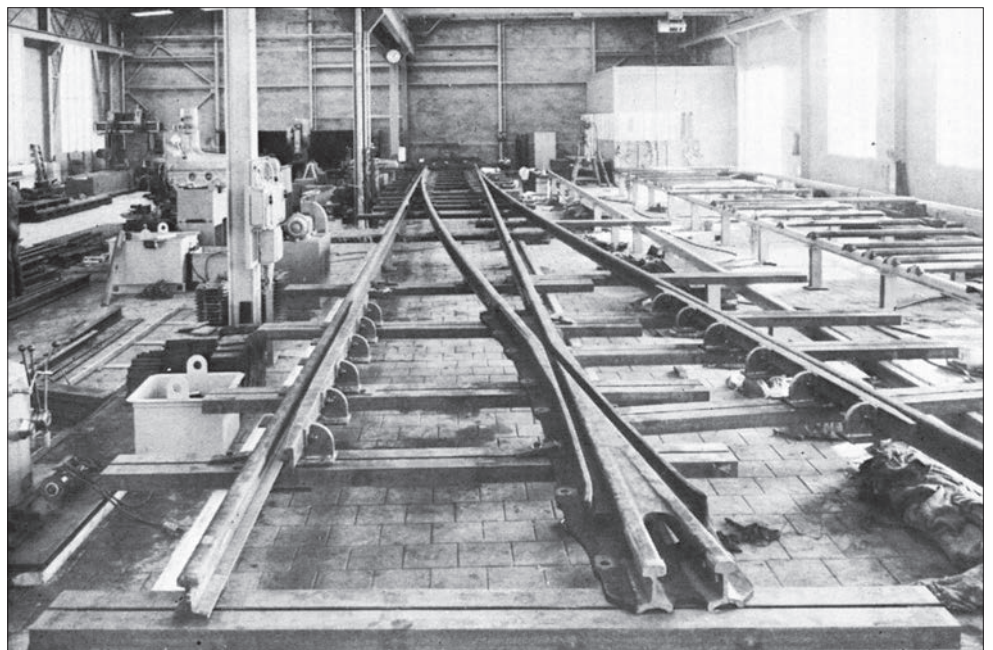
Draaibrug Sas van Gent.

de Schie en de Rotte), bij Baanhoek (de brug over de Merwede), en in Geldermalsen en Geertruidenberg (bruggen over respectievelijk de Linge en de Donge). In dit tijdsgewricht sloeg de onderneming de vleugel steeds wijder uit: op de eilanden Java en Sumatra werden verscheidene bruggen gebouwd en er werden ook activiteiten ontplooid ten behoeve van de spoorwegen in Zuid-Afrika.

Het bedrijf van Florus Kloos heette inmiddels "F. Kloos & Zonen, Kinderdijk". Dit hield verband met de toetreding tot het bedrijf – uiteraard in leidinggevende functies - van diens zonen Hendrik, Johannis, Florus en Ivo Elize. Johannis en Ivo zijn overigens niet lang aan het bedrijf verbonden geweest: de eerste vertrok in 1867 naar Amsterdam, waar hij in dienst trad van de rederij van de Gebroeders Goedkoop, uit welke familie zijn vrouw Elisabeth afkomstig was. Ivo vestigde zich met zijn vrouw Teuntje Lels in 's-Gravenhage, waar hij werkzaam was als ingenieur.

De vrijgezelle Hendrik, die in de wandeling veelal "meneer Hein" werd genoemd, en Florus gaven daarentegen jarenlang mede leiding aan het door hun vader opgerichte bedrijf. Van de eerste is bekend dat hij bij de werf een ruim bemeten woonhuis en een paardenstal met koetshuis liet bouwen en zich gewoonlijk liet rijden in een met twee paarden bespannen rijtuig. Florus, die na het overlijden van Hendrik in 1904 alleen aan het hoofd van de onderneming kwam te staan, is de

Wissel voor de Rotterdamse Metro.

geschiedenis ingegaan als een uiterst nauwgezet man. Zo werkte hij volgens de overlevering eens een volle zondag door om een kasverschil ten bedrage van twee-en-een-halve-cent op te sporen dat hij aan het einde van de werkweek had geconstateerd.

"Florus Kloos Jr.", zoals hij ook wel werd aangeduid, was tevens degene die in 1905 bewerkstelligde dat de structuur van de onderneming werd gewijzigd, waardoor de "Naamloze Vennootschap F. Kloos en Zonen's Werkplaatsen" te Kinderdijk ontstond. Hij werd zelf commissaris van de nieuwe NV. Zijn eerder in dit artikel geïntroduceerde schoonzoons J.M. Prins Visser en B. Visser, beiden ingenieur, traden aan als directeur. Het driemanschap slaagde er in de eerste decennia

van de vorige eeuw in om de onderneming aanzienlijk uit te breiden. Ook in technisch opzicht werden er belangrijke vorderingen geboekt.

Het overlijden van zijn zwager en zijn schoonvader op respectievelijk 26 juni 1917 en 12 augustus 1919 hield voor ir. B. Visser vanzelfsprekend een niet te onderschatten taakverzwaring in. Dit weerhield hem er niet van om publieke functies te aanvaarden: hij was van 1929 tot 1939 lid van de gemeenteraad en van 1930 tot 1935 tevens wethouder en loco-burgemeester van Alblasterdam.

De economische neergang gedurende het interbellum (de periode tussen de beide wereldoorlogen) liet ook de Naamloze Vennootschap in Kinderdijk niet onberoerd. Daar kwam bij dat een samenwerkingsverband met de "Aktiengesellschaft für Eisenindustrie und Brückenbau", voorheen "Johann Caspar Harkort", te Duisburg in het midden van de jaren twintig op niets

uitliep en de onderlinge verhoudingen in de top van de onderneming door minder gelukkige benoemingen verslechterden. Het zou echter te ver voeren om deze ontwikkelingen hier “en détail” te beschrijven, ook al omdat de relatie met de nazaten van Floris Kloos met het verstrijken der jaren steeds diffuser werd. Dit laat onverlet dat de naam van de oprichter aldoor aan het verblijf verbonden bleef. Ik kom daar in het laatste gedeelte van dit artikel op terug.

Ik hervat nu de beknopte beschrijving van de productielijn van de onderneming, wat me ertoe brengt terug te keren naar het laatste kwart van de negentiende eeuw. In die periode werd een begin gemaakt met tal van nieuwe activiteiten, die vrijwel zonder uitzondering in de twintigste eeuw werden voortgezet. Het ging hierbij met name om de productie van (droog)dokken (voor onder andere de havens van Rotterdam en Sidney), materieel voor de Staatsmijnen, telefoonmasten (ter plaatsing op de eilanden Java en Sumatra) en sluisdeuren. In het laatste geval betrof het werken die in opdracht van Rijkswaterstaat werden uitgevoerd in achtereenvolgens Vlissingen, IJmuiden en Hansweert.

In het in 1968 ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van de onderneming verschenen jubileumnummer van “Het Contact”, het bedrijfsorgaan van Kloos Kinderdijk, wordt er melding van gemaakt dat “de twintigste eeuw met een aantal omvangrijke orders inzette”. Deze orders behelsden de bouw van een overkapping voor de ijzer- en kopergieterij van Smit Slikkerveer, het eerste gebouw dat in staalconstructie werd vervaardigd, en verscheidene andere fabriekshallen en de aanvang van een “fabricageprogramma” voor drijvende bokken, die voor het merendeel voor Wilton-Feijenoord en de firma Van der Tak in Rotterdam bestemd waren.

Daarnaast bleef een oudere tak van het bedrijf floren, die van de bruggenbouw, vooral onder invloed van de sterke toename van het wegverkeer in de periode tussen de Eerste en de Tweede Wereldoorlog. Zo werden in opdracht van en in samenwerking met Rijkswaterstaat bruggen gebouwd in Keizersveer, Arnhem, Moerdijk en Alblasserdam. Een andere belangrijke opdrachtgever in de jaren dertig van de vorige eeuw was de “Rotterdamsche Droogdok Maatschappij” (R.D.M.), waarvoor een grofsmederij, een scheepsbouwloods, een lasloods, een droogdok, een ketelmakerij en een machinefabriek tot stand werden gebracht.

In de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog speelde Kloos Kinderdijk een belangrijke rol bij het weer op gang brengen van het weg-, rail- en scheepvaartverkeer, in het bijzonder door het lichten en herstellen van een schier eindeloze reeks bruggen. Aansluitend werden nieuwe bruggen ontworpen voor rivierovergangen bij Gorinchem, Weert, Hedel, Schalkwijk, Zeeburg (Amsterdam), Numansdorp, Gouda, Voorburg en Sas van Gent.

Ook bij de Deltawerken, die na de stormramp van 1953 versneld werden uitgevoerd, was de onderneming van meet af aan in menig opzicht betrokken. Ik

noem in dit verband de medewerking aan de bouw van de stormstuw in Krimpen aan de Lek, het eerste project van de Deltawerken, en de betrokkenheid bij het storten van het sluitstuk in de Grevelingendam en de assemblage van de schuiven van de uitwateringssluis in het Haringvliet.

Met de vervaardiging van spoorwegmaterieel was het Kinderdijkse bedrijf al in het eerste decennium van de twintigste eeuw begonnen. Het betrof het maken van een spoorwegkruising ten behoeve van het “Hollandsche Spoor” in Amsterdam. Dit was het eerste van een lange reeks projecten op dit gebied, die vanwege de niet aflatende technische problemen met wisselend financieel succes werden uitgevoerd, in opdracht van onder andere het zoëven genoemde “Hollandsche Spoor”, het “Staatsspoor”, de “Rotterdamsche Tramweg Maatschappij” (RTM), de “Noord en Zuid-Hollandsche Tramweg Maatschappij” en de “Nederlandsche Spoorwegen”. Niet onvermeld mag blijven dat Kloos Kinderdijk ook een wezenlijke bijdrage heeft geleverd aan de totstandkoming van de Rotterdamse Metro, waarbij de technologische kennis van het bedrijf zeer goed van pas kwam.

Slot

Eerder in dit artikel werd er al gewag van gemaakt dat Florus Kloos Jr. (1847 – 1919) de laatste Kloos was, die mede leiding gaf aan het concern. Na het overlijden van zijn kleinzoon A.J. Prins Visser, directeur sinds 1929, in de maand september van het jaar 1953 was geen enkele representant van de familie

F. KLOOS & ZONEN,
KINDERDIJK,
Scheepsbouwmeesters
in HOUT en IJZER.

GROFSMEDEN,
Constructeurs van IJzerwerken,
ATS :
Stoombooten, Stoomketels, Bruggen, Sluisdeuren, Waterketels, Masten, Ra's, Gashouders enz.
EN FABRIKANTEN VAN
Machinaal IJZEREN KLINKNAGELS.

A.J. Prins Visser.

meer als zodanig werkzaam. De laatstgenoemde maakte overigens niet meer mee dat de onderneming in 1955 door toedoen van de nieuwe directeuren, de heren J.M. Nijman Dzn en ir. A. van Aalst, werd omgezet van een “gesloten” in een “open” Naamloze Vennootschap.

De turbulente ontwikkelingen, die het gevolg waren van het ontstaan van een aanzienlijke overcapaciteit in de sector van de staalconstructie in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw, gingen niet ongemerkt aan Kloos Kinderdijk voorbij. Integendeel, ook daar ontstond in die periode het inzicht dat herstructurering onvermijdelijk was, wat in 1977 leidde tot een fusie met “Hollandia” in Krimpen aan den IJssel. De aldus ontstane onderneming “Hollandia-Kloos” kreeg het zwaar te verduren door de aanhoudende malaise in de metaalsector, met als gevolg werktijdverkorting en massa-ontslagen. In 1985 werd besloten om een doorstart te maken onder de naam “Mercon-Kloos Holding B.V.”.

Maar dit is nog niet het eind van het verhaal. Het gehele bedrijfsterrein van “Mercon-Kloos Holding B.V.” werd in januari 1999 namelijk verkocht aan een projectontwikkelaar om er woningen te bouwen. De resterende spoorwegafdeling werd een jaar later samengevoegd met de railafdeling van Oving in Hendrik-Ido-Ambacht, waardoor “Kloos-Oving b.v.” ontstond, welke onderneming in 2008 in haar geheel

werd overgenomen door het wereldwijd opererende Franse concern “Vossloh Cogifer SA”, voordien een van de grootste concurrenten op de buitenlandse markten. Deze overname had tot gevolg dat Kloos-Oving toegang kreeg tot nieuwe technieken en producten, waardoor de toekomst beter gegarandeerd is. Inmiddels is de onderneming niet meer gevestigd aan de West-Kinderdijk in Alblasserdam, omdat het niet mogelijk was de noodzakelijke uitbreiding daar te realiseren. De verplaatsing naar de voormalige locatie van Bailey in Nieuw-Lekkerland kreeg vorig jaar zijn beslag.

De onderneming heet heden ten dage “Vossloh Cogifer Kloos BV”, zodat de naam van de aloude Floris Kloos uit Ameide nog altijd aan een vorm van industriële bedrijvigheid gekoppeld is.

Geraadpleegde bronnen:

- doop-, trouw- en begraafboeken van de gemeente Ameide
- gegevens van de burgerlijke stand van de gemeente Alblasserdam
- “125 Jaar Kloos Kinderdijk, 1843 – 1968”, jubileumnummer van “Het Kontakt”, en de
- de website <http://www.scheepsbouw-alblasserdam.nl/kloos.htm>

Floris Kloos (met ringbaard) te midden van oudgedienden van het bedrijf.

Floris Kloos als molenbouwer

Ad Korpel

Bommelerwaard

In 1810, waarbij Nederland bij Frankrijk wordt ingelijfd, vindt op de achtste januari van dat jaar in Ameide de geboorte plaats van Floris Vink Kloos. Hij is de zoon van Floris Kloos en Regina Magdalena van Haarlem.

Bij zijn geboorte krijgt hij vóór zijn achternaam de naam 'Vink' toegevoegd. Deze naam is de achternaam van zijn oma Lijsje Vink, die met zijn opa Tieleman Kloos is getrouwd. In die tijd is het in bepaalde kringen wel gebruikelijk om zich een dubbele achternaam aan te meten. Het staat chique! Op latere leeftijd hecht Floris echter geen enkel belang aan die dubbele achternaam en schaft hem dan ook zelf af. Al spoedig blijkt dat Floris een goed vakman is en prima kan omgaan met schaaf, zaag en beitel. In en rond Ameide staan genoeg molens waarop regelmatig wel wat gerepareerd of veranderd moet worden. Op die manier begint Floris dus zijn kost te verdienen met het repareren van molens en raakt hij daarmee volkomen vertrouwd. Op een gegeven moment vertrekt hij naar de Bommelerwaard. Daar moeten in Aalst drie nieuwe watermolens gebouwd worden¹. En dat betekent dus 'brood op de plank'. Hij maakt daar al spoedig kennis met ene Teuntje Opstelte uit Aalst. Teuntje werd op 9 maart 1811 te Aalst geboren. Op 3 augustus 1832 treden zij in het huwelijk te Poederroijen (de gemeente Aalst ging in 1818 op in de gemeente Poederroijen). In Aalst wordt rond april 1833 hun eerste kindje Anna Elisabeth geboren. Het kindje leeft echter niet lang. Op 15 oktober 1834 overlijdt het te Alblisserdam.

Alblisserdam

Nu dan de naam Alblisserdam is gevallen, gaan we niet voor niets onze pijlen richten op deze plaats. In dit Damdorp, en in de directe omgeving, heerst grote bedrijvigheid met betrekking tot de scheepvaart. In 1824 heeft koning Willem I (1772-1843) de Nederlandsche Handel Maatschappij (N.H.M.) opgericht. Hij doet dit om de Nederlandse handel op Oost-Indië te stimuleren. Scheepswerven ontvangen van de Staat een premie van 10% op de bouwkosten van elk nieuw schip. Het betekent een sterke opleving voor veel scheepswerven en aanverwante bedrijven. Daar plukt de scheepswerf van Cornelis Smit Jzn

¹ Of het maken van deze drie molens (de Boezemmolen, de Drielsche Watermolen (oost) en de Aalsche Molen) op het conto van Floris Kloos geschreven kan worden is niet zeker. De kans is echter wel zeer groot. Een lang leven was deze drie molens niet beschoren. In 1850 worden ze alweer gesloopt.

(1784-1858) in Alblisserdam ook de vruchten van. Deze werf was in 1811 gesticht aan de boorden van de Noord.

Floris Kloos had ook al het één en ander vernomen van een flinke opleving van de scheepswerven. De drie nieuwe watermolens in Aalst waren in 1832 gereedgekomen en dus is het werk voor hem daar gedaan. 'Daar in Alblisserdam valt voor mij ook wel wat te verdienen' mijmert hij. Weliswaar was hij molenmaker van beroep, maar het vak van scheepsbouwer zal hem ongetwijfeld ook wel lukken. 'Hout is hout' moet hij gedacht hebben. En dat bewerk je, net als bij molens, met schaaf, zaag en beitel. Hij trekt zijn stoute 'klompen' aan en verhuist met vrouw en kind van Aalst naar Alblisserdam. Cornelis Smit in het Damdorp zit hard verlegen om goede vaklui en een deal is dan ook gauw gesloten. Floris gaat werken op de scheepswerf van Smit aan het Cortgene. Nu niet als molenmaker, maar als scheepsmaker. Hij blinkt al spoedig uit als een zeer kundige vakman. Snel leert hij alle kneepjes van het vak die komen kijken bij het bouwen van houten schepen.

Voor het gezin Kloos komt echter ook een tegenslag. Hun eerste kindje overlijdt immers spoedig in Alblisserdam.

Beukmolen

Toch komt Floris Kloos niet vrij van zijn beroep als molenmaker. Hij krijgt van zijn baas Cornelis Smit

in 1840 de opdracht voor het bouwen van een beukmolen, of hennepklopper, op het einde van de wering in de polder Cortgene te Alblisserdam. Het wordt een achtkante houten stellingmolen met een stenen onderbouw. Cornelis wil ook in het Damdorp een zeildoekweverij bezitten. Zijn schoonzoon,

De beukmolen.

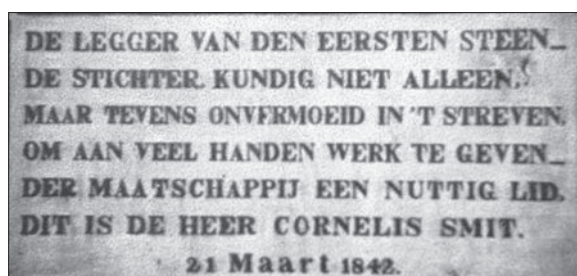
de in Oudewater geboren Cornelis Gijsbertus van der Lee (1815-1898), die met zijn dochter Mergje Smit (1815-1900) is getrouwd, zal daarvan dan de leiding krijgen. Het is een industrie, die rechtstreeks verband houdt met de scheepsbouw, waar alleen houten schepen voor de zeilvaart worden gebouwd.

De inrichting van een dergelijk beukmolen of hennepklopper is vrij eenvoudig. De molen bevat een aantal stampers, die door een wenteler in beweging worden gebracht. De stampers vallen neer in een beuk- of stamperblok; een uitgehold blok van eikenhout, waarin de stengels van de hennepplanten gestampt en uit elkaar geslagen worden. Door deze bewerking komen de vezels vrij en deze kunnen, na nog velerlei andere bewerkingen te hebben ondergaan, gebruikt worden voor het weven van zeildoek en het fabriceren van touw, wat in de lijnbanen geschiedt. Het beuken doet veel stof opwaaien. Vandaar dat in het 'lijf' van de molen, het molenlichaam, grote luisen zijn aangebracht. Tijdens het 'beuken' of 'kloppen', krijgt het stof dat daarbij ontstaat gelegenheid naar buiten te ontwijken.

In 1902 is het tijdperk voor de beukmolen afgelopen. De houten achtkanter wordt afgebroken en in 1904 verkocht aan H. de Jong in Nieuw-Lekkerland. Daar gaat de molen dienst doen als korenmolen. Later wordt de molen verkocht aan Gondus de Lange. In 1938 wordt de molen ontdaan van de bovenbouw en wieken. In 1984 verdwijnt ook de onderbouw als gevolg van de dijkverzwaring.

Molen Ons Genoegen

Het leven gaat echter voor iedereen door. Dat geldt ook voor Floris. Hij is ondertussen een rijzende ster aan het firmament geworden en bevordert tot werfbaas. De werkzaamheden op de scheepswerf van Cornelis Smit lopen echter vertragingen op. De aanvoer van gezaagd hout vanuit Dordrecht gaat niet meer als vanzelfsprekend en stagneert regelmatig. De zagerij van 'Groothandel Hoogstraten' in Dordrecht, waar de scheepswerf het meeste hout koopt, kan aan de vraag naar gezaagd hout nauwelijks voldoen. Om uit deze impasse te geraken nodigt Cornelis zijn werfbaas Floris Kloos op zijn kantoor uit voor overleg. Cornelis zint op een houtzaagmolen op zijn scheepswerf, zodat hij niet meer afhankelijk is van de Dordtse houtzagerijen. Cornelis vraagt hem of hij kans ziet om ook een houtzaagmolen te bouwen. Als Floris dat bevestigt, verschijnt op de scheepswerf weldra één van Nederlands mooiste molen, waarvan de bouw in 1841 begint.

Eerste steen molen 'Ons Genoegen'.

Op 21 maart 1842 legt Cornelis Smit de eerste steen in de zijgevel van de stenen onderbouw van de molen, die gefundeerd is op een dennenvlot.

De houtzaagmolen is een achtkantige, getailleerde bovenkruier die gedekt is met riet en voorzien van een stelling. De totale hoogte van de molen bedraagt 29 meter. In de molen bevinden zich vijf zolders, inclusief de kapzolder.

Tot aan de stelling telt de molen 28 traptreden en tot aan de kap 155 treden. De wieken maken een vlucht van 24 meter. Verder bezit de houtzager een prachtige molenbaard met het opschrift:

Anno 1842 F. Kloos - Fecit

Deze baard is thans in bewaring bij museummolen "De Valk" in Leiden.

Kosten nog moeite worden gespaard om van deze molen een pronkstuk te maken. Kleine versierinkjes accentueren het geheel, terwijl de binnenzijde is vernist. Op de trappen liggen zelfs rode lopers. Maar

Molen 'Ons Genoegen'.

deze verdwijnen al snel als volop gewerkt moet worden in de molen.

Op 20 juli 1843 wordt tot 'veler genoeg' de houtzager in gebruik genomen.

Aanvankelijk wordt gewerkt met vier zaagramen. In elk raam kunnen maximum 25 zagen geplaatst worden. Later, in

1900, komen er op bovenliggende verdiepingen nog twee zaagramen bij. Daarmee gaat de

scheepswerf ook hout zagen voor andere bedrijven.

Molen Weltevreden

Aangelokt door het enorme succes van houtzaagmolen "Ons Genoegen" in Alblasterdam, voelt Houthandel Boogaardt in Krimpen aan de Lek er veel voor om zijn oude houtzaagmolen "De Karper" (uit ± 1723) ook door een moderne houtzager te vervangen. Meindert Boogaardt, eigenaar van de houthandel, neemt hierover contact op met Floris Kloos en een koopcontract is dan al snel gesloten.

Molen 'Weltevreden'.

Op 10 juni 1845 legt A.A. van der Linde de eerste steen. De stellinghoogte van de molen bedraagt 12,5 meter en de vlucht van de wieken 22,2 meter. De molen heeft een vierkante stenen onderbouw waarin het zagen van hout plaatsvindt.

Op 20 augustus 1910 breekt

echter brand uit in de bovenbouw en moet de houtzager als verloren worden beschouwd. Nadien wordt in de vierkante stenen onderbouw een stoomhoutzagerij gevestigd.

Molen "De Jonge Willem"

De laatste molen die Floris Kloos bouwt is houtzager "De Jonge Willem", eveneens te Alblasterdam, in de buitendijkse polder Rapenburg. Arie Goedhart (1805-1883), die getrouwd is met Zeligje Ooms (1803-1885), werkt onder de firmanaam 'N.V. De Amstel' als houthandelaar. Als hij ook van de successen van de houtzaagmolens van Floris Kloos verneemt, is de keus dus al snel gevallen. Goedhart wil echter ook nog een 'graantje' meepikken en daarom

Molen "De Jonge Willem".

wordt zijn molen een gecombineerde molen. Eén molen voor het zagen van hout en tegelijkertijd ook voor het malen van graan.

Het wordt een forse achtkantige houten stellingmolen. Boven is de molen ingericht als korenmolen met twee koppels maalstenen. Onderin de molen is een aftakking gemaakt die vier zaagramen aandrijft. In 1854 is de molen gereed voor ingebruikstelling. Men noemt deze molen dan "De Jonge Willem", naar een zoon van Arie Goedhart en Zeligje Ooms, die op 25 augustus 1840 het levenslicht zag.

In 1919 wordt de houtzagerij overgedaan aan houtzagerij Klaver en Van der Hoogt. Ten slotte koopt in 1925 Cornelis Fop Smit (1902-1945) de molen op voor uitbreiding van de NV Zuurstoffabriek "De Alblas" en vindt sloop plaats.

Floris Kloos verzet de bakens

Floris (Vink) Kloos (1810-1892).

Floris heeft het nu wel gezien wat betreft het bouwen van molens. Hij richt zijn pijlen nu op een andere ambitie; zelf schepen gaan bouwen. Nog voordat zijn laatste molen is voltooid koopt hij daartoe in 1843 een driehoekig stuk buitendijkse grond in de Kinderdijk. Hij koopt dit van zijn eigen baas scheepsbouwer Cornelis Smit. Dat stuk grond moet uiteraard eerst

opgehoogd worden en dan nog eens inklinken. Vervolgens moeten nog verschillende hindernissen genomen worden (precariorechten, etc.).

In 1849 kan dan eindelijk de kiel gelegd worden van zijn eerste schip, de bark 'Nijverheid', dat in 1851 zijn eerste reis maakt.

Het gaat Floris Kloos alles voor de wind met zijn windzeilers. Later schakelt hij over op ijzeren rivierstoomboten en vervolgens op riviersluizen, bruggen, spoorwegmateriaal, enz..

Als op 5 april 1862 het aantal raadsleden in Alblasterdam van zeven op elf wordt gebracht, treedt Floris Kloos ook toe tot de gemeenteraad. Bij zijn toelating ontstaan echter moeilijkheden, omdat volgens het geboorte-extract de juiste naam 'Floris Vink Kloos' is.

Hoe dit probleem verder wordt opgelost, blijft in het ongewisse. Hij komt er echter wel mee in de raad. In de slaapkamer zit Floris ook niet stil. In Alblasterdam worden gedurende zijn tijd nog tien kinderen geboren. Zoons volgen hem later op in het bedrijf. Op 7 januari 1887 komt Floris zijn vrouw te overlijden en goed vijf later, op 22 februari 1892, Floris

Kloos zelf.

In Alblasserdam wordt nadien een straat vernoemd naar Floris Kloos, n.l. de 'Kloosstraat'.

Het vervolg van molen "Ons Genoegen"

De geschiedenis van houtzaagmolen "Ons Genoegen" is echter voorlopig nog niet ten einde. Nadat ook op de werf van Cornelis Smit (1784-1858), die ondertussen al is overgegaan op zijn achterkleinkind Jan Smit Czn (1882-1948), het bouwen van houten schepen tot het verleden is gaan behoren, is de molen zo goed als buiten werking. In 1942 waren nog slechts 3 zaagramen in bedrijf. De molen, het stokpaardje van de scheepswerf, wordt echter nog wel goed onderhouden. Dat levert de eigenaar Jan Smit Czn een certificaat op van 'De Hollandsche Molen'. Op 7 oktober 1948 komt Jan Smit Czn te overlijden en breekt voor de molen een onzekere tijd aan.

Cornelis Verolme (1900-1981)

Op 6 september 1951 koopt wereldscheepsbouwer Cornelis Verolme (1900-1981) de werf op en gaat deze grondig vernieuwen en verder uitbreiden. Plaats

Molen 'De Adriaan'.

voor houtzager 'Ons Genoegen' is er dan helaas niet meer bij. Op 12 september 1951 vraagt Verolme toestemming aan de gemeente Alblasserdam om de molen te mogen slopen. Protesten van molenliefhebbers en de molenstichting zorgen er uiteindelijk voor dat Verolme de molen aan de 'De Hollandsche Molen' schenkt om die dan elders weer op te bouwen. De Hollandsche Molen accepteert het geschenk en gaat ijverig op zoek naar een gemeente die de molen wil hebben en onderhouden. Dat valt om de drommel niet mee! In juni 1952 heeft "De Hollandsche Molen" eindelijk een serieuze kandidaat gevonden: Haarlem. Op 22 oktober 1952 wordt de houtzager door molenmaker Klaas Jongejans gedemonteerd en tijdelijk opgeslagen op het terrein van Kloos Kinderdijk.

Haarlem

De stad Haarlem ziet in de houtzaagmolen 'Ons Genoegen' uit Alblasserdam een prachtige vervanger van de oude en beroemde molen 'De Adriaan' aan het Spaarne. Deze korenmolens² brandde op 23 april

1932 geheel af. Als oorzaak werd kortsluiting in het benedendeel bij de maalstoelen genoemd. Zo verhuist molen 'Ons Genoegen' op 20 mei 1954 in onderdelen van Kloos Kinderdijk naar Haarlem. Daar onder een asbestdakje bij de N.V. Scheeps- en werktuigenfabriek Conrad Stork gaan de onderdelen dan wachten op de dingen die ongetwijfeld eens zullen komen.

De stad Haarlem komt echter maar niet toe aan herbouw. Er zijn teveel obstakels die genomen moten worden en het benodigde geld krijgt men niet bij elkaar. Verolme wil zijn houtzager daarom weer terug en hem als ontvangstruimte gebruiken bij zijn werf op Rozenburg. Dat meldt Verolme tijdens de tewaterlating van een tanker op 12 november 1959. "De Hollandsche Molen" zegt echter: 'Eens gegeven, blijft gegeven'. Zo verandert er dus voorlopig niets: 'Ze dronken een glas en deden een plas en alles bleef zoals het was'.

Uitgeest

Maar dan Op 7 september 1971 breekt plots brand uit op poldermolen 'De Kat' in Uitgeest.

Rietdekkers zijn bezig met het aanbrengen van een

Poldermolen 'De Kat' in Uitgeest.

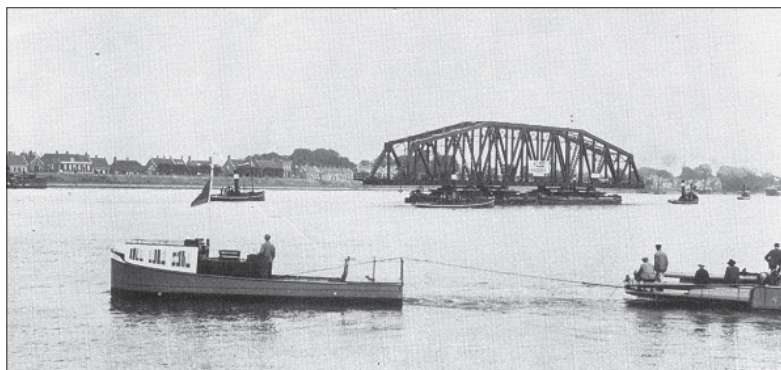
nieuwe rietlaag op de molen. Tijdens het verbranden van het oude riet, wat te dicht bij de molen gebeurt, zorgen overwaaiende vonken voor deze catastrofe.

Al zeer spoedig is een actiecomité gevormd om de molen weer op te bouwen. Men komt aan de weet dat in Haarlem een molen in onderdelen ligt opgeslagen, die afkomstig is uit Alblasserdam. Om een lang verhaal kort te maken; van

de onderdelen van houtzager 'Ons Genoegen' wordt molen 'De Kat' weer opgebouwd. Eind 1973 is de molen gereed en kan de voorzitter van "De Hollandsche Molen", mr. P.J. Mijsenaar, de molen feestelijk in gebruik nemen.

Bronnen:

125 jaar Kloos Kinderdijk. 1843-1968 Alblasserdam 700 jaar. 1299-1999 Alblasserdam's heden en verleden. Ir. P. Boersma, 1939 DTB-bestand HVWA Houtzaagmolen 'Ons Genoegen'. A. Korpel, 1987 Krimpen door de eeuwen heen. L. Boon, 1984 Molenbestand De Hollandsche Molen Winkels en bedrijven van Alblasserdam. 2006 Zo was het vroeger. G. Vos, 1982

In 1928 kreeg het eiland Tholen een vaste oeververbinding met Noord-Brabant, waarvoor Kloos het construeren en monteren van de honderd meter lange brug kreeg opgedragen. De grote stroomsnelheid in de Eendracht (tegenwoordig is dit water onderdeel van het Schelde-Rijnkanaal) en het aanmerkelijke verschil in hoog- en laagwaterpeil waren aanleiding dat men in Kinderdijk besloot weer eens met een brug uit varen te gaan. De lange reis werd gemaakt in twee etappes; Kinderdijk - Zeehaven Dordrecht en Dordrecht - Tholen. Het geheel werd zonder mankeren volbracht en de brug kwam keurig op zijn plaats.

☞ Dat dit gebeuren sterk de aandacht trok en de bewondering van vele opwekte, bewijst **de ballade**, ontsproten aan het brein van de toenmalige overbekende bard Koos Speenhoff en die in vele dagbladen werd afgedrukt.

Brug over de Eendracht.

Rooje Tienus is gaan varen.
 Door de overdrukke Noord,
 Van de Kinderdijk naar Tholen
 En... met alles wel aan boord!
 Kloos en Lonen zijn de mannen
 Van de Nederlandsche brug.
 Gaten boren, nagels klinken,
 Alles even sterk en vlug.
 Lief dat wonderlijk gewaarte
 Door de Dordtsche Kil heengaan,
 Je begrijpt niet hoe die stoubreus
 Als een schooljongen blijft staan.
 Hoort het juichen van de Leeuwen,
 Hoort die kloeke Tholenaars,
 Weg de pont, ze gaan nu loopen,
 Is het niet iets wonderbaars?
 Jaren hebben ze gesoebat,
 Eindelijk dan toch hun zin,
 Tholen één nu met Europa,
 Tholen gaat de wereld in!
 Eeuwen zal men dankbaar blijven
 Met den bouwheer, dien men koos,
 Nagelachten gaan getuigen,
 Van het wonderwerk van Kloos!

7 Aug. 1928.

J. H. Speenhoff

Alex de Haas onthult een beeld van Koos Speenhoff op de hoek van het (oude) Schouwburgplein in Rotterdam (juni 1968).

Straatnamen in Ameide en Tienhoven

In Ameide en Tienhoven hebben we nauwelijks straten vernoemd naar personen. Er zijn er maar vijf: Prinses Marijkeweg, J.W. van Puttestraat, Burgemeester Wesselsplein, Gerrit Roodhorsthof en Burgemeester Luyendijkplein. Het verdient aanbeveling daarin verandering te brengen!

Een paar suggesties voor de straten in het uitbreidingsplan 'Het Zouweveld' zijn:

- **Prof. dr. Adriaan de Kleyn**
K.N.O. arts (1883 - 1949)
- **Mr. dr. Johan Labberton**
dichter, schrijver
Pseudoniem Theo van
Ameide (1877 - 1955)
- **Dr. Frans Felix Blok**
classicus (1913 - 2007)
- **Nico Jesse**
arts, fotograaf (1911 -1976)
- **Floris Kloos**
scheepsbouwer (1810 - 1892)
- **Meester P. de Hoon**
kunstschilder (1896 - 1980)

De Historische Vereniging Ameide en Tienhoven zal het gemeentebestuur van Zederik in overweging geven deze straatnaamborden te gebruiken voor het uitbreidingsplan "Het Zouweveld".

Het bestuur van de Historische Vereniging staat open voor verdere suggesties en op- of aanmerkingen.

Prof. dr. Adriaan de Kleynstraat
K.N.O.-arts (1883 - 1949)

Mr. dr. Johan Labbertonstraat
dichter, schrijver, Pseudoniem Theo van Ameide (1877 - 1955)

Dr. Frans Felix Blokstraat
classicus (1913 - 2007)

Nico Jessestraat
arts, fotograaf (1911 -1976)

Floris Kloosstraat
scheepsbouwer (1810 - 1892)

Meester P. de Hoonstraat
kunstschilder (1896 - 1980)

Recht en slecht in Ameide (1)

Teus Stahlie

Ameide en Tienhoven liggen er vredig bij tegenwoordig. Maar u moet niet denken, dat het altijd zo vredig was vroeger! Er liepen heel wat opvliegende typetjes rond! Dat konden heerschappen zijn, die in of buiten het café het vele geestrijk vocht niet meer konden kanaliseren, maar ook de dames konden er wat van; er doken geregeld dievegges of vrouwen op, die in hoerrij een kind hadden geteeld: een misdaad in die tijd! 't Kon ook nog erger: een moord begaan, vroeger noemde men dat *manslag plegen*. En u maar denken, dat het vroeger beter was dan tegenwoordig....?

Ik ga u in een aantal artikeltjes meenemen naar het begin van de 18^e eeuw, 'slechts' 300 jaar geleden. En ik ga u vertellen over de grote en de kleine misdaad in het stadje, wat er zoal gebeurde, hoe men omging met de misdadigheid en hoe men tot de bepaling van straffen kwam. En ik zeg u bij voorbaat, dat u zult schrikken van de misdragingen van uw medeburgers; zo vredig ging het er niet aan toe. In de eerste 25 jaar van de 18^e eeuw werden er maar liefst 5 moorden gepleegd in Ameide en Tienhoven! Ik weet wel zeker, dat u dat getal vandaag niet benadert!

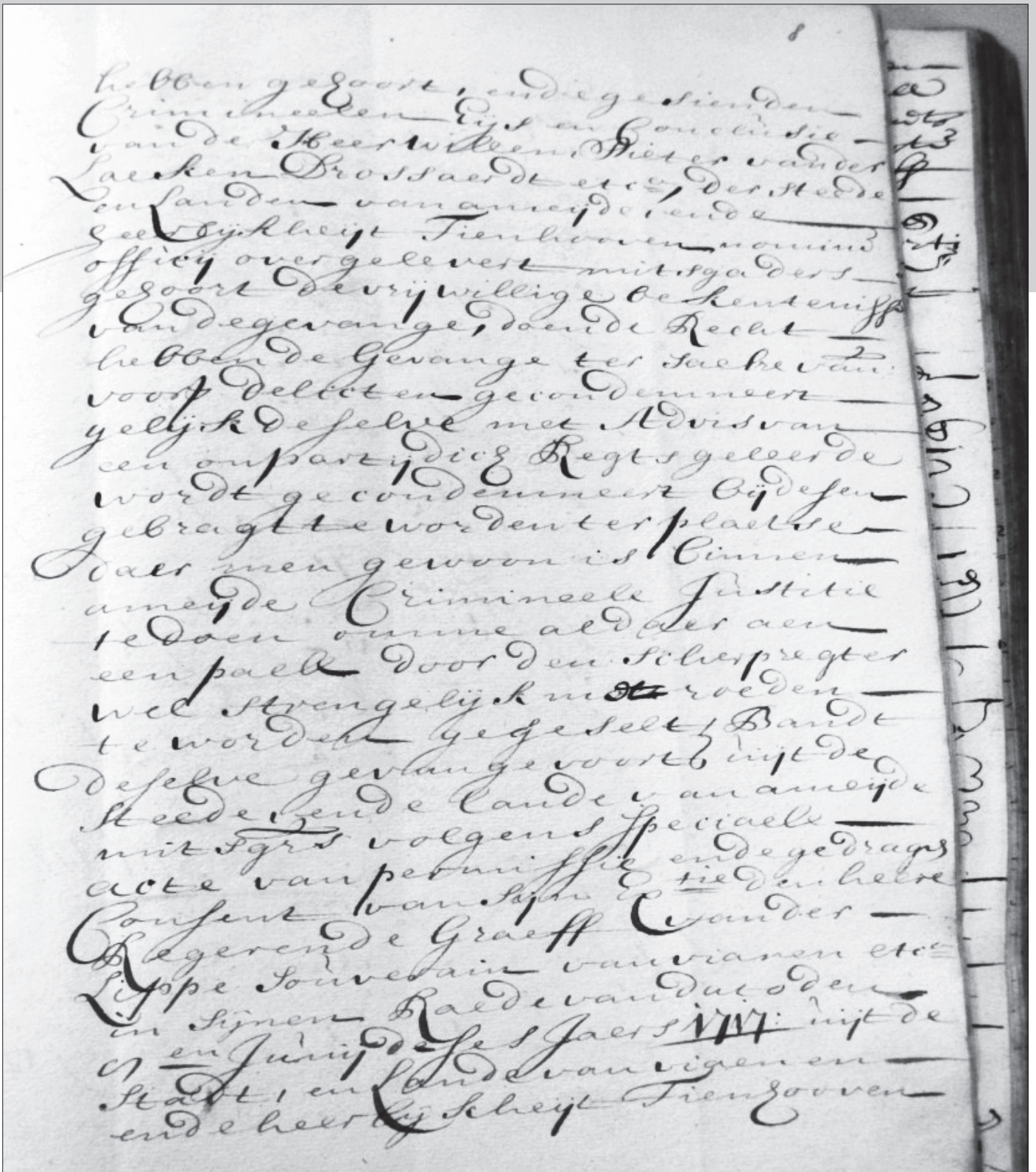
Met de gekozen titel voor deze artikelen maak ik mij eigenlijk een beetje schuldig aan plagiaat. Jaren geleden schreef de in Lexmond geboren onderwijzer Piet Horden een alleraardigst boek over de criminaliteit in het Land van Vianen en gaf het boek de titel mee: "Recht en Slecht in het land van Brederode". Daarin kwamen verhalen aan bod uit Vianen, Lexmond, Hei- en Boeicop, Meerkerk, Jaarsveld en ook een paar uit Ameide en Tienhoven. Hij baseerde zich op de archiefbronnen van de Kamer van Justitie uit Vianen en dus zijn het waar gebeurde verhalen, hoewel ik de indruk heb, dat hij ze af en toe wel wat sappiger maakte. Zoals gezegd: het leek me nu leuk om – in lijn met het werk van Horden – een aantal verhalen over bedrivers van wandaden voor het voetlicht te brengen, maar nu speciaal gericht op Ameide. En dan baseren we ons niet alleen op de archiefstukken van de Kamer van Justitie van Vianen, maar ook op relevante stukken uit het Nationaal Archief, zoals de *Termeise Officiersrolle van civiele en criminele procedures*. Overigens ter geruststelling van de Ameidenaren: de boefjes kwamen niet alleen uit Ameide, maar ook uit Tienhoven... .

Archiefbronnen verhalen meestal alleen bijzonderheden over de mensen uit het verleden: wanneer ze trouwden, kinderen kregen, een huis kochten, een testament lieten opstellen etc. Wat de gewone, nette mens betreft bleef het meestal daarbij. Maar van mensen, die met het gerecht in aanraking kwamen vinden we vaak nog heel veel meer: op grond van ondervragingen 'horen' we ze antwoord geven en 'zien' we wat ze uitspookten en hoe ze hun straf ondergingen. Ze vallen dus automatisch meer op. En we komen ook de slachtoffers tegen! Waardevolle bronnen dus om een idee te krijgen hoe de mensen vroeger leefden.

De rechterlijke macht in de 17^e en 18^e eeuw

Voordat we in de verhalen duiken, eerst even iets in het kort over de organisatie van de rechtspraak in de 17^e en 18^e eeuw. Ameide behoorde tot het Land van Vianen en Ameide, een z.g. hoge heerlijkheid, waar de ambachtsheer het voor het zeggen had. Dat waren in de 17^e eeuw de Heren van Brederode, later de Heer van Lippe, in de periode 1725-1729 de Staten van Holland, waarna het weer in particulier eigendom kwam met o.a. de heren Arnout van den Bergh, Arnout Leers en Wijnand Ram. Hoge heerlijkheden of jurisdicties waren bevoegd om halsmisdrijven te berechten en kapitale straffen op te leggen (d.w.z. lijfstraffen of de doodstraf). De lagere rechtspraak behoorde toe aan de plaatselijke schout met het college van Schout en Schepenen. Zij gingen over de civiele zaken en kleinere delicten, zoals wanbetalingen, bedreigingen, vetes, diefstal, ongeregelheden etc. De schout was de voorzitter van het gerecht en fungeerde vaak tegelijkertijd als aanklager.

Kort gezegd: zich misdragende Termeiers kregen óf te doen met het plaatselijk gerecht en kwamen in het cachot onder het stadhuis aan de Dam terecht óf ze kwamen in aanraking met de Kamer van Justitie in Vianen en werden opgesloten in het gevang in Vianen. En als je het al te bont had gemaakt, dan stond er een schavot klaar vóór het stadhuis en kreeg je geselslagen óf je werd naar Vianen gebracht om meneer de beul in de ogen te kijken... Het waren geen zachtzinnige tijden.

De Termeise Officiersrol met de beraadslagen van het Gerecht en hun veroordelingen.

Teunis (den) Buerman op z'n blote knieën voor de vierschaar (1714)

Als we de Officiersrol van het gerecht van Ameide openen, krijgen we op de 29^e augustus 1714 gelijk te maken met de deliberaties van de weledele *schepenen van Ameijde*, die uitspraak doen in de zaak van *Tonis den Buerman*. Rond de tafel zitten de heren Jacob Groeneveld(t), Thomas Snoek, Bastiaan Pinsen van der Aa, Johannes Snellenberg, Adriaen Fool, Jaco-

bus Verheij en Jan Jansen van Melsen. Wie was deze *Tonis* en wat is de aanleiding voor het feit, dat hij is vastgezet in het stadhuis?

T(h)eunis Henrikse (den) Buerman was de zoon van Hen(d)rik Cornelisse (den) Buerman en Emmitje/Emmetie Ewouts en werd op 18 februari 1692 in de kerk van Ameide gedoopt. Hij is dus intussen 22 jaar oud. Uit een eerder huwelijk van zijn vader was er nog een zoon: Cornelis Henrikse. Interessante bij-

komstigheid: de overgrootvader van Teunis was Jan Jansz Buirman, die schipper was op de Sluijs en afkomstig was van Buurmalsen. Wellicht is de familienaam uiteindelijk in verbasterde vorm van die plaatsnaam afgeleid. Deze Jan Jansz Buirman komt ook weer voor op de lijst van lidmaten, die ds. Auricanus aanlegde toen hij in 1609 in Ameide kwam.

En wat waren zoal de overleggingen van de heren schepenen? Alsoo *Tonis den Buerman, geboortig van Ameijde, oud ontrent twee-en-twintig Jaren, gevangen op den stadhuijse van Ameijde, in't naar Jaar 1713 met een wagentje met hennip is coome rijden van Ameijde naar Meerkerk en van Meerkerk naar Ameijde, dat hij Buerman is versogt geworden van Leendert Verhoef hemeraed van Meerkerk dat hij vermits het quaade weer van 't sand padt reijden soude, dat hij Buerman - in plaats van die ordre te pareren - seijde: wat raekt het Jouw, ende daarop heeft beginnen te vloecken ende te sweeren, seggende: wat duijvel raekt het Jouw; dat gemelten hemeraed Verhoeff daerop seijde: ik sal den boom sluijten, dat hij, Tonis den Buerman, met vloeken is voortgevaeren, seggende onder andere: heb jij 't hart eens, dat je den boom sluijt, ik sal Jouw; dreigende den voorschreeve hemeraed met een staek in de nek; dat je de duijvel haelt, ik sal Jouw waarnemen, sulks herhalende tot twee a drie reijsen (=keer) toe, sulks gemelte hemeraed Verhoeff genoodsaakt is geweest door dat geweld den boom open te laten.*

Toch geen lieve jongen, die we hier aantreffen... Maar hier blijft het niet bij! Er zijn meer voorvallen, waar onze Teunis zijn boekje te buiten is gegaan. We citeren verder: ... *dat hij Buerman daarenbooven den agtentwintigste mej 1714 tussen elf en twaalf uren is gecoomen ten huijse van den hospes (=herbergier) en bode Capoen en in weerwil van denselven Capoen in de groote kamer is in gekoomen beneffens sijn broeder al waar twee menschen in de selve kamer die sijn vrij hadden saten. Capoen zou toen gezegd hebben: Tonis gaat uijt de kamer, dit is een vrije kamer daar dese menschen eten, dat hij Tonis den Buerman in plaats van daar uijt te gaan, aanstonts heeft beginnen te sweeren ende te vloeken, seggende jegens gemelte Kapoen: ik hebbe den duijvel daar van ik wilder niet uijtgaan; je sult mijn wijn geven! 't welk Kapoen bleeft weijgeren, dat hij Buerman daarop begon te vloeken ende verscheijde drijgementen te doen, dat die twee persoonen, die in de kamer saten daeruijt moeste gaen, in een ander vertrek, dat hij Buerman even daar naar sijn broeder Cornelis heeft beginnen uijt te schelden voor een schelm, een honsvot en een verklicker, dat gemelte sijnen broeder daer over toornig is gaan worden, dat hij Buerman gequest is geworden van denselven sijnen broeder, dat hij Tonis den Buerman sijn mes ook heeft getrocken en tot verscheijde maelen naar sijn broeder heeft gestookten ende gesneden...*

Maar de lijst van aanklachten, die Willem Pieter van der Laaken als *drossaert en schout der steede ende landen van Ameijde ende heerlijkheit Tienhoven* heeft samengesteld is nog lang niet ten einde. Wat deed onze Tonis tussen de *sevende ende agsten Julij 1711*

op het erf van Gerard van Ophuijsen? Hij eiste een glas *genever!* Vermoedelijk was hij toen al aardig beschonken, want hij begon weer flink te schreeuwen en te tieren toen hem dat glas werd geweigerd. "Ik zal je van je paard halen!" riep hij Ophuijsen toe. En op zondagmorgen de 28^e juli voegt hij de daad bij het woord en vervoegt zich weer bij Van Ophuijsen en zijn vrouw. Schreeuwend en dreigend treedt hij hen tegemoet. Klaarblijkelijk is zijn broer Cornelis er ook weer bij en deze probeert hem te kalmeren: "*Tonis, Tonis, de kerffstok is hoog genoeg, want sij kan niet meer lijden; gaat heen!*". Maar onze Tonis is weer door het dolle heen: "Laat ze maar een schavot oprichten en m'n kop eraf slaan of mij ophangen, dan sterf ik tenminste nog een eerlijke dood!". Het incident loopt verder met een sisser af....

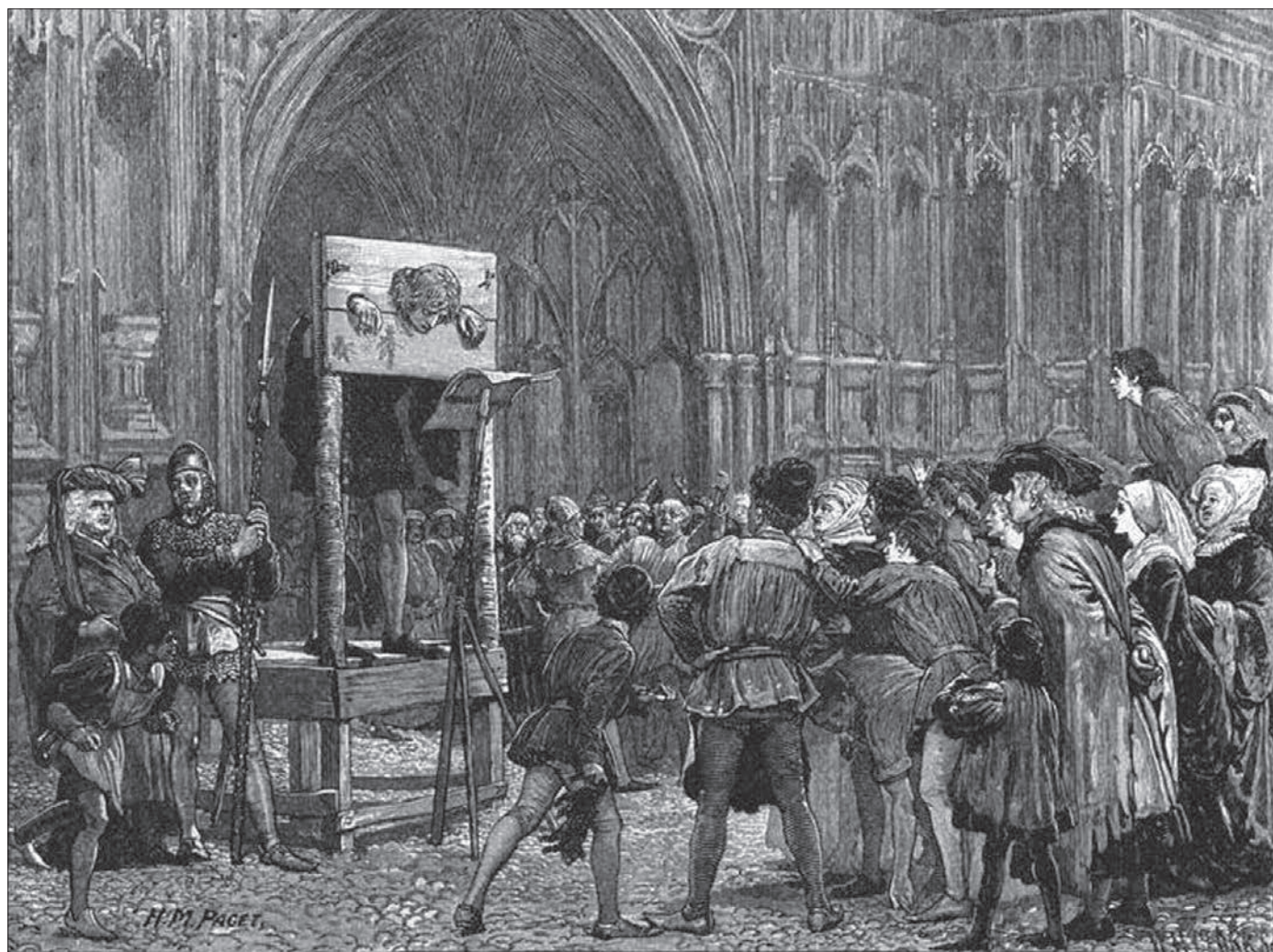
Dan wordt ons in mooi 18^e-eeuws Nederlands verteld, dat Van der Laaken *noie officij ter sake van de delicten apprehensie corporeel heeft geobtineerd*. In gewoon Nederlands: ambtshalve heeft hij de persoon lijfelijk vastgezet vanwege alle delicten. En het is nu aan de leden van het gerecht om uitspraak te doen over al die misdragingen.

Geregt doende regt ten principael den selven Buerman, condemneert (=veroordeelt) hem omme gebracht te worden voor de Vierschaere¹ van deze edle geregte ende aldaer met ongedekte hoofde, gevouwe handen ende op sijn bloote kniejen te bidden God ende Justitie omme genaden, mitsgaders dat denselven Tonis den Buerman bij handtastinge sal hebben te belooven, dat nooit soodanige of diergelijke feijten naar (=na) desen meer sal begaan met overgifte dat hij Buerman anders niet alleen voor de toecoomende, maar ook voor desen swaarder sal worden gestraft, condemnerende den selven daar en booven in de Costen en mise (=onkosten) van Justitie mitsgaders dat den selven so lange in de gijselinge sal moeten verblijve tot dat de kosten zijn betaalt,.....

....geprononceert (=afgekondigd) met openen deuren van den Stadhuijse van Ameijde den 29en Augustij 1714.

Ziet U het voor U: onze Tonis op z'n blote knieën? En zou het geholpen hebben? Een paar jaar later, n.l. op 15 mei 1718 treedt Tonis in het huwelijk met Theuntje Teunis de Swart uit Brakel en na haar dood - op 5 februari 1722 - met Johanna Lodewijks van Bronsveld. Kort na zijn eerste huwelijk komen we hem alweer tegen in de rechterlijke stukken; dan zijn de gedaagden: Lourens Pieters van Lomwel en - jawel - Tonis de Buerman. Die Van Lomwel was overigens ook geen lieverdje; daar komen we nog uitgebreid op

1 Wikipedia: De naam Vierschaar komt van de vier 'geschoren' (gespannen) touwen waartussen de rechtspraak plaats vond. Oorspronkelijk werd er buiten recht gesproken, traditioneel onder een linde. Bij die boom waren vier banken in een vierkant geplaatst, waarop de schepenen plaats namen; in het midden stond dan de beschuldigde. Het is niet de opstelling van de vier banken waarnaar de 'vierschaar' is genoemd, maar de vier gespannen (geschoren) touwen; de vierschaar werd dan gespannen, daarbinnen werd recht gesproken. In de 18^e eeuw zaten de heren schepenen keurig binnen in een soort van raadzaal. Als men het nu over de Vierschaar had, dan duidde men meestal op het college van Schout en Schepenen als dat recht sprak.

Aan de schandpaal. Een vermaak voor het volk...

terug. Maar nu hebben de heren *elkaar geslaegen en zijn met elkander handt gemeen geweest sodanig, dat sij beide ter aerden vielen*. In dit geval luidt het oordeel van het gerecht: ieder een boete van *vijff en twintig guldens*. Wellicht heeft/hebben zijn vrouw(en) hem op het rechte pad gekregen: in de justitiële archieven komt hij in ieder geval verder niet meer voor.

Merrigje Goverts te waeter en te Broot (1717)

Op 28 mei 1717 hebben de heren schepenen weer recht te spreken: op het stadhuis in Ameide zit nu Merrigje Goverts, de huisvrouw van Dirck Boeren gevangen. Ja, die vrouwen konden er af en toe ook iets van... Ze heeft op 20 mei zich misgaan tegenover schepenen Fool en dat is een aantasting van het gezag! Adriaen Fool had zich namelijk in zijn functie als schepenen beziggehouden met het houden van de schouw: meestal een controle hoe de mensen de straat/sloten/dijk netjes hielden. Hij moet toen iets gezegd hebben, wat onze Merrigje in het verkeerde keelgat is geschoten en mevrouw heeft toen met woorden de schepenen *geagresseert ende den selve Fool gedreijgt met een kluijt in sijn lenden*. Wat die kluijt precies was, weet ik niet, maar het ziet er 'dreigend' uit. In ieder geval is Merrigje opgepakt en vastgezet. Er is de drossaard om advies gevraagd en het schepengerecht *condemneert Merrigje Goverts omme ge-*

bragt te worden in de ordinaris Criminele gijsel Caemer boven op de stadhuijse van Ameijde ende aldaer te moeten zitten te waeter en te broot de tijt van vier daegen ende naer verloop van die vier daegen schepenen Fool en de verdre leden van het Gerecht op bloote knien te bidden om vergiffenisse ende dat gedaen sijnde worden los gelaeten. Daar ga je met je goede(?) gedrag... En ook werd ze nog eens veroordeeld tot het betalen van de kosten. De Heren Jacob Groenevelt, Bastiaan Pinsen van der Aa, Adriaen Fool, Jacobus Verheij, Bastiaan van Ree en Adriaen van As hebben hiermee hun (zware) taak volbracht.

Maria Steijnse(n) van Sterrenberg, gegeseld door de scherprechter (1717)

We komen deze dame voor het eerst tegen als zij in 1702 in Ameide in het huwelijk treedt met Willem van Hullen. We weten niet veel over haar afkomst; de enige aanwijzing, die we hebben is dat Maria rond 1677 geboren moet zijn, maar in welke plaats is onbekend. Van haar man weten we meer: hij is geboren op slot Herlaar en was de zoon van Jan van Hullen en Gijsbertje Cremer. Willem en zijn broer Adolph, beiden toch van redelijke komaf, hebben zich gaandeweg financieel in de nesten gewerkt en moesten later bedeed worden! Al met al krijgen we de indruk, dat dit echtpaar geen al te beste reputatie heeft opge-

bouwd. Overigens: van Willem hebben we geen aanwijzingen, dat hij met de justitie in aanraking kwam; van zijn vrouw zoveel te meer.

Op 2 juni 1717 wordt gerapporteerd, dat Maria, *oud ontrent veertigh Jaeren, tegenwoordich gevangen zit op den Stadhuysse van Ameijde*. Wat heeft mevrouw zoal misdaan? Nou, dat lijstje bestaat uit heel wat ontsporingen en wijzen in de richting van een gezin in grote armoede. Laten we eens een aantal beschuldigingen op een rijtje zetten:

dat sij gevange (=gevangene) in den Jaere 1693 ge-woont heeft binnen de stad Schoonhoven als Dienstmaegt bij een Sweer de Wecker, dat sij doentertijd aldaer van den voorn: Sweer de Wecker heeft gestoolen een Can met Olij, dat sij gevange ter plaatse voorn: ook uijt een doosje heeft gestoolen vier st: (=stuivers) aen geldt, mitsgaders noch daerenbooven enig linden-goedt ende eenige kandt

Interessant: meisjes gingen vroeger vaak op jonge leeftijd 'in een dienstje'; grote kans, dat Maria - elders in de Waard geboren - nu op 16-jarige leeftijd 'naar de stad' gaat. Die 'Sweer' komen we inderdaad in Schoonhoven tegen: op 04-12-1687 maken daar Aswerus (Gijsbertsz) de Wecker en Anna van der Linde hun testament ten overstaan van notaris Hugo Pijlle. Eerder dat jaar zijn ze in het huwelijk getreden onder huwelijksvoorwaarden, die zij bij dezelfde notaris hebben laten opstellen. Dat opstellen van huwelijksvoorwaarden wijst vaak op niet onbemiddelde personen; daar hoort dan ook zeker een dienstmeisje bij! Maar dat dienstmeisje kon klaarblijkelijk niet omgaan met de 'luxe' van meneer en mevrouw.

We gaan verder:

...dat sij gevange alweijder op den hogenw: (=Hogewaard) van de blijk (=bleek) met hulpe en assistente van noch een vrouwspersoon bij de huijsse van Huijgh van Cleij enige Jaeren geleden heeft gestoolen een slaep-laken, dat sij gevange ook uijt de schuer bij den Burgemeester Groeneveldt in huere gebruikt wordende enige Jaeren geleden heeft gestoolen tot verscheijde reij-sen (=verschillende keren) agter den andern een groote quantiteit hoepsaanderen ende uijt een ton in de voorschreevene schuer staende eenige bruijne suip-ker(?), dat sij gevange alvorders in de somer des jaers 1716 agter de huijsinge van Jan Baltense van Elk staende op de hogenw: onder Tienhooven van de stock heeft gestoolen drie natte hemden, dat sij gevange de namen uijt deselve hemden heeft gesneeden, ende naer dat sulx gedaen was binnen Ameijde aen seecker vrouwspersoon vercocht heeft...

Mevrouw heeft het klaarblijkelijk vooral gemunt op kleding. De aanklachten stapelen zich op: *op een sondach naermiddach heeft zij onder kerktijt in het gemelt naerjaer van 1716 van het bleekveldje achter het huis van Herman Olij een witte linnen doek lang 10 à 11 ellen gestolen en weer in Ameide verkocht voor 8 schellingen. En ze heeft ook nog even in hetzelfde najaar haar dochtertje Gijsbertje van Hullen*

out ontrent twaalf Jaeren naar de bleek achter het huis van Maes van Eck gestuurd om daar een kinderhemd, twee neteldoekse (=grof geweven katoenen doek) dassen en *een genaeyde kandt* weg te pikken. Vervolgens heeft ze deze spullen *haer dogtertje ont-noomen* en aan verschillende vrouwspersonen in Ameide verkocht, terwijl ze wist, dat de spullen toebehoorden aan de huisvrouw van Jan Janse van Melsen. meer voorbeelden?

Najaar 1716 heeft ze:

- van de heining van *Hendrik van Woudenberch* een paar lange, gespikkelde(!) kousen, die toebehoorden aan Pieter Janse Diepenhorst, gestolen en weer verkocht.
- haar eerdergenoemd dochtertje van dezelfde heining een vrouwenhemd laten stelen. 't Was nog wel nat(..), maar dat heeft ze voor het vuur thuis keurig gedroogd en vervolgens in stukken gescheurd en verkocht voor oude vodden.
- *door haer ordre en door haer gemelte Dogtertje van de bleijk uijt den Boomgaerde van Hendrik van Woudenberch heeft doen stelen van Arie Melsen off desselfs huijsvrouw Willemtje de Wever twee hemden noch nat sijnde wanneer sij aldaer ten huijse Coffij sat te drinken, dat sij toen door haer gemelte Dochtertje vandaer is gehaelt en gesept dat sij eens thuis moest coomen, dat sij daerop naar huijse is gegaen ende als doende de twee gestoole hemden heeft gevonden...* Een geraffineerd scenario!! Vervolgens heeft ze de hemden weer voor het vuur gedroogd, eentje zelf aangetrokken en de ander aan stukken gescheurd en er neusdoeken en dassen van gemaakt.
- uit het huis van Willem Loosdorp op de Hogenwaard een *rooije baije Rock* gestolen en doorverkocht.
- uit het huis van Louise Spijker - weduwe Gelderblom - uit de naaimand twee stroken linnen gestolen en door haar dochtertje laten verkopen.
- laat in de avond van de 'plaats' van Lourens Pieters van Lomwel een *aerde slaeij schootel met ses taefel borden* gestolen en zelf gehouden.

Klaarblijkelijk hebben we hier te doen met een notoir dievegge: óf ziekelijk verslaafd aan het stelen en/of wanhopig om te overleven met haar gezin. De opsomming in de aanklacht is nog niet klaar. Begin 1717 gaat ze 'rustig' verder: ze haalt laat op de avond van de schuit van Hendrik Pannebacker, die in de haven van Ameide lag, een zak meel, die ze verborg onder een stapel hoephout *agter op de Lecq staende* omdat de zak te zwaar was om te tillen. Helaas ging dit feestje niet door: de zak werd ontdekt.

Dit kan niet meer getolereerd worden door de autoriteiten en hier moet een *Example* worden gesteld! *Soo ist dat Scheepenen der steede ende landen van Ameijde*

Het stadhuis, waar niet alleen Schout en Schepenen vergaderden, maar waar ook beneden het cachot was en waar vanaf het bordes de veroordelingen publiek werden gemaakt.

hebben gehoord, ende gesien den Crmineelen Eijs en Conclusie van de Heer Willem Pieter van der Laeken etc etc mitsgaders gehoord de vrijwillige bekentenissen van de gevange, doende Recht gelijk deselve met Advis van een onpartijdich Rechtsgeleerde wordt gecondemneert bij desen gebragt te worden ter plaetse daer men gewoon is binnen Ameijde Crimineele Justitie te doen omme aldaer aen een paell door den scherpreger wel strengelijk met roeden te worden gegeselt, bandt deselve gevange voorts uijt de steede ende lande van Ameijde voor den tijt van ses Jaeren.... op straffe van een zwaardere veroordeling.

Dit oordeel werd op 8 juni 1717 uitgesproken door de heren schepenen. 't Moet kort hierna een waar feestje geweest zijn op de Dam: zoiets wilde geen inwoner missen... Bij zo'n gelegenheid werden een

aantal mannen opgeroepen om een ring te vormen rond het schavot. Deze mannen moesten de wat al te enthousiaste toeschouwers op enige afstand houden. Als u nog eens op de Dam komt, moet u even uw ogen dicht doen en dit schouwspel in herinnering roepen.

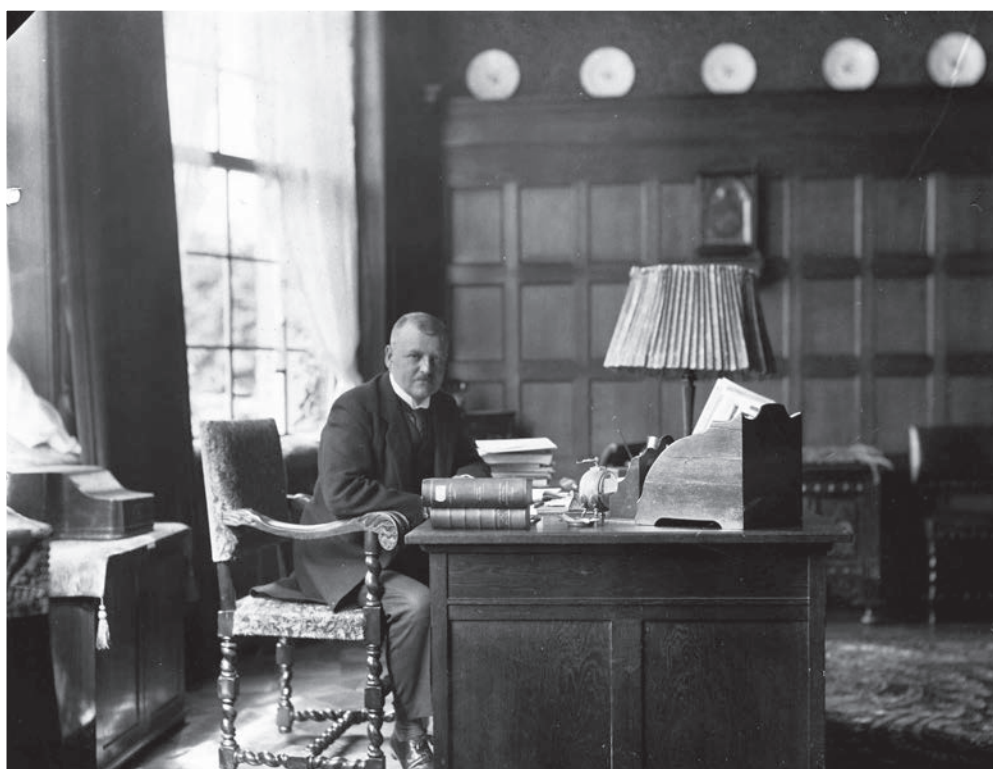
Zou het geholpen hebben? We weten wel zeker van niet: enkele jaren later duikt onze Maria weer op in Ameide en gaat 'vrolijk' verder met haar ontoelaatbare praktijken.

(wordt vervolgd)

Levensbericht

van Adriaan P.H.A. de Kleyn¹

14 oktober 1883 – 11 mei 1949

Eelco Huizinga^{1,2,3}

De Kleyn werd 14 October 1883 geboren te Ameide, waar zijn vader burgemeester was.

Foto van De Kleyn in zijn studeerkamer.

Op 11 Mei 1949 leed de wetenschap en in het bijzonder de keel-neus-oorheelkunde een zeer groot verlies door het heengaan van de Kleyn. Hij immers was algemeen erkend de eerste op het moeilijke gebied, waarop hij zich in het bijzonder had toegelegd: de physiologie⁴ en de pathologie⁵ van het perifere en centrale vestibulaire apparaat⁶.

Het was in 1936, dat een zeer groots opgezette hulding ter gelegenheid van de zestigste verjaardag van Robert Bárány zou plaats vinden, de enige keel-neus-oorarts, die ooit waardig is gekeurd voor de Nobelprijs. Door oorartsen uit de gehele wereld werd een belangrijk bedrag bijeen gebracht, waaraan door

Bárány, die hoogleraar was te Upsala, een bepaalde bestemming zou worden gegeven. Bárány heeft deze dag niet mogen beleven, hij is enkele weken voor zijn verjaardag gestorven.

Dit bedrag is toen bestemd voor het stichten van een prijs te zijner nagedachtenis, de Bárány-medaille, die eens in de vijf jaren zou worden uitgereikt aan diegene, van wie het beste werk was verschenen over het evenwichtsorgaan, waarover Bárány zijn beroemde onderzoekingen had verricht. Door de oorlog werd deze medaille het eerst uitgereikt in 1948 aan Adriaan de Kleyn en wel, zoals de oorkonde zegt: "in Anerkennung des hohen Wertes und der umfassenden Bedeutung seiner wissenschaftlichen Untersuchungen und Entdeckungen im vestibulären Gebiet der Oto-Neurologie?" Slechts zelden zal een dergelijke beslissing met zo algemene instemming zijn begroet. Het was de bekroning van een wel besteed leven.

1 Dit artikel verscheen in het KNAW jaarboek, 1949-1950, pp.275-282.

2 Geboren 11-9-1893, overleden 1-2-1976, vanaf 15-1-1940 hoogleraar keel- neus- en oorheelkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen.

3 Voetnoten zijn gemaakt door dr. A.P. Provoost.

4 Wetenschap van de normale lichaamsfuncties.

5 Ziekteleer, het bestuderen van het ontstaan en verloop van ziekten.

6 Delen van het oor en de hersenen die een rol spelen bij het in stand houden van houding en evenwicht van het lichaam.

7 Neurologie van het oor.

***Lelismond, 4 Augustus.** Voor de naburige gemeenten Ameide en Tienhoven was het gisteren een vreugdedag.

De secretaris van eerstgenoemde gemeente, de heer A. P. H. A. de Kleijn, onlangs door Z. M. benoemd tot burgemeester van Ameide en Tienhoven, na den ambtseed in handen van den commissaris des konings te hebben afgelegd, naar zijne woonplaats terugkeerende, werd reeds te Nieuwpoort in een rijtuig, waarin wethouders van beide gemeenten gezeten waren, afgebaald.

Aan de grens der gemeente Tienhoven stond eene eerewacht geschaard, bestaande uit een aanzienlijk getal ruiters en voetknechten. In optocht trok nu de stoet, in welks midden de nieuwe burgemeester zich bevond, door beide gemeenten, onder het gejuich en gejubel eener ontelbare volksmenigte, waaronder ook personen uit deze en andere omliggende plaatsen. Zoo te Tienhoven als te Ameide wapperden van de kerktorens, en algemeen uit de woningen der ingezetenen, vlaggen en wimpels. Voor het raadhuis van Ameide zag men o. a. eene smaakvol ingerichte eerepoort. Daar gekomen, hield de burgemeester eene korte aanspraak tot de vergaderde menigte, die met een donderend geknal van gewerschoten en een "Leve de burgemeester!" beantwoord werd. Uit het rijtuig gestapt, strooiden kinderen bloemen en groen op den weg, waarlangs de burgemeester, zichtbaar bewogen door zoo vele blijken van algemeene belangstelling, door de eerepoort heen naar het raadhuis ging, waar hij door de leden van den gemeenteraad werd afgewacht.

Tot laat in den avond was het feest, en alles is in de beste orde afgevoerd.

Uit: Nieuwe Rotterdamsche Courant, 6 augustus 1868.

De Kleyn werd 14 October 1883 geboren te Ameide, waar zijn vader burgemeester was.

Hij bezocht de H.B.S. te Utrecht en studeerde eerst te Delft. Maar nadat hij het eerste examen had afgelegd, kwam hij tot de overtuiging, dat hij toch meer bevrediging zou vinden in de studie van de geneeskunde, waarom hij zich te Utrecht liet inschrijven. Het is mogelijk, dat hierbij ook de verhouding met Zwaardemaker een rol heeft gespeeld. De Kleyn verloor zijn vader reeds, toen hij nog slechts 17 jaar was.

Hendrik Zwaardemaker Czn werd op 10 mei 1857 in Haarlem geboren als zoon van een uitgever en boekhandelaar. Hij studeerde in Amsterdam medicijnen, in welke wetenschap hij in 1883 promoveerde. Hij werd in 1882 officier van gezondheid bij de militair-geneeskundige dienst van de landmacht, wat hij bleef tot 1886.

In die periode specialiseerde hij zich in de keel-, neus- en oorheelkunde.

In 1897 werd hij benoemd tot hoogleraar in de fysiologie in Utrecht. Hendrik deed onderzoek over de reuk- en smaakzin, hij vulde de reukstoffenindeling van Linnaeus aan en ontwikkelde de eerste olfactometer, een meetinstrument voor geurstoffen.

Ook schreef hij in 1928 het 'Leerboek der fonetiek', dat tientallen jaren hét handboek voor de fonetiek bleef. Hij hield zich tevens bezig met de aanpassing bij doven van de toen nog primitieve hoorapparaten. Hij kan dan ook met recht de zintuigenspecialist van Nederland genoemd worden. Hendrik Zwaardemaker stierf op 19 september 1930 in Utrecht, begiftigd met talrijke onderscheidingen voor zijn belangrijke verdiensten.

De fysioloog Zwaardemaker, die zo'n grote invloed heeft gehad op de wetenschappelijke ontwikkeling van de keel-neus-oorheelkunde in Nederland, is toen

Herman Snellen Sr (Zeist, 19 februari 1834 – Utrecht, 18 januari 1908) was een Nederlands oogarts en hoogleraar oogheelkunde te Utrecht onder meer bekend vanwege de Snellenkaart waarmee de visus bepaald kan worden. Zijn zoon, Herman Snellen Jr (1865-1929), volgde hem op als hoogleraar en directeur van het Nederlandsch Gasthuis voor behoeftige

en minvermogende Ooglijders. Snellen werd student in 1851, promoveerde tot doctor in de geneeskunde op 4 juli 1857, verwierf in 1858 het doctoraat in de heelkunde en vestigde zich in Utrecht als geneesheer en tevens als assistent aan de oogheelkundige kliniek van Franciscus Cornelis Donders. In 1862 werd hij geneesheer en docent in de oogheelkunde aan het Nederlandse Gasthuis voor ooglijders in Utrecht en in 1877 hoogleraar aan de universiteit van de Universiteit Utrecht. Zijn colleges waren interessant en boeiend, zijn klinieken hadden een buitengewone aantrekking, kortom zijn leiding was zó, dat men zich gelukkig achtte zijn leerling te zijn. Bijna alle ophthalmologen (oogheelkundigen) in Nederland waren medearbeiders, assistent of indirect discipelen geweest van Snellen en ook in het buitenland rekenden vele oogartsen het zich tot een grote eer, door hem gevormd te zijn. In 1899 nam Snellen zijn ontslag als hoogleraar en in 1904 als directeur van het Nederlands Gasthuis voor Ooglijders. Zijn werken, geschriften, verhandelingen en redevoeringen op congressen waren talrijk en getuigden van diepgaande wetenschappelijke kennis, van zeldzame ijver en innige liefde voor zijn medemensen. Al in 1854, dus voor zijn promotie, voerde hij de pen; in de jaren 1855, 1862, 1863, 1864 (De geschiedenis der oogziekten in de Rijksgestichten te Veenhuizen en Ommerschans), 1865, 1868, 1874, 1876, 1877, 1881, 1882, 1883, 1884, 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896 en 1897, publiceerde hij belangrijke pennevruchten. Snellen schreef en sprak even vaardig in het Frans, Duits, Engels en Latijn als in zijn moedertaal; hij werd achtereenvolgens lid, erelid en corresponderend lid van een twaalfstal Hollandse en Buitenlandse Genootschappen en verwierf bovendien het eredoctoraat van enige vreemde hogescholen. Snellen had een geniale blik, een schat van praktische kennis, die hij met talent en toewijding dienstbaar wist te maken aan de mannen van de toekomst; daarbij had zijn onderwijs een groot suggestief vermogen. Zijn verdiensten werden door H.M. de Koningin erkend door zijn benoeming tot ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw (1895) en tot officier in de Orde van Oranje Nassau.

steeds een vaderlijke vriend voor hem geweest. Zeker is, dat de Kleyn die na een zeer vlotte studie reeds in 1907 arts was geworden en toen assistent werd in de oogheelkunde bij Snellen⁸, later op raad van Zwaardemaker van richting veranderde en assistent werd in de keel-neus-oorheelkunde bij Quix⁹. Maar hij heeft zijn oude liefde toch nooit geheel vergeten.

8 Bedoeld is prof Herman Snellen Sr. (1834-1908), hoogleraar oogheelkunde aan de Rijksuniversiteit Utrecht. Zijn zoon, Thomas Snellen, was in 1904 getrouwd met Merrigje de Kleyn, de oudste zus van Adriaan. Het is mogelijk dat deze familierelatie een rol speelde bij de keuze van Adriaan. Zie ook artikel in het Nieuwsblad 2010, jrg 21(1), blz. 14.

9 Bedoeld is Franciscus Hubertus Quix (1874-1946), in 1908 lector oorheelkunde aan de Rijksuniversiteit Utrecht.

Aan deze eerste tijd danken we reeds een twaalftal publicaties op oogheelkundig gebied. Maar ook later gaat zijn belangstelling nog enkele malen naar het verband van aandoeningen van de neus en de oogzenuw. In 1917 verschijnt een mooi onderzoek met van der Hoeve over een geheel nieuw ziektebeeld, dat zich kenmerkt door de aanwezigheid van “blauwe sclerae¹⁰, broosheid van het beenderenstelsel en gehoorstoornissen.”

Jan van der Hoeve (13 april 1878, Santpoort - 26 april 1952, Leiden) was een Nederlandse oogarts. Hij is erkend voor zijn concept van de phakomatoses, vaak genoemd neurocutaneous syndromen. Van der Hoeve is afgestudeerd aan de Universiteit van Leiden en behaalde zijn doctoraat aan de Universiteit van Bern. Hij werd professor in de oogheelkunde aan de Universiteit van Groningen en later aan de

Universiteit van Leiden. Van der Hoeve was verkozen tot president van de fysieke sectie van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen in 1932.

En nog tot in de laatste tijd werkte hij veel op het grensgebied van de optokinetische nystagmus¹¹. Als oud-burgerscholier had de Kleyn toen nog niet het jus promovendi¹², maar reeds in 1914, dus op de voor een geneeskundige wel ongewoon jonge leeftijd van 30 jaren, werd hij met Professor dr. R. Magnus¹³ eredoctor van de Universiteit te Groningen. Toen in 1911 zijn opleiding was voltooid, maakte de Kleyn een studiereis naar Wenen. Gaarne vertelde hij later nog van die tijd en hoe hij, dank zij de introducties van Zwaardemaker, bijzonder hartelijk werd ontvangen. Wenen voor de eerste wereldoorlog was het Mekka voor de oorheelkunde, daar werkten toen beroemdheden als Bárány, Alexander, Neumann, Ilajek, Marschik, Ruttin, Leidler. Met velen heeft de Kleyn jarenlang een vriendschappelijk en wetenschappelijk contact gehouden. Ook in geheel ander opzicht was dit bezoek van grote betekenis voor zijn verdere levensloop. Hij leerde in Wenen zijn toekomstige vrouw, baronesse von Artner¹⁴, kennen. Zij is een zeer grote steun in zijn leven geweest. Het huwelijk, dat zeer gelukkig zou worden, werd in 1913 gesloten. Na zijn terugkeer in 1911 vestigde hij zich in Utrecht als specialist. Spoedig had hij een zeer grote praktijk en een zeer drukke polikliniek aan het Diaconessen-huis. Geluk-

kig kreeg hij na enkele jaren steun door samenwerking met Versteegh. De Kleyn was zijn gehele leven een zeer harde werker, men staat versteld over het vele, dat hij in zijn Utrechtse jaren heeft gedaan. Want in 1911 werd hij ook assistent aan het farmacologisch laboratorium¹⁵ van Magnus, waar hij geregeld in de middaguren zijn experimenten verrichtte, terwijl hij tot in zeer late avonduren zijn patiënten opereerde.

Deze samenwerking met Magnus was zeer vruchtbaar en gaf aanleiding tot een der hoogtepunten in het onderzoek van het evenwichtsorgaan. Bij het onderzoek van gedecerebreerde dieren was het opgevalen, dat bij wijziging van de stand van de kop sterke veranderingen optraden in de spanning van de spieren der extremiteiten¹⁶. Het was in de eerste plaats nodig om vast te stellen, welke invloed hierbij uitging van het binnenoer. Door de Kleyn werd na nauwkeurige onderzoekingen een methode uitgewerkt om het binnenoer bij zoogdieren te verwijderen zonder beschadiging van trommelvlies en aangezichtszenuw. Deze methode is de standaardoperatie gebleven tot op de huidige dag. Een nadere analyse was toen mogelijk.

Zo kon worden vastgesteld, dat de tonusverandering¹⁷ in de extremiteiten afhankelijk waren van twee groepen: de halsreflexen en de zogenaamde tonische reflexen van het labirynth¹⁸. Door het ingipsen van kop, hals en romp werden de halsreflexen uitgeschakeld, na dubbelzijdige labirynthexstirpatie¹⁹ verdween de tonische invloed van het binnenoer. Een dergelijke invloed kon door de Kleyn en van der Hoeve ook worden aangetoond voor de oogspieren, hierdoor wordt de stand van de oogbol bepaald. Uitvoerende onderzoekingen werden ook verricht over de oprichtreflexen bij de verschillende zoogdieren. Door deze reflexen wordt bij een standverandering²⁰ weer de normale lichaamshouding ingenomen, hierbij spelen de labirynthen ook een grote rol. Verder werd nagegaan, welke gedeelten van het centrale zenuwstelsel nodig zijn voor het tot stand komen van deze reflexen, zodat een indruk werd gekregen over het verloop van de banen en de ligging van de centra. Voor het eerst werd bij een groot aantal medicamenten en vergiften op systematische wijze de invloed nagegaan op het verloop van de labirynthreflexen. Een overzicht van al deze onderzoekingen verscheen in 1924 in het bekende werk van Magnus “Körperstellung”²¹. De Kleyn heeft een zeer groot aandeel gehad in het tot stand komen van dit boek. Het is de grote verdienste geweest van Magnus en de Kleyn, dat ze ook bij anderen belangstelling wisten te wekken voor hun onderzoekingen. Er kwamen een aantal voortreffelijke medewerkers, hiervan dienen vooral Versteegh en Rademaker te worden genoemd.

10 Blauw oogwit.

11 Nystagmus is een afwijking waarbij het oog ongewild heen en weer beweegt – trillend wiebeloog. Nystagmus kan verschillende oorzaken hebben en op verschillende manieren opgewekt worden (zie hieronder).

12 Het recht om een proefschrift te verdedigen om de titel van doctor te behalen.

13 Prof. dr Rudolf Magnus (1873 -1927), eerste hoogleraar Pharmacologie (zie noot 14) in Nederland aan de Rijksuniversiteit Utrecht.

14 Baronesse Janka Elisabeth Frederica Eugenia von Artner (1885 -1965). Geboren in Sopron (nu Hongarije), trouwde 30 januari 1914 te Utrecht met A.P.H.A. de Kleyn. Het huwelijk bleef kinderloos.

15 Pharmacologie is de wetenschap van de werking van geneesmiddelen.

16 Ledematen.

17 Veranderingen in spierspanning.

18 Veranderingen in spierspanning veroorzaakt via het labirynth, een deel van het evenwichtsorgaan in het binnenoer.

19 Verwijderen van het labirynth uit beide oren.

20 Verandering in houding.

21 Lichaamshouding.

Foto van het team van Rudolf Magnus, maart 1926.
 Voorste rij, van links naar rechts; le Heux, de Kleijn, Gretl Magnus (secretaresse), Magnus, McNally, de Lind van Wijngaarden; achterste rij: Blake Pritchard, Rademaker, Dusser de Barenne, Schoen, van Esveld.

Er waren ook steeds vele buitenlanders, nu nog wordt in den vreemde met eerbied gesproken van de "Hollandse school".

Na de dood van Magnus in 1927 kon onder diens opvolger Bijlsma²² het onderzoek over het vestibulaire apparaat gelukkig onder leiding van de Kleyn worden voortgezet. Deze onderzoekingen waren niet alleen van grote wetenschappelijke maar ook van praktische betekenis. De "reflexen van Magnus en de Kleyn", zoals deze dikwijls worden genoemd, komen namelijk onder pathologische²³ omstandigheden ook voor bij de mens. Van zeer grote betekenis voor de kliniek zijn een groot aantal onderzoekingen van de Kleyn en medewerkers over de verschillende vormen van nystagmus, een schokkende beweging van de oogbol, die vooral ontstaat bij prikkeling van het evenwichtsorgaan. Uitgebreide onderzoekingen werden verricht, o.a. over de calorische²⁴ nystagmus, het verband tussen prikkeling van de neus en nystagmus, over de snelle phase van de nystagmus, over alcohol nystagmus²⁵, houdingsnystagmus, over combinatie van verschillende vormen van nystagmus, voorbeschiktheid voor een bepaalde richting van de nystagmus, optokinetischenystagmus²⁶. Dit alles is belangrijk voor de oorheelkunde, omdat we hierdoor worden ingelicht over de toestand van het binnenoor, maar ook voor de neurologie, daar uit de waargeno-

men verschijnselen dikwijls een aanwijzing kan worden verkregen over de localisatie van ziekteprocessen in de hersenen.

Ook op dit gebied van de oto-neurologie is, zoals op de in de aanhef vermelde oorkonde zo juist staat vermeld, door de Kleyn zeer origineel en baanbrekend werk verricht. Door zeer nauwkeurige proeven bij dieren werden bepaalde verschijnselen bestudeerd, later werd aangetoond, dat op deze wijze een belangrijke aanwinst was verkregen voor de diagnostiek bij vele patiënten.

De volgende levensperiode stelde de Kleyn in staat om hierover uit een zeer uitgebreide ervaring herhaaldelijk te berichten. Reeds tweemaal was de Kleyn aangezocht om hoogleraar te worden, in 1924 in Groningen en vijf jaren later in Leiden, maar in 1936 bezweek hij, ondanks de vele banden, die hem aan Utrecht bonden, voor een aanbod van Amsterdam om opvolger te worden van Burger, die daar gedurende vele jaren de keel-neus-oorheelkunde zo waardig had vertegenwoordigd. De Kleyn ging naar Amsterdam, in hoofdzaak omdat hij zich veel voorstelde van een samenwerking met zijn grote vriend, de onlangs overleden neuroloog²⁷, Brouwer. Hierin is hij niet teleurgesteld, vooral ook omdat hij na korte tijd de beschikking kreeg over de bijzonder fraaie kliniek in het Wilhelmina Gasthuis. Hij hield 3 October 1936 zijn inaugurele rede over "De ontwikkeling der Oor-Neus-Keelheelkunde in de loop der laatste halve eeuw". Behalve zijn eigen werk dienen uit deze tijd ook een groot aantal proefschriften van zijn leerlingen te worden genoemd, waaronder voortreffelijke,

22 Ulbe G. Bijlsma (1892-1977), van 1927-1967 tweede hoogleraar Pharmacologie aan de Rijksuniversiteit Utrecht.

23 Bij ziektebeelden.

24 Nystagmus opgewekt door het spuiten van warm of koud water in het oor.

25 Nystagmus veroorzaakt door overmatig alcoholgebruik (bier, wijn jenever, enz.).

26 Nystagmus opgewekt door een bewegend voorwerp.

27 Een arts-specialist die zich bezighoudt met de werking en ziekten van spieren, zenuwen, ruggenmerg en hersenen.

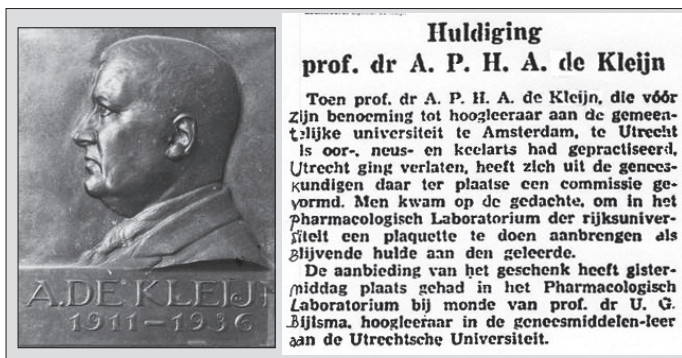
vooral ook weer op het gebied van de oto-neurologie en over het evenwichtsorgaan.

Deze leerlingen hadden voor hem de grootste verering. Dit bleek wel voldoende bij de huldiging, die plaats vond kort voor zijn dood ter ere van zijn 12½-jarig hoogleraarschap. De Kleyn was een voortreffelijke leermeester, de nauwgezette en liefdevolle wijze, waarop hij zijn patiënten behandelde, was een voorbeeld voor allen. Men heeft wel eens gezegd: "slechts een goed mens kan een goed medicus zijn." De Kleyn was een zeer goed mens. Hij was ook uitstekend op de hoogte van de ontwikkeling van zijn vak. Al had hij zich bij zijn wetenschappelijk onderzoek vooral op een bepaald onderdeel gespecialiseerd, toch had hij de rest allerminst verwaarloosd.

Zo heeft hij ook grote naam gemaakt als operateur van de ernstige verwikkelingen van de middenoorontsteking²⁸ en van de kwaadaardige gezwellen van de neusbijholten.²⁹

De Kleyn was een groot mensenvriend, altijd bereid om anderen behulpzaam te zijn. Hij had een zeer evenwichtig karakter, vrijwel ieder vond het prettig met hem om te gaan en hij had een groot talent om, wanneer de gemoederen wat al te opgewonden waren geworden, deze weer tot kalmte te brengen. Door zijn grote vriendelijkheid en tact kreeg hij ook meer gedaan dan een ander. Het ligt dus voor de hand, dat hij voor vele commissies werd gevraagd en hij kon moeilijk iets weigeren. Zo kwam het, dat hij nog de laatste jaren zeer veel voor de gemeenschap heeft gedaan, waarschijnlijk ten koste van zijn eigen gezondheid. Natuurlijk werd hij voorzitter van de Keel-Neus-Oorheelkundige Vereniging, waarin hij steeds een vooraanstaande plaats heeft ingenomen. In de moeilijke jaren van de oorlog was hij voorzitter van de faculteit en waarnemend Rector Magnificus. Hij heeft zeer veel gedaan als redacteur van het Tijdschrift voor Geneeskunde. Met Woerdeman stichtte hij de voor Nederland zo belangrijke Excerpta Medica.

Hij was voorzitter van het dagelijks bestuur van het Kanker-Instituut, bestuurslid van de vereniging voor het onderwijs aan doofstommen en van de school voor slechthorenden. Hij heeft zich ook zeer verdienstelijk gemaakt in de Centrale Coördinatie-Commissie om advies uit te brengen, welke medici na de bevrijding wegens onmisbaarheid vrijgesteld dienden te worden van de militaire dienst.

De Kleyn heeft gedurende zijn leven zeer vele eerbewijzen ontvangen. De Bárány-medaille en het eredoctoraat te Groningen zijn reeds vermeld. Hij was verder ook eredoctor van de Universiteiten te Stockholm, Londen en Keulen.

De Guyot-prijs is genoemd naar Henri Daniël Guyot, geboren in 1753. Guyot studeerde theologie in Franeker en was eredoctor en buitengewoon hoogleraar aan de toenmalige Groningse Hogeschool. Hij richtte in 1790 in Groningen het eerste instituut voor doven in Nederland op. Dit instituut heette tot 2001 het Koninklijk Instituut voor Doven 'H.D. Guyot'. In dat jaar fuseerde het instituut met Effatha en ontstond de Koninklijke Effatha Guyot Groep. Guyot's kleinzoon, mr. H.D. Guyot, stelde een legaat beschikbaar aan de Rijksuniversiteit Groningen teneinde van de rente daarvan om de vijf jaar een premie toe te kennen aan den in- of buitenlander, die op oorheekundig gebied de belangrijkste ontdekking zal hebben gedaan'.

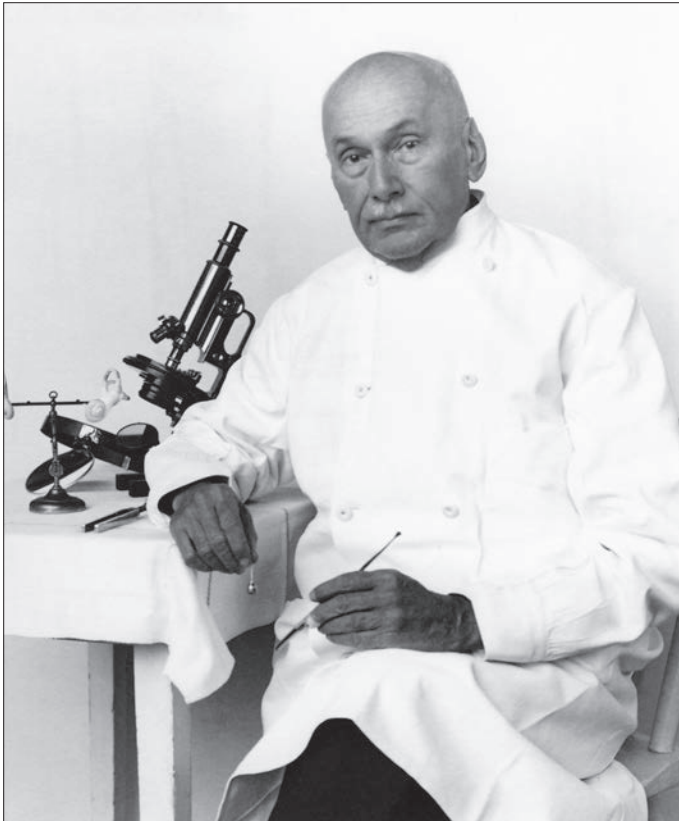
Prof.dr. R. Magnus (1873 - 1927). Gewoon hoogleraar van de kennis der geneesmiddelen en de geneesmiddelleer aan de Universiteit Utrecht vanaf 2 mei 1908.

Hij ontving in 1919 met Professor dr. R. Magnus de Guyot-prijs te Groningen. Hij kreeg in 1925 de Ramaer-medaille voor het beste werk op neurologisch gebied gedurende de 5 laatste jaren en verder ook nog de Schwartze-medaille. Hij werd in 1929 gekozen tot lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Hij was erelid en corresponderend lid van zeer vele buitenlandse verenigingen.

28 Ontsteking van de ruimte in het oor direct achter het trommelvlies (otitis media).

29 Holten in de botten rond de neus en de ogen.

1937: Charles Emile Benjamins, professor KNO in Groningen.

De Kleyn was in het buitenland zeer bekend en werd ook daar bijzonder gewaardeerd. Vooral hierdoor was het mogelijk, dat in 1926 het Collegium Oto-Rhino-Laryngologicum Amicitiae Sacrum³⁰ door Nederlanders, de Kleyn en zijn vriend Benjamins, werd opgericht. In de internationale wetenschappelijke wereld van de keel-neus-oorartsen heeft deze vereniging een zeer grote rol gespeeld, waarbij de Kleyn een centrale figuur was.

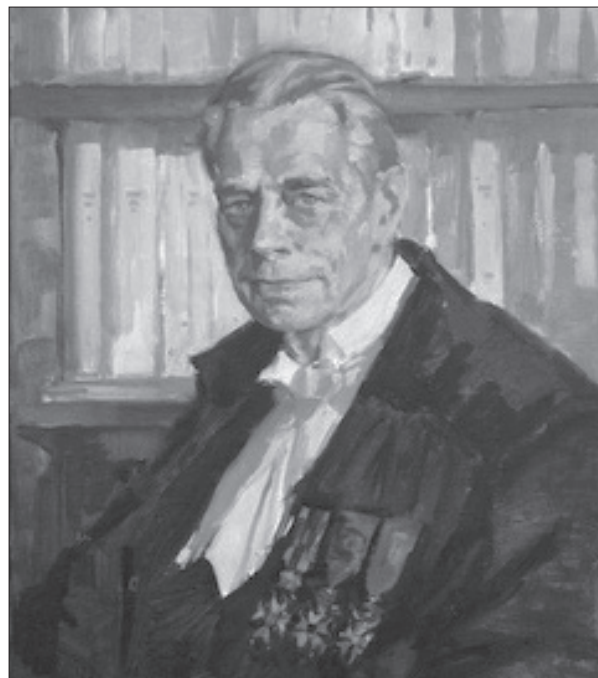
Het aanzien, dat de Kleyn genoot, was natuurlijk in de eerste plaats afhankelijk van de grote betekenis van zijn wetenschappelijk werk. Doch ook zijn bijzondere persoonlijkheid heeft er veel toe bijgedragen, dat hij die gezaghebbende figuur is geworden. Hij was een autoriteit, zonder dat hij zichzelf op de voorgrond stelde. Hij had een indrukwekkende kennis van de literatuur van zijn vak, hij interesseerde zich levendig voor het werk van anderen en werd door tallozen geraadpleegd. Hoewel de Kleyn zeker niet over grote oratorische gaven beschikte, werden zijn voordrachten steeds met opvallend grote belangstelling gevolgd. Want de inhoud was steeds voortreffelijk en, evenals in zijn geschriften, werd alles op een helder en overzichtelijke wijze door hem uiteengezet. Daarbij hield hij zich in 't geheel niet op met phantastische beschouwingen, hij beperkte zich uitsluitend tot exacte vraagstellingen. Maar wat misschien wel de meeste indruk maakte, was de grote betrouwbaarheid van al zijn mededelingen. Deze waren steeds gebaseerd op zeer nauwkeurige onderzoeken of waarnemingen.

Mocht later toch bij uitzondering eens blijken, dat de conclusies, die hij had getrokken, onjuist waren, dan was hij de eerste, die dit zou erkennen. Een enkel

30 Internationale vereniging van oor (oto)-, neus (rhino)- en keel- (laryngo) artsen (in Nederland KNO-artsen).

voorbeeld. Op grond van hun talrijke onderzoeken was door Magnus en de Kleyn een theorie opgesteld over de functie van de utriculus en sacculus, twee zintuigvlekken³¹ in het binnenoor, die toentertijd algemeen als het uitgangspunt van de tonische labyrintreflexen³² werden beschouwd. Latere onderzoeken van Versteegh waren hiermee in tegenspraak, door de Kleyn werd toen dadelijk opgemerkt, dat zijn theorie diende te worden herzien. Maar tot op heden is, ondanks het werk van velen, het wachten nog steeds op een betere.

De Kleyn was een zeer gaaf mens met een zeer juist inzicht wat behoorlijk en eerbaar is in dit leven en hij was steeds bereid daarvoor op de bres te staan. Ook in zijn vriendschap had hij dezelfde betrouwbaarheid als in zijn werk, men kon altijd op hem rekenen. Deze vriendschap met de Kleyn is steeds als een belangrijk bezit beschouwd door velen in binnen- en buitenland. Dit bleek zo duidelijk uit het grote medeleven bij zijn overlijden. Voor hen betekent het heengaan van de Kleyn een lege plaats voor altijd. Wij, zijn vrienden, zullen hem blijven herdenken voor het vele, dat hij ons heeft gegeven. Onze gedachten gaan daarbij ook uit naar Mevrouw de Kleyn, die zo buitengewoon veel heeft verloren. Door haar belangstelling en haar toewijding heeft zij, zoals Brouwer zo treffend heeft gezegd, veel poëzie gebracht in het leven van deze harde werker. Wij zijn haar dankbaar voor dit alles en zullen ons steeds blijven herinneren die bijzondere sfeer in het zo kunstzinnig ingerichte milieu, waar wij zo hartelijk en gastvrij werden ontvangen.

Prof. dr. Eelco Huizinga (1893-1976), auteur van de oorspronkelijke versie van dit artikel.

31 De utriculus en sacculus zijn vooral gevoelig voor het waarnemen van versnellingen en de stand van het hoofd ten opzichte van de zwaartekracht en kunnen daardoor als evenwichtszintuig dienen.

32 Zie voetnoot 18.

Is een Ameidenaar de Nobelprijs misgelopen?

Enige kanttekeningen bij het "Levensbericht van Adriaan P.H.A de Kleyn"

Dr A.P. (Bram) Provoost¹

Van december 1971 tot en met september 1976 ben ik werkzaam geweest in het Rudolf Magnus Instituut (RMI) van de Rijks Universiteit Utrecht. Dit laboratorium voor Farmacologie aan de Vondellaan² was genoemd naar de eerste hoogleraar Farmacologie, de wereldberoemde prof. dr. Rudolf Magnus. Begin 1972 verhuisden mijn vrouw en ik vanuit Utrecht naar de Voorstraat 10 in Ameide. In die tijd had ik geen enkel idee dat er een sterke band bestond tussen het RMI en de Voorstraat in Ameide. Hoewel ik de plaquette "A. de Kleijn 1911-1936"³ in het RMI zeker gezien moet hebben, had ik geen idee van de achtergrond van deze onderzoeker. Pas later las ik bij toeval in de Grote Winkler Prins (7de druk, 1970) de bijdrage over de Kleyn. In deel 11 staat het volgende:

"KLEYN, Adrianus Paulus Huibertus Antonie de (Ameide 14-10-1883 – Amsterdam 11-5-1949), Nederlands keel-neus-oorarts. Na een assistentschap bij Snellen en Quix vestigde hij zich te Utrecht. Hij deed er veel experimenteel onderzoek, tot 1927 met de farmacoloog R. Magnus, dat vooral betrekking had op de functie van het evenwichtsorgaan (reflexen van Magnus en De Kleyn; z Labyrint 3: labyrintreflexen). In 1936 werd De Kleyn hoogleraar in de keel-, neus- en oorheelkunde aan de Universiteit van Amsterdam."

Geboren in Ameide in 1883, en naar achteraf bleek in het huis van de burgemeester (Voorstraat 7), slechts enkele huizen verwijderd van mijn woonhuis, daar moest ik meer over te weten komen. Ik heb me dan ook vrij uitgebreid verdiept in het werk van de Kleyn en in de betekenis van de familie de Kleyn voor Ameide/Tienhoven en omgeving. Hier kan ik daar maar kort

¹ Met dank aan mevr. Annelies de Kleyn te Amsterdam en de heer mr. M.H. Kruyswijk te Rijswijk, achternicht en achterneef van prof. dr. Adriaan de Kleyn.

² Het RMI werd in 1926/27 gebouwd als "Instituut Nieuw Leeuwenbergh" naar de plannen van Rudolf Magnus en met steun van de Rockefeller Foundation. In 1968 werd de naam veranderd in "Rudolf Magnus Instituut". Na de verhuizing van de faculteit Geneeskunde naar de Uithof is het RMI opgegaan in het Bedrijfscentrum Vondelparc.

³ De plaquette is in 1936 door een aantal Geneeskundigen uit Utrecht en omgeving aangeboden als dankbare herinnering ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum van de Kleyn in het Pharmacologisch Laboratorium (zie Levensbericht).

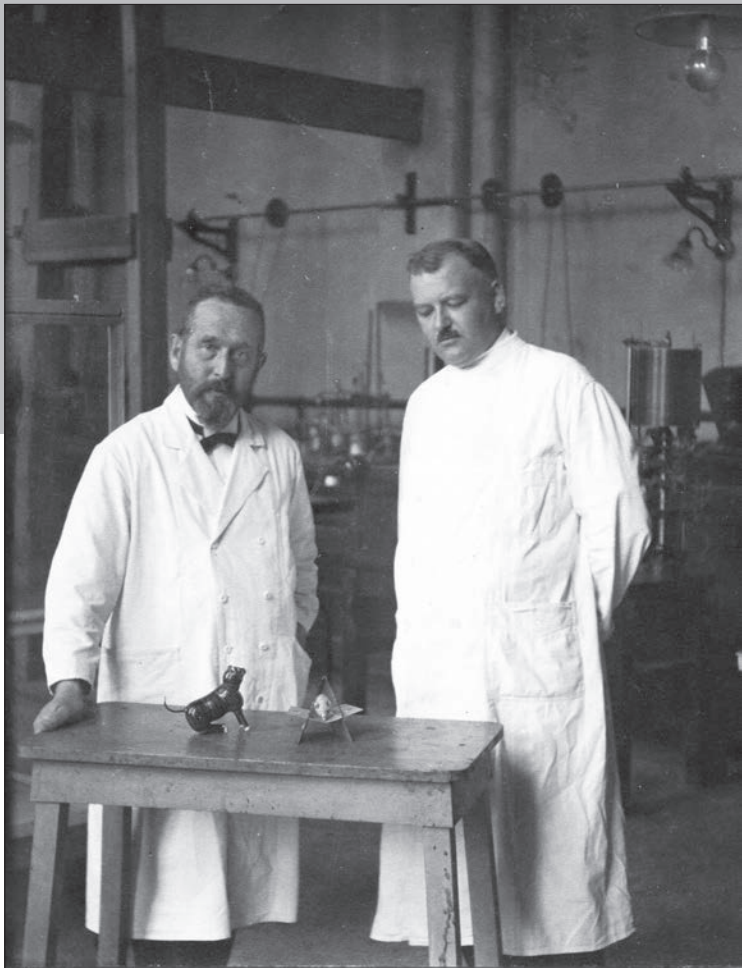
op in gaan. Toekomstige artikelen in dit Nieuwsblad zouden nader in kunnen gaan op de rol die de familie de Kleyn gespeeld heeft in o.a. het openbaar bestuur in onze regio.

Terug naar de Adriaan, de tweede zoon van de burgemeester van Ameide en Tienhoven. Zoals blijkt uit het Levensbericht was Adriaan de Kleyn een internationaal zeer bekende en gerespecteerde onderzoeker. Vooral zijn in 1911 begonnen samenwerking met Rudolf Magnus was zeer vruchtbaar en succesvol. In de periode tot 1927 werden de grondbeginselen vastgelegd over de rol van de evenwichtsorganen in het oor bij de regulering van de lichaamshouding onder allerlei omstandigheden. De door hen beschreven "reflexen van Magnus en de Kleyn" zijn nog steeds bekend. In de twintiger jaren van de vorige eeuw werd steeds duidelijker dat het onderzoek van Magnus en de Kleyn wel de Nobelprijs voor Fysiologie of Geneeskunde zou kunnen opleveren. Toch is het er nooit van gekomen. Waarom is pas gebleken na het openen van de archieven van het Nobelprijsc comité, die lang gesloten blijven. Uit die archieven bleek dat Rudolf Magnus in de periode 1922-1927, 31 maal door andere onderzoekers bij het Nobelcomité is aanbevolen voor de Nobelprijs. Een aantal malen is samen met Magnus ook 'Adrian de Kleyn' genoemd. Alle vooruitzichten waren zeer gunstig voor een Nobelprijs in 1927. Magnus was door 7 onderzoekers genomineerd, éénmaal samen met de Kleyn.

In de biografie van Rudolf Magnus door zijn zoon Otto Magnus⁴ lezen we in het Voorwoord dat het onderzoek van Magnus leidde tot zijn nominatie samen met De Kleyn voor de Nobelprijs in 1927, zoals gedocumenteerd in het boek "Nobel, the Man and his Prizes". In dit boek uit 1962 lezen we het volgende: "De beoordelaar (1927) verklaarde dat het werk van Magnus en De Kleyn zeker een (Nobel)prijs verdiende, en de vooruitzichten voor een beloning schenen zeer gunstig toen Magnus plotseling overleed." Tijdens zijn vakantie in Pontresina (Zwitserland) overleed Rudolf Magnus plotseling op 25 juli 1927, 54 jaar oud. Daarmee was ook voor Adriaan de Kleyn de kans op een Nobelprijs verkeken.⁵ Het was duidelijk dat een Nobelprijs slechts samen met Magnus

⁴ Otto Magnus: Rudolf Magnus, Physiologist and Pharmacologist. KNAW Amsterdam, 2002.

⁵ De Nobelprijs voor Fysiologie of Geneeskunde werd in 1927 uiteindelijk toegekend aan de Oostenrijker Julius Wagner-Jauregg.

Adriaan de Kleyn (rechts) en Rudolf Magnus in het Pharmacologisch Instituut, Leeuwenbergh.

mogelijk zou zijn geweest.

Toch is de wetenschappelijke verdienste van de Kleyn zeer hoog en waarschijnlijk is hij de enige geboren Ameidenaar die een serieuze kans op de Nobelprijs heeft gehad. Zijn verdiensten zijn ook in Nederland erkend. In 1929 werd Adriaan de Kleyn lid van de Koninklijke Academie van Wetenschappen en werd hem een hoogleraarschap in Leiden aangeboden. Dit laatste weigerde hij, zoals hij ook eerder een hoogleraarschap in Groningen weigerde. Hij wilde zijn onderzoeken in Utrecht voortzetten en pas in 1936 aanvaardde hij een hoogleraarschap Keel- Neus- en Oorheelkunde⁶ aan de Universiteit van Amsterdam. Kort daarvoor, op 31 december 1934, behaagde het koningin Wilhelmina om dr. A.P.H.A de Kleyn te benoemen tot Officier in de Orde van Oranje Nassau. Ook de Universiteit Utrecht gaat ervan uit dat Magnus in 1927 de Nobelprijs zou hebben verkregen. Op haar website is in de categorie Toponderzoekers Rudolf Magnus als Nobelprijswinnaar opgenomen.⁷ Geen woord over De Kleyn maar die werkte dan ook niet full time bij de Universiteit. Hij was als KNO-arts verbonden aan het Diaconessenhuis in Utrecht en deed zijn onderzoek aan de Universiteit zonder of met slechts een kleine vergoeding. Toch is er nog een

⁶ Prof. Adriaan de Kleyn was niet de enige in Ameide geboren KNO-arts. In het Nieuwsblad HVAT 2009; 20 nr 2, p.41 staat een artikel over de in 1885 in Ameide geboren dr. Pieter de Jong, die zich na zijn artsopleiding in Amsterdam, bij prof. Hendrik Burger, specialiseerde tot KNO arts. In 1936 werd prof. Burger opgevolgd door prof. Adriaan de Kleyn (zie Levensbericht).

⁷ <http://www.uu.nl/university/research/NL/toponderzoekers/nobelprijswinnaars/rudolfmagnus/Pages/default.aspx>.

■ Binnen de familie wordt door de jaren heen zowel de schrijfwijze de Kleyn als de Kleijn gebruikt. Ook Adriaan P.H.A. de Kleyn gebruikte deze schrijfwijzen door elkaar, zodat men op de titelbladen van zijn vele publicaties nu eens de Kleyn en dan weer de Kleijn aantreft. In krantenartikelen over familieleden treffen we eveneens beide schrijfwijzen aan. Hoewel op de grafsteen van de burgemeester de spelling de Kleijn is gehanteerd, heb ik in dit artikel voor de meest voorkomende schrijfwijze, de Kleyn, gekozen.

herinnering aan dr. Adriaan de Kleyn bij de Universiteit Utrecht. De “Stichting De Kleyn en Magnus Prijs” verstrekt om de twee jaar een prijs voor het beste proefschrift op het gebied van de Klinische Neurowetenschappen aan een promovendus van het Rudolf Magnus Instituut.

Voor de huidige “De Kleyn en Magnus prijs” is er al eerder een wetenschappelijke prijs vernoemd naar Adriaan de Kleyn. In 1953 werd voor het eerst de prijs van de “prof. dr. A. de Kleyn Stichting” uitgereikt. Deze stichting was opgericht door mevrouw J.E.F.E. de Kleyn-von Artner⁸, weduwe van prof. dr. A.P.H.A. de Kleyn, met als doel de bevordering van het wetenschappelijk werk van jonge artsen. De prijs werd om de 3 jaar uitgereikt, voor zover mij bekend voor het laatst in 1986.

Tot zover mijn kanttekeningen bij de wetenschappelijke betekenis van prof. dr. A.P.H.A de Kleyn. Hieronder volgen een aantal kanttekeningen over de regionale betekenis van de familie de Kleyn. Diverse leden van deze familie hebben, in de periode van ca. 1825 tot 1900, gedurende 75 jaar een belangrijke rol gespeeld in Ameide/Tienhoven en omgeving. Toch is daarover in het Nieuwsblad van de HVAT betrekkelijk weinig terug te vinden. Ik geef enkele voorbeelden die ik in recente uitgaven van het Nieuwsblad heb gevonden. In 1827 vervulde de in 1800 te Gorinchem geboren Zacharias de Kleyn de functie van secretaris van de ge-

Adriaan de Kleyn en zijn echtgenote Janka von Artner.

⁸ Zie voetnoot 14 in het Levensbericht van Adriaan P.H.A. de Kleyn.

meente Ameide. Dit valt op te maken uit een brief aan de Heer Burgemeester van Buren gedateerd: "Den 6^e Februarij 1827". Samen met burgemeester Ws (Warnardus) Verhagen ondertekende Z. de Kleyn deze brief waarin sprake is van de uitreiking van een gouden medaille aan doctor C.A. Timmerman⁹ (die eerder arts was in Buren) "ter beloning van desselve belangenloze ijver, in het bevorderen der koepokin-enting, gedurende het jaar 1824". (Nieuwsblad HVAT 2006; 17 nr 5; p. 32). Zacharias moet medio 1823 naar Ameide zijn gekomen. Vanaf juli van dat jaar duikt zijn naam regelmatig op bij de aangifte van een overlijden, in 1823 als ontvanger, vanaf 1824 als secretaris van de gemeente Ameide.

Zacharias de Kleyn trouwde in 1833 met Merrigje Brouwer Verheij. Het echtpaar vestigde zich in de boerderij van vader Adriaan Verheij op de Hogewaard 4 (Nieuwsblad HVAT 2006; 17 nr 1; p. 48).

Zacharias de Kleyn en zijn echtgenote Merrigje Brouwer Verheij.

Zacharias was bestuurlijk zeer actief. Behalve secretaris van Ameide is hij ook raadslid en wethouder in Ameide geweest en burgemeester en secretaris van Jaarsveld. Het echtpaar de Kleyn verhuisde op een gegeven moment van de Hogewaard naar de Voorstraat in het pand dat later ambtswoning van de burgemeester zou worden. In januari 1852 wordt hij als burgemeester van Jaarsveld opgevolgd door S.I. van Nooten, maar hij blijft aan als secretaris tot februari 1853. Zijn weigering om van Ameide te verhuizen naar Jaarsveld leidt tot zijn ontslag als secretaris. In 1863 neemt Zacharias ook afscheid als raadslid in Ameide wegens zijn benoeming tot Hoogheerraad van den Lekdijk Benedendams en van den IJsseldam. In verband met deze benoeming kiest hij wel domicilie in Jaarsveld.¹⁰ Toch blijft hij waarschijnlijk in Ameide wonen waar hij op 20 januari 1871 overlijdt,

⁹ Cornelis Antonie Timmerman, medicinae doctor (arts) en vroedmeester, geboren 1792, overleden te Ameide 14 september 1861. Op 12 februari 1847 trouwt de 55-jarige weduwnaar C.A. Timmerman met de 23-jarige weduwe Gerbregt Diepenhorst.

¹⁰ Het Hoogheerraadschap van den Lekdijk Benedendams en van den IJsseldam werd in 1328 opgericht en belast met het beheer van de noordelijke Lekdijk tussen de IJsseldam en Schoonhoven. Met de IJsseldam werd de Hollandse IJssel afgesloten van de Lek. Het dijkhuis staat in Jaarsveld. Het Hoogheerraadschap is in 1974 opgegaan in het waterschap Lopikerwaard, dat in 1994 overging naar het Hoogheerraadschap De Stichtse Rijnlanden.

één dag voor zijn 71ste verjaardag.

Het echtpaar de Kleyn-Verheij kreeg drie zonen en drie dochters. Van de dochters is weinig bekend. Eén is er op jonge leeftijd overleden, de andere twee zijn ongehuwd gebleven. De oudste dochter, Geertruida Adriana geboren in 1834, heeft op Voorstraat 9 gewoond, vlak bij haar ouders en later haar broer. De oudste zoon Zacharias Henricus, geboren in 1833, werd notaris in Molenaarsgraaf en later Gorinchem. Hij was o.a. betrokken bij de verkoop in 1876 van de Ambachtsheerlijkheid en het Stadhuis Ameide aan Abraham van Stolk en van de Ambachtsheerlijkheid Herlaar aan Warnardus C.M. Begram (Nieuwsblad HVAT 2006; 17 nr 3; p.6 en 2010; 21 nr. 3, p. 30). De tweede zoon Adrianus Paulus Huibertus Antonie, geboren in 1836, was net als zijn vader vooral bestuurlijk actief. Hij werd secretaris van Ameide en in 1868, 32 jaar oud, burgemeester van Ameide en Tienhoven. Adrianus woonde in het huis van zijn ouders, Voorstraat 7, dat later nog door vier opeenvolgende burgemeesters als ambtswoning gebruikt zou worden (Nieuwsblad HVAT 2006; 17 nr. 2, p.16). Behalve burgemeester en secretaris van Ameide en Tienhoven heeft burgemeester de Kleyn een indrukwekkend aantal andere openbare bestuurlijke functies uitgeoefend. Zo is hij ook lid geweest van de Provinciale Staten van Zuid Holland; Hoogheerraad van den Alblasserwaard met Arkel, beneden de Zouwe; Hoofdingeland van het Waterschap de Overwaard; Voorzitter, Secretaris en Penningmeester van de Waterschappen Batuwe c.a. onder Jaarsveld; Voorzittend gecommiteerde van het Waterschap de gecombineerde Uiterwaarden onder Jaarsveld en Voorzitter van het Waterschap de Hoogenboezem achter Haastrecht.

Burgemeester Adrianus Paulus Huibertus Antonie de Kleyn.

Burgemeester A.P.H.A. de Kleyn en familie in de tuin van Voorstraat 7, Ameide.

Van links naar rechts, echtgenote Hendrina Antonia Wenting (1842-1927), dochter Merrigje (1882-1974), zus Margaretha Maria (1841-1913), zoon Gerhardus Hendricus (1887-1958), zus Geertruida Adriana (1834-1917), zoon Adrianus Paulus Huibertus Antonie (1883-1949), de latere professor, en burgemeester de Kleyn (1836-1900).

Burgemeester de Kleyn trouwt in 1881, 45 jaar oud, met de in 1842 geboren Hendrina Antonia Wenting. Zij krijgen drie kinderen, een dochter Merrigje geboren in 1882, en twee zonen. In 1883 de naar de vader vernoemde, latere professor, Adrianus P.H.A. de Kleyn, en 4 jaar later, in 1887, Gerhardus Hendricus de Kleyn¹¹. Burgemeester de Kleyn is op zondag 17 juni 1900, nog in functie, overleden, 64 jaar oud, en in Ameide begraven. Volgens de rouwkaart was hij bij zijn overlijden, naast burgemeester van Ameide en Tienhoven, ook Hoogheemraad van de Alblasserwaard en Voorzitter van verschillende waterschappen.

De jongste zoon van Zacharias de Kleyn was Pieter Eliza Johannis Cornelis, geboren in 1839. Hij betrok in 1866 met zijn echtgenote Klazina de Vor de boerderij op de Hogewaard 4. De huidige bewoner, Marinus Spek, is een achterkleinzoon van Pieter en Klazina. Bijzonder is nog dat Pieter Eliza de Kleyn enige tijd medicijnen heeft gestudeerd aan de Universiteit

11 Net als zijn broer Adriaan gaat ook Gerhardus de Kleyn geneeskunde studeren in Utrecht, waar hij in 1911 artsexamen doet. Hij specialiseerde zich als chirurg en is in Utrecht werkzaam in het Diaconessenhuis. Hij overlijdt in 1958 te Utrecht en wordt begraven te Bilthoven.

van Leuven (België). Hij moest deze studie afbreken omdat hij visueel gehandicapt geraakt was. (Nieuwsblad HVAT 2006; 17 nr 1; p. 48). Via deze visuele handicap¹² is er een band tot stand gekomen met de familie van de wereldberoemde oogheekundige prof. Herman Snellen in Utrecht. Mogelijk heeft de ziekte van zijn oom ook een rol gespeeld bij de keuze van zijn neef Adriaan om zich aanvankelijk ook in de oogheekunde te specialiseren. Een feit is dat de oudste dochter van burgemeester de Kleyn, de in 1882 geboren Merrigje, in 1904 trouwde met Mr. Thomas Snellen, zoon van prof. Herman Snellen. De families waren in die tijd dus goed bekend met elkaar. De familie de Kleyn was niet alleen bestuurlijk actief in Ameide, Tienhoven en Jaarsveld, maar ook in Leerdam. De eerder genoemde in Gorinchem geboren Zacharias de Kleyn stamde uit een geslacht van edelsmeden, dat zijn wortels had in Leerdam. De grootvader van de naar Ameide vertrokken Zacharias de Kleyn, die eveneens de naam Zacharias de Kleyn droeg, was in 1739 in Leerdam geboren. Deze

12 Door het spelen met een schaar waren de punten in zijn oog terechtgekomen. Nog steeds wordt in de familie van de nakomelingen van prof. Snellen gewaarschuwd tegen het spelen met een schaar. Mededeling Mr. M.H. Kruyswijk.

Prof. dr de Kleyn overleden

Te Amsterdam, Sophialaan 2, is op 65 jarige leeftijd na een korte ziekte overleden de in Utrecht zeer bekende keel-, neus- en oorarts prof. dr. Adr. P. H. A. de Kleyn een geleerde van wereldreputatie.

Prof. de Kleyn werd 14 October 1883 te Ameide geboren en studeerde aanvankelijk aan de Technische Hogeschool te Delft.

Hij ging echter op de medische studie over, waarvoor hij naar Utrecht ging. In 1914 promoveerde hij en werd in hetzelfde jaar tot doctor honoris causa aan de Groningse Universiteit benoemd.

In 1907 had hij zich reeds als keel-, neus- en oorarts in Utrecht gevestigd, waar hij in de loop der jaren een buitengewoon drukke praktijk verkreeg.

In 1936 werd hij tot buitengewoon hoogleraar aan de Amsterdamse Universiteit benoemd en drie jaar daarna volgde zijn benoeming tot gewoon hoogleraar aan deze Universiteit. Sinds die tijd woonde hij in Amsterdam.

De overledene werd vorig jaar begiftigd met de gouden Barany-medaille van de Universiteit te Upsala.

De begrafenis zal a.s. Zaterdag te Utrecht plaats vinden om 12 uur op de tweede algemene begraafplaats.

Prof. dr. Adr. de Kleyn begraven

Onder enorme belangstelling, voornamelijk uit geneeskundige kringen, is heden in het middaguur op de 2e alg. begraafplaats „Covelswaede" te Utrecht ten grave gedragen het stoffelijk overschot van wijlen prof. dr. A. P. H. A. de Kleyn, hoogleraar in de oor-, neus- en keelheilkunde aan de gem. universiteit te Amsterdam, vroeger oor-, neus- en keelarts te Utrecht. Op de begraafplaats hadden zich vele honderden belangstellenden, afkomstig uit alle delen van het land verzameld. Wij merkten daar o.m. op de burgemeester van Amsterdam, mr. Arn. J. d'Ailly, de Utrechtse hoogleraren Jongbloed, Zoon en v. Egmond, vertegenwoordigers van de Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst, alsmede van de afd. Utrecht dier Mij., bestuursleden en directeuren van verschillende ziekenhuizen, dr. R. E. Wieringa, dir. van de G.G. en G.D. te Utrecht en vele anderen.

In de stoet waren o.m. meegekomen de hoogleraren, prof. B. Brouwer, prof. dr. U. G. Bijlsma, prof. dr. G. Rademaker en dr. C. Versteegh, oor-, neus- en keelarts te Utrecht.

Op uitdrukkelijk verlangen van de overledene werden geen toespraken gehouden.

Nadat de kist in de groeve was neergelaten, werden bloemen in het graf gestrooid, waarna een broeder van de ontslapene, dr. G. H. de Kleyn, chirurg te Utrecht, voor de betoonde belangstelling heeft bedankt.

☞ Artikelen gepubliceerd in het Utrechtsch Nieuwsblad van 12 mei en 14 mei 1949.

Zacharias trouwde in 1769 in Leerdam met Maria Drooglever. Zij was een verwante van Maria Ponderus, de echtgenote van Pieter van Aerden die de stichting van het Hofje van Aerden in Leerdam mogelijk maakte.¹³ Via het huwelijk van de Leerdamse Zacharias heeft de familie de Kleyn een familiebetrekking gekregen met de erfgenamen van Maria Ponderus. Verschillende leden van de familie de Kleyn zijn regent geweest van het Hofje van Aerden, te beginnen met Zacharias (1849-1871), burgemeester A.P.H.A. (1871-1900) en vervolgens diens broer Pieter E.J.C (1900-1905). Prof. Adriaan de Kleyn was van 1905 tot zijn overlijden in 1949 regent en enkele jaren later (1953-1963) ook zijn weduwe, mev. J. de Kleyn – von Artner. Zij werd opgevolgd door de derde A.P.H.A. de Kleyn, zoon van de chirurg G.H. de Kleyn en neef van prof. de Kleyn. Hij was regent van 1963 – 2004, maar bleef zich tot zijn overlijden in 2011 inzetten voor het Hofje, aldus de huidige beherend regent. Sinds 2004, is dat mr. M.H. Kruyswijk, een kleinzoon van Merrigje de Kleyn en Thomas Snellen en een achterneef van prof. Adriaan de Kleyn.

De grote landelijke bekendheid van prof. dr. A.P.H.A. de Kleyn komt duidelijk naar voren in een tweetal berichten in het Utrechtsch Nieuwsblad uit 1949, waarin zijn overlijden en begrafenis worden besproken.

Tenslotte wil ik nog nader ingaan op de oorsprong van de toch wel bijzondere voornamen van Adriaan de Kleyn. Deze voornamen zijn het directe gevolg van een dramatische gebeurtenis die zich op 9 januari 1811 heeft afgespeeld. In de "Opregte Haarlemsche Courant van den 15 Januarij 1811" verscheen het rechtsboven staande bericht.

Waar het schaatsongeval precies heeft plaatsgevonden is niet meer bekend. Mondelinge overlevering verhaalt het volgende: "Op die 9de januari 1811 gingen de drie broers de Kleyn, vanuit Gorinchem over de Linge, schaatsend op bezoek bij de verloofde van één van hen in een naburige plaats. Op hun terugreis 's avonds, gaf de gastheer – de vader van de a.s. bruid – zijn knecht mee om de jonge mannen naar huis te begeleiden, omdat hij het ijs goed kende en wist waar de zwakke plekken zaten. Halverwege de tocht zeiden de jongens tegen de knecht dat ze het verder wel kon-

13 Het hofje van Aerden werd van 1770-1772 gebouwd op de ruïne van het Kasteel van Leerdam. De bouw werd gefinancierd uit de nalatenschap van Maria Ponderus, weduwe van Pieter van Aerden, die in 1764 op 92-jarige leeftijd was overleden, zonder directe erfgenamen achter te laten. Het Hofje was bestemd voor (behoefte) dames uit haar familie of die van haar man. Zij moesten allen van protestantse huize zijn. Ook de regenten moesten familie zijn van de stichteres, nazaten van Cornelis de Milde en Emilia van Barthem (een tante van de stichteres). Enkele kamers in het Hofje van Aerden worden door de Gemeente Leerdam als Raadszaal en Trouwzaal gebruikt. De Regentenkamer wordt gebruikt als vergaderruimte voor de regenten en fungeert als Museum voor de collectie 17^e eeuwse schilderijen van Pieter van Aerden.

* * Onze drie geliefde en eenige Broeders, ZACHARIAS HENDRICUS; PAULUS; en HUIBERT ANTHONY DE KLEYN, de eerste te Gorinchem, en de twee laatste te Thiel woonachtig, vonden op heden, van eene korte reize over het Ijs terug komende, in den vloed hun Graf!
 Deze zoo onverwachte als schrikbarende sterfgevallen dompelen ons, der Overledens vijf Zusters, benevens de vier na geheel Onderlooze Weezen, door den eerstgemelden nagelaten, in de diepste rouwe, waar onder wij, buiten de opbeuringen van Jezus troostrijken godsdienst, gewis zouden bezwijken, doch die ons nu gebieden Gode te zwijgen.
 Wij geven van deze, voor ons onvergetelijke, verliezen, door dezen thans gebruikelijken weg kennis aan Bloedverwanten en Vrienden, met verzoek om van Brieven van Rouwbeklag ver schoond te mogen blijven.
 Uit aller naam,
 PETRONELLA ELIZABETH DE KLEYN.
 GORINCHEM den 9den van Louwmaand 1811.

Opregte Haarlemsche Courant, 15 januari 1811.

den vinden en stuurden hem naar huis. Een besluit met fatale gevolgen"¹⁴

De omgekomen Zacharias Hendricus was de vader van de later naar Ameide vertrokken Zacharias de Kleyn. Ten tijde van het ongeval was de kleine Zacharias nog net geen 11 jaar oud. Zijn moeder, Margaretha Rietman, was al op 30 juni 1802 te Gorinchem overleden, toen Zacharias 2 jaar oud was. Met het overlijden van zijn vader werd Zacharias wees. Wie er verder voor zijn opvoeding heeft gezorgd is niet bekend, mogelijk waren één of meer van zijn vijf tantes hierbij betrokken.

De broers Paulus en Huibert Anthony waren ten tijde van het ongeval nog ongehuwd. Om de nagedachte- nis aan zijn beide overleden ooms levend te houden heeft Zacharias de Kleyn aan zijn tweede zoon hun namen meegegeven. De oudste zoon, Zacharias Hen- ricus, werd zoals gebruikelijk naar zijn eigen vader genoemd. De tweede zoon kreeg als eerste naam, zo- als gebruikelijk, die van zijn grootvader van moeders zijde, Adrianus. Aan Adrianus werden de namen van de omgekomen ooms Paulus en Huibert Anthony toegevoegd, zodat de combinatie Adrianus Paulus Huibertus Antonie ontstond. De eerste A.P.H.A. de Kleyn, de Ameidense burgemeester, heeft deze com- binatie doorgegeven aan zijn oudste zoon. De tweede A.P.H.A. de Kleyn, de Utrechtse arts en onderzoeker, bleef kinderloos, maar zijn jongere broer Gerard heeft aan zijn zoon dezelfde combinatie van namen gegeven. Deze derde, en voorlopig laatste, A.P.H.A. de Kleyn is op 17 mei 2011 op 92 jarige leeftijd in Utrecht overleden. Voor zover bekend is er nu geen familielid met de naam A.P.H.A. de Kleyn meer in leven.

Tot zover mijn kanttekeningen bij het "Levensbericht van Adriaan P.H.A de Kleyn". Het zal duidelijk zijn dat de geschiedenis van de familie de Kleyn in relatie tot Ameide en Tienhoven de moeite waard is om ver- der uit te diepen.

14 Overlevering door Annelies de Kleyn te Amsterdam en Mr. M.H. Kruyswijk te Rijswijk.

Het hofje

van

mevrouw van Aerden te Leerdam

Maria Ponderus, ook bekend als mevrouw van Aerden, werd geboren in Monster op 27 januari 1672 en stierf in Den Haag op 20 april 1764. Zij was de stichteres van het hofje. Zij was dochter van Antonius Ponderus (1642-1713), chirurgijn, praeceptor¹ van de Latijnse School, en Françoise van Barthem (1640-1715). Maria Ponderus trouwde in 1692 in Den Haag met Pieter van Aerden (1643-1719), notaris en procureur. Uit dit huwelijk werden een dochter en twee zoons geboren.

De naam van Maria Ponderus is voor het nageslacht bewaard gebleven als mevrouw van Aerden, stichteres van het hofje van mevrouw van Aerden in Leerdam. Verder is over haar nauwelijks iets bekend. Uit haar huwelijk met de bijna dertig jaar oudere weduwnaar Pieter van Aerden werden drie kinderen geboren: Maria (1693), Maurits (1694) en Pieter (1698), allen gedoopt in de woonplaats van het gezin, Den Haag. Haar man moet culturele belangstelling gehad hebben: hij bezat een bescheiden schilderijenverzameling en een schelpenkabinet.

Maria Ponderus overleefde niet alleen haar echtgenoot, maar ook al haar kinderen: beide zoons overleden kinderloos in Indië, haar dochter werd in 1740 begraven, eveneens zonder kinderen na te laten. In 1742 woonde de weduwe van Aerden, waarschijnlijk met twee dienstboden, in de Vlamingstraat.

Het schelpenkabinet van haar man verkocht zij in 1764, zijn 17de eeuwse schilderijencollectie kwam uiteindelijk terecht in het hofje dat zij zou laten oprichten.

Maria van Aerden-Ponderus werd een week na haar overlijden bijgezet in het familiegraf in 's-Gravenzande. Zoals in haar testament bepaald, was zij de laatste van de familie die in dat graf een plaats kreeg, naast haar ouders, haar man en haar dochter.

Maria Ponderus had bij het overlijden van Pieter van Aerden in 1719 een omvangrijk kapitaal geërfd. Die erfenis, zo blijkt uit haar testament, zag zij als 'gaven die God mij zo onverdiend gegeven heeft'. Waarom zij besloot haar kapitaal voornamelijk een filantropische bestemming te geven, is eveneens vastgelegd in haar testament: *'De reden dat ik tot het stichten van een hofje overga, is dat alle families armen en rijken onder hun geslacht hebben en dat na de dood mijner kinderen zich hebben opgedaan² enige burgerlijke mensen die voorgeven zo van mijn familie als van die van mijn man zaliger te zijn, schoon zeer ver'*. Hen wilde zij laten delen in genoemde 'gaven', al had zij zich tijdens haar leven kennelijk niet geroepen gevoeld de familierelaties uit te (laten) zoeken.

1 Leraar.

2 Naar voren zijn gekomen.

Het hofje van mevrouw van Aerden te Leerdam.

Catharina van Groningen³ zegt over het hofje van mevrouw van Aerden het volgende: 'Het hofje is in 1770-1772 gebouwd op de plaats waar zich vroeger het kasteel van de heren van Leerdam bevond, dat door een, thans gedempte, gracht van het stadje was gescheiden. Van de bij de restauratie in de bodem aangetroffen overblijfselen van het middeleeuwse kasteel zijn enkele fragmenten in de tuin achter het hofje geconserveerd en tot 50 centimeter hoogte opgemetseld. Zo is bijvoorbeeld thans het onderste deel van een hoektoren met wenteltrap te zien. Het voormalig kasteelterrein was in het bezit van de prins van Oranje⁴, graaf van Leerdam, die in 1766 toestemming gaf om het te bestemmen tot het bouwen van een vrouwen-hofje, ingevolge de testamentaire beschikking van Maria Ponderus, weduwe van Pieter van Aerden.

De toestemming van de Staten van Holland volgde in 1769, zodat in 1770 met de bouw kon worden begonnen. Hoewel het de wens van de overledene was geweest om het hofje voor alleenstaande, bejaarde vrouwelijke familieleden van gereformeerde huize te stichten in haar woonplaats 's-Gravenhage, naar voorbeeld van het hofje van Nieuwkoop aldaar, beschikten haar familieleden na haar overlijden in 1764, dat Leerdam de voorkeur boven 's-Gravenhage genoot. De meeste voor de bewoning in aanmerking komende vrouwen woonden in de omgeving van Leerdam en bovendien was het levensonderhoud daar aanmerkelijk goedkoper dan in 's-Gravenhage. De eerst beherende regent van het hofje, Cornelis van Dam van Aerden, woonachtig te Brielle, trok architect C.P. Timmermans uit die stad aan om een ontwerp te leveren, volgens de in het testament gestelde bepalingen, ten aanzien van de hoeveelheid wonin-

³ C.L. van Groningen, *De Vijfheerenlanden met Asperen, Heukelum en Spijk*, 's-Gravenhage, 1989. Dit boek maakt deel uit van de serie *De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst* uitgeven onder auspiciën van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

⁴ Willem V (1748-1806), prins van Oranje, vorst van Nassau-Dietz, was erfstadhouder van de Republiek der Verenigde Nederlanden (1751-1785).

gen, de afmetingen en indeling van de huisjes, gemeenschappelijke voorzieningen als de plaats van het secreet en de pomp, alsmede het toe te passen bouw-materiaal.

Op 1 november 1772 kon het hofje met twaalf woningen en een woning voor de binnenvader in gebruik worden genomen. In de negentiende eeuw werden verbeteringen aan het hofje uitgevoerd. Zo zijn tussen 1857 en 1860 de ramen van een grotere indeling voorzien, schouwen gemoderniseerd en houten vloeren in de huisjes aangebracht. In 1875 werden de beide vertrekken naast de koepel, waarin de regentenkamer was opgenomen, tot woningen ingericht en in 1881 werd het vertrek op de hoek van de Kerkstraat en de Huisgracht, dat daarvoor dienst deed als lijkenkamer, ter bewoning uitgegeven, zodat er toen 15 woningen in gebruik waren. Het tot 1970 als hofje gebruikte complex werd in 1974-1976 gerestaureerd in opdracht van het College van Regenten door het architectenbureau ir. T. van Hoogevest te Amersfoort. De roedenverdeling in de ramen werd gewijzigd in de 18de eeuwse vorm, zoals die werd aangetroffen in de zuidgevel van de regentenkamer. De oost- en westgevels, alsmede de zijvleugels van de zuidgevel werden met een aantal, daarvoor niet aanwezige, vensters geopend. De afgehakte wapens der regenten aan de voorgevel werden gereconstrueerd en opnieuw aangebracht, nu geschilderd in plaats van gebeeldhouwd. De kap van de regentenkamer is voor een deel vervangen. De indeling werd gewijzigd: de vleugel aan de voorzijde werd ten behoeve van het gebruik door de gemeente ingrijpend verbouwd, waarbij tevens het bordes werd veranderd: links van de ingang bevindt zich thans de trouwzaal, rechts de raadzaal. Voorts herbergt het geheel naast een aantal woningen, een klein museum: de regentenkamer met sinds de bouw daarin aanwezige 17de eeuwse schilderijenverzameling, zoals die tot stand werd gebracht door Pieter van Aerden, echtgenoot van de stichtster.

Exterieur

Boven de, ten opzichte van de gevel iets naar voren springende, ingang aan de Kerkstraat, die via een bordes toegankelijk is, bevindt zich een hardstenen gebogen fronton⁵ met rococo⁶ omlijsting waarin het wapen van de stichteres mevrouw M. van Aerden, omgeven door die van de eerste vier regenten⁷.

De hoofdingang van het hofje van mevrouw van Aerden te Leerdam.

Hieronder staat de tekst: ANNO HET HOFJE VAN MEVROUW VAN AERDEN 1770. Te weerszijden van de ingang, bestaande uit een met natuurstenen pilasters omgeven dubbele deur met bovenlicht, vijf vensters, waarboven rechthoekige, verdiepte nissen dezelfde breedte. Hoekpilasters op een base-

ment van natuursteenplaten. Een houten, geprofileerde kroonlijst sluit de gevel af. De noordvleugel wordt met een schilddak⁸ gedekt, waarop twee dakkapellen en drie schoorstenen. Aan de zijde van de binnenplaats boven de poort zitten de wapens van de eerste drie regentessen⁹ en het jaartal 1772 in de sluitsteen. Tegenover de poort in het midden van de achtervleugel bevindt zich een van een koepeldak voorzien, hoger opgetrokken gebouw met een rijke rococo ingangspartij met een hoog opgaand bordes. Hierin bevindt zich de regenten kamer. De lage vleugels terzijde zijn gespiegeld van indeling. De daknok is van dezelfde hoogte als die van noordvleugel. Schoorstenen op de hoeken. De daken zijn met blauwe pannen belegd.

5 Een fronton is een bekroning van een gevel, venster of ingang naar klassieke trant door een driehoekig of segmentvormig lichaam.

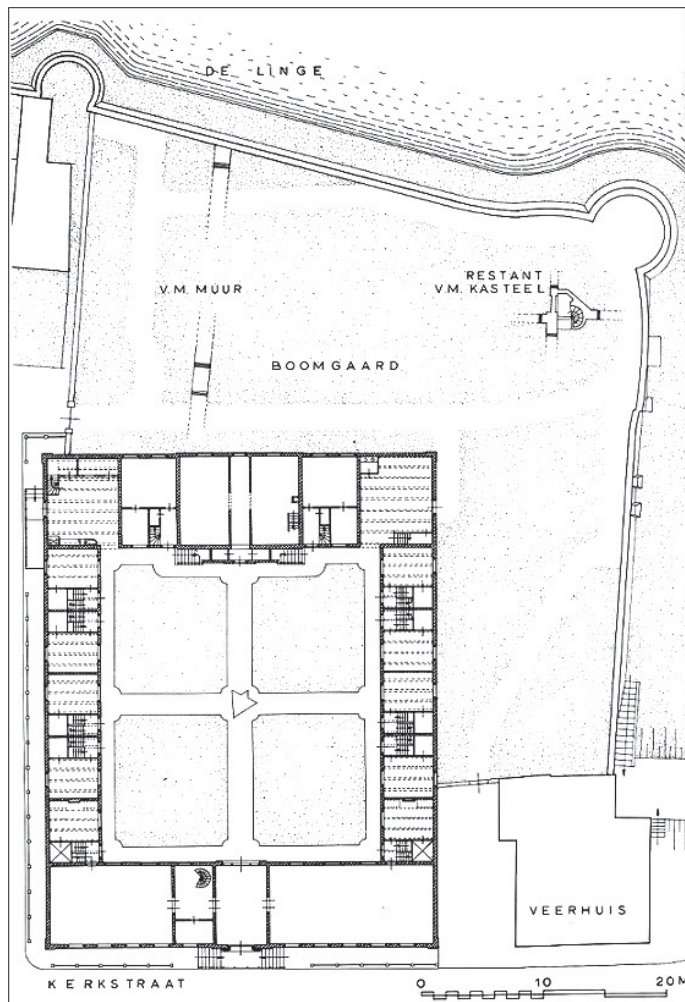
6 Rococo is een Europese stijlperiode uit ruwweg 1720-1775. De naam is een samentrekking van het Franse woord *rocaille*, een asymmetrisch schelpmotief dat men in de 18e eeuw aantreft in met name de toegepaste kunst, en het Italiaanse *barocco*, dat barok betekent. (Wikipedia).

7 Het wapen links boven is van C. van Dam van Aerden, het wapen rechts boven is van D.M. de Villeneuve, het wapen links onder is van P. Droogleever en dat van rechts onder van H. de Bie.

8 Een schilddak is een dak dat gevormd wordt door twee driehoekige schilden aan de smalle en twee trapezium-vormige aan de lange zijde.

9 De wapens zijn van links naar rechts, het wapen van Amelia Stel-laart, geboren de Bruyn, het wapen van Maria Elisabeth van Dam, geboren van Aerden en het wapen van Amelia Sprong, geboren de Bie.

Plattegrond van het hofje van Aerden en de situatie met restant van de stadsmuur en het kasteel.

De oostelijke vleugel heeft aan de binnenplaatszijde links dekkende pannen. In de oost- en de westvleugels onder een ten opzichte van de noord- en zuidvleugel iets lager liggende daknok, zijn woningen ingericht. De indeling van de vier bloemperken met lage heggen is een product van de restauratie. Voorheen had ieder huisje zijn eigen strook tuin voor de deur.

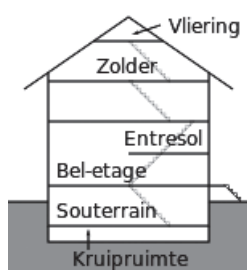
Leerdam, Kerkstraat 57-89, het exterieur van de regentenkamer in het hofje van Aerden.

Interieur

De ingang tot het gebouw waarin zich de regentenkamer bevindt, is begane gronds onder de hoge stoep die tot de belétage¹⁰ leidt. In de verrekken te weerszijden van de middengang is een gedeelte van de schilderijencollectie opgesteld. Het overige deel bevindt zich in de regentenkamer zelf. De zaal wordt geflankeerd door vier kabinetjes op de hoeken en heeft een stucplafond en een grijsmarmeren schouw met een door snijwerk omlijste spiegel, alles in de Lodewijk XV-stijl. Tegenover de schouw is een ruimte waarin zich voorheen de bedstede bevond. In een van de hoekkabinetjes zit een plectje en een fonteintje, waarvan het waterreservoir op zolderstond opgesteld. Het stucgewelf is bevestigd tegen een hangkoepel met eiken ribben. Deze constructie dateert uit de bouwtijd.

De mooie 17de eeuwse schilderijencollectie, die in de 19de eeuw nog met enkele stukken is uitgebreid, bevat onder meer een doek van Frans Hals, twee riviergezichten van Hendrick Jacobsz. Dubbels, een stilleven van Pieter Claesz., twee portretten van Gerard ter Borch, een landschap van Philips Koninck, stillevens van Van der Heem en een aantal familieportretten. De zuid-westhoek van het complex was ingericht als 'plaats'. Hier bevonden zich het 'gemeen secreet'¹¹ en de turfzolders. Een gemeenschappelijke bakoven en de grote pomp waren opgesteld in de zuid-oosthoek van het hofje. Ook hier waren turfzolders op de verdieping. Aan beide kanten van de raad- en trouwzaal in de noordvleugel zijn twee 'stijlkamertjes' ingericht, waarin de oorspronkelijke bedsteden zijn gehandhaafd. Deze kamers hebben een enkelvoudige balklaag evenwijdig aan de voorgevel. De schouw met de 19de eeuwse schildpadtegels is na restauratie ingebracht ter plaatse van de oorspronkelijke. Tegenover de schouw ligt een bedstede waaronder een keldertje is. De verdiepingen deden dienst als turfzolder. Thans zijn zij bij de woonruimtes getrokken.

10 Een bel-etage, of *piano nobile*, is de eerste verdieping of hoofdetage bij voorname huizen, kastelen en paleizen.

11 Openbaar toilet.

Regentenlijst van het hofje van mevrouw van Aerden

C. van Dam van Aerden (beherend regent)	1769-1806
H. de Bie	1769-1794
P. Droogleever	1769-1789
D.M. de Villeneuve	1769-1812
G. Droogleever	1789-1813
A.M. Droogleever (beherend regent)	1806-1848
J.H. de Villeneuve	1808-1810
D.M. de Villeneuve	1810-1846
J.E. de Villeneuve	1812-1829
J.H. Spiegel	1829-1833
A.A. van der Crab	1833-1853
H.J. Droogleever (beherend regent)	1833-1849
Jhr. W. de Villeneuve	1847-1896
Z. de Kleyn (beherend regent)	1849-1871
J.C. Tukker	1853-1880
A.P.H.A. de Kleyn (beherend regent)	1871-1900
B. Tukker (beherend regent 1900-1922)	1880-1922
P.E.J.C. de Kleyn	1900-1905
Prof. dr. A.P.H.A. de Kleyn	1905-1949
Jhr. L.J. de Villeneuve	1900-1907
Jhr. L.C. de Villeneuve	1909-1939
J.J.M. Tukker (beherend regent)	1922-1935
Jhr. W.F. de Villeneuve	1924
Mr. C.D. Tukker (beherend regent)	1935-1973
Jhr. C.H.V. de Villeneuve	1939-1953
Jhr. V.H. de Villeneuve	1953-1968
J. de Kleyn-von Artner	1953-1963
Jhr. ir. L.C. de Villeneuve	1968-
A.P.H.A. de Kleyn	1963-2004
Mr. A. Tukker (beherend regent)	1973-2004
Mr. M.H. Kruyswijk (beherend regent)	2004- heden

Historische plaatjes

met een praatje

Opnieuw een leuk verhaal, ditmaal uit het fotoboek van Kees van Toor. Bladerend in het fotoboek, waren er veel foto's van de wandelclub, met op de vlag op mars. Op de vraag wie de wandelclub heeft opgericht, antwoordde Kees van Toor "door ons". Ik zag een lachend gezicht en bespeurde enige trots en dat mag.

Het begon in het vroege voorjaar van 1938. Eerst spelenderwijs, marcheren en lopen in het gelid, met vrienden, klasgenoten en buurtkinderen. In de leeftijd van tien tot twaalf jaar ging men voortvarend te werk. De kinderen van juffrouw en meester Will, Arnold. Paul en Jansje, speelden een belangrijke rol bij de oprichting.

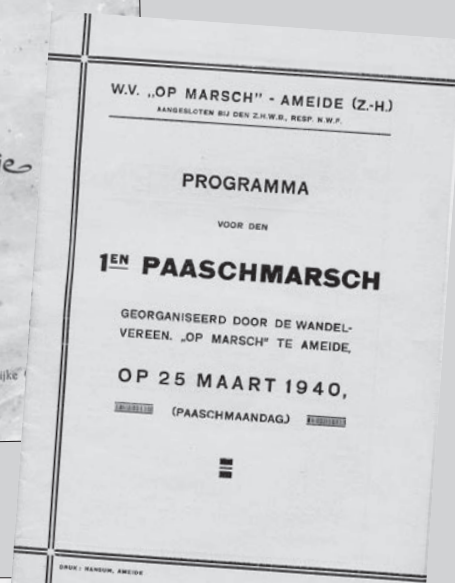
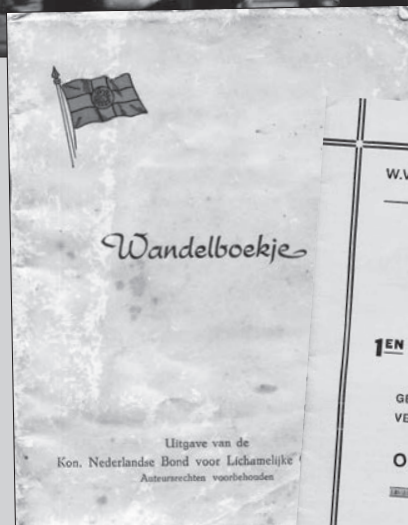
Arnold Will was de oudste en nam de leidersrol op zich. Ze kwamen bijeen in een kippenschuur op de Hogewaard bij de ouders van de kinderen Will. In een notitieboekje werden de namen genoteerd, met daarachter de maandelijksse contributie van twintig cent. Paul Will werd aangesteld als penningmeester. Zodoende is dit boekje nog steeds bewaard gebleven door Paul Will. In het boekje staat de oprichtingsdatum van 8 april 1938. Elke zaterdagmiddag oefenden ze in het mars lopen en werd er gestart op het grindpad van de familie Will. Door de ouders werd voorgesteld een echte marsleider te zoeken.

W.S.V. Tempo Meerkerk was opgericht in 1936. Hans de Groot, Anton van Gelderen en Jan van Holten uit Ameide waren lid van deze wandelsportvereniging. Jan van Holten bracht brood rond bij de klanten van zijn vader A. van Holten, die een bakkerij runde in de Nieuwstraat.

Kees van Toor wist nog precies te vertellen dat hij, samen met Floor de Langen, bij de Vinkenbuurt Jan van Holten heeft gevraagd: "Wil jij onze wandelclubleider worden?" "Vereerd door de vraag zei Jan gelijk: "JA!"

Marcherend en zingend door Ameide, groeide de groep al snel naar 38 personen, aldus het notitieboekje. Het pad op de Hogewaard werd te klein en men startte voortaan er tegenover op het pad van de familie Den Oudsten bij de dikke boom.

Met Arnold Will als voorzitter, Paul Will als penningmeester en Kees van Toor als "manusje van alles, nu noemen we dat secretaris" zegt hij zelf. Het correspondentieadres: J. van Holten, Nieuwstraat A264 te Ameide.

Wandelvereniging Op Marsch vóór 1940.

De naam OP MARSCH werd bedacht door meester Will; het eenheidstenu bestond uit een donkerblauwe broek of rokje met een witte blouse, waarvoor men zelf moest zorgen.

Uit de textielhandel van C. van Toor kwam een donkerblauwe lap stof. Door juffrouw Will is de vlag daarvan gemaakt, met de woorden:

OP MARS Ameide.

Opvallend was dat op papier op marsch met ch werd geschreven en op de vlag niet. We praten hier over de vlag van voor de oorlog. Na de oorlog stond er wel OP MARSCH met ch op de vlag (zie foto's).

Mogelijk wilde men de vlag voor de oorlog niet te groot maken voor de kleintjes. Ook de stropdasjes en driehoeksvaantjes die op de bloesjes werden gespeld, zijn door juffrouw Will gemaakt. In het vroege voorjaar van 1938 werd de eerste marsch gelopen bij Tempo Meerkerk, wat een belevenis was, in een echte wedstrijd lopen, zo ver van huis.

In Nieuwpoort is in hetzelfde jaar een tocht gelopen, waarvan de foto's getuige zijn. De club groeide snel en men voelde zich al echt volwassen.

Zo is in 1939 naast de kleintjes, ook een groep gestart voor de groteren, ook geleid door Jan van Holten. In totaal al ruim zestig leden.

Op 24 juni 1939 gingen de kleintjes met de bus van de "Reederij op de Lek" een mars lopen in Delft. Jan van Holten leidde de vereniging met strakke hand, bijna militair, maar wel met resultaat.

Er waren veel deelnemende wandelclubs in Delft. Wandelclub OP MARSCH behaalde de eerste prijs en de wisselbeker werd in de wacht gesleept, wat tot gejuich en een echte feeststemming leidde! Voor mijn gevoel gingen ze naast hun schoenen lopen. Al snel zongen ze het volgende versje:

*Blauw wit zijn onze kleuren,
Op Marsch is onze naam,
We zullen het proberen,
Om andere te verslaan.*

Het sociale en culturele leven in Ameide was voor de oorlog in grote lijnen te verdelen in twee stromingen. Zo werd als tegenhanger van de christelijke wandelclub OP MARSCH in de zomer van 1938 nog een wandelclub opgericht. Als leider werd Anton van Gelderen uit de Fransestraat gevraagd, eerder genoemd als lid van Tempo Meerkerk.

Als naam voor deze club werd Tempo Ameide bedacht, in de volksmond Tempo Termei genoemd. De clubkleuren waren bruin/geel, een vlag werd aangeschaft en een kleine trom. De eerste mars werd gelopen voorjaar 1939 in Meerkerk.

OP MARSCH voelde zich al een grote club en organiseerde de eerste Paaschmarsch op 25 maart 1940 (Pasenmaandag), over afstanden van 18 en 25 kilometer. De route ging over Lexmond en Meerkerk, met rust in de melksalon op het Dorpsplein.

De 25 km met een extra lus over de Bazelbrug. De route werd met schapenvet op de weg aangegeven. Met vierhonderd deelnemers was het een geslaagd evenement, getuige het krantenknipsel uit de

— Tweeden Paaschdag hebben te Ameide wandelwedstrijden plaats gehad, uitgaande van de Ameidensche Wandelclub „Op Marsch”. Reeds vroeg in de morgenuren heerschte er een gezellige drukte, omstreeks 400 wandelaars namen aan den wedstrijd deel. Aan de 25 km. marsch namen deel Prins Bernhard, Leerdam, 1e prijs beker, 247 punten, benevens een leidstersprijs, zijnde een zilveren lepeltje; 2e prijs D.V.W. Langerak, beker; 3e prijs Wandellust, Utrecht, lauwerkrans. 18 Km. marsch: 1e prijs, beker, Tempo, Ameide; 2e prijs De Jan van Arkels, Gorinchem, lauwertak en leidersprijs; 3e prijs plaquette, Voorwaarts Marsch, Nieuwpoort.

Semiwandervereenigingen: 1e prijs, lauwerkrans, Beatrix, Sliedrecht, tevens prijs voor grootste en verstkommende groep; 2e prijs, De padvindere, Kinderdijk, tak en groepspreis.

Verstkommende dame was mej. Van Soningen uit Amersfoort en verstkommende heer Punt, Amsterdam. Oudste deelnemer de heer As van Abeelen, Schoonhoven. De jury bestond uit ds. H. Barger, Heukelum, sergeant E. van der Hoof, Amsterdam, M. W. Schakel, Meerkerk, algemeen marschleider was de heer J. van Holten, Ameide. De marschen werden begeleid door vier leden van de Ameidensche E.H.B.O., welke ongeveer 40 wandelaars met blaren onder de voeten hebben moeten behandelen, hoewel geen enkele uitvaller is geweest. Tegen 6 uur kwam de laatste groep binnen, waarna op den Dam de prijzen werden uitgereikt. Ds. Barger en de heer M. W. Schakel hebben tot slot nog een propagandistische rede uitgesproken in 't belang van de wandelsport. Dit is de eerste marschwedstrijd, welke door de twee jaar geleden opgerichte Ameidensche Wandelclub is georganiseerd.

Schoonhovense Courant. Opvallend genoeg werd bij de 18 kilometer mars de eerste prijs behaald door Tempo Ameide.

Alle deelnemers kregen een fraaie medaille, met het raadshuis van Ameide erop en de kleuren van het lintje waren blauw/wit, de clubkleuren. Kees van Toor was de medailles hoogst persoonlijk met de bus in Utrecht wezen halen.

De oorlog brak uit. Door de Duitsers werd het ten strengste verboden als groep te marcheren. Een gedwongen rust van vijf jaar was het gevolg. Direct na de oorlog probeerde men de dingen te hervatten, waar men gestopt was, maar ook met nieuwe ideeën. Enkele initiatiefnemers richtten een Algemene Sport Vereniging Ameide op (A.S.V.A.), oprichtingsdatum 1 september 1945, met de sporten voetballen, korfballen, wandelen en gymnastiek.

Dit samengaan was geen lang leven beschoren. Daardoor werd OP MARSCH weer een zelfstandige wandelclub en wandelen op de lidmaatschapskaart van A.S.V.A. geschrapt. Tempo Ameide maakte geen doorstart, maar sloot zich aan bij OP MARSCH. Jan van Holten werd leider bij de kleintjes, Anton van Gelderen bij de groteren.

De eerste Marsch na de oorlog werd gelopen op 1 september 1945, met de boot van de familie Blok uit Ameide werd naar Schoonhoven gevaren, alwaar de zogenoemde Vrijheidsmars over vijftien km werd gelopen.

Op Pasenmaandag 1946 werd de tweede Paaschmarsch uitgeschreven in Ameide, welke weer een gezellige drukte gaf in het dorp.

De derde Voorjaarstocht, zo werd hij genoemd, is op zaterdag 19 april 1947 georganiseerd.

Niet op Pasenmaandag, een andere wandelvereniging in een nabij gelegen dorp had al een Paaschmarsch georganiseerd.

Er werd gestart vanuit het verenigingsgebouw met een 20 km en 30 km tocht over Tienhoven, Nieuwpoort, overvaren naar Schoonhoven, langs Cabauw, Lopik, en met de veerpont terug naar Tienhoven.

30 km met een lus erbij door Graafland en Groot-Ammers. In het programmaboekje staat: algeheel secretariaat Kees Oosterom, Fransestraat A304 Ameide. Met een prijsuitreiking in de vroege avond op de Dam was het weer een gezellig en druk evenement.

Kleintjes worden groot, de eerste oprichters kregen elders een baan of trouwden en vestigden zich buiten Ameide. Zo is in de loop van 1949/1950, niet exact bekend, OP MARSCH met ch opgehouden te bestaan.

In het voorjaar van 1958 was er een oproep in de media voor de oprichting van een wandelclub: op zaterdagmiddag om twee uur verzamelen op de Dam.

Ongeveer veertig meisjes en jongens en enkele groteren werden opgesteld, geleid door Jan van Holten marcheerden ze door Ameide, wat veel bekijks opleverde. De club groeide snel aan.

In het eerste jaar werd nog in de blauw/wit kleuren gelopen. De groteren in de club en enkele ouders namen het initiatief om een eenheidstenuë te maken. De nieuwe kleuren werden paarse broek of rok, witte blouse en een gele strop. Cor Woudenberg speelde een grote rol in dit gebeuren en ook Kees en Jannie Plieger waren van het eerste uur.

Hen Mesker werd gevraagd de 15 km club te leiden en tevens werd er actie gevoerd om een en ander te bekostigen. Drinkglazen met twee wandelaars erop in de clubkleuren paars/wit met het opschrift w.s.v. OP MARS Ameide. Huis aan huis werd geprobeerd de glazen te verkopen.

In 1959 werden de eerste tochten in de omliggende dorpen gelopen, verzamelen bij het verenigingsgebouw, op de fiets met elkaar naar een wandeltocht en 25 cent extra zakgeld voor een marsreep en een flesje Joy in de rust. In hetzelfde jaar organiseerde OP MARS weer de eerste mars in Ameide. De daarop volgende waren in 1961, 1962 en 1965 en vanaf 1968 sprak men over de Lichtstadmars, met een oranje lintje eraan.

In 1960 ging men naar bekende grote tochten, de Jan Hendrik de Rooij-mars in Sprang Capelle en met 42 personen in twee Volkswagenbusjes van de firma Woudenberg (een nieuw record!) naar de Airborne wandeltocht in Oosterbeek, waar honderden wandelclubs aan deelnamen.

Per categorie waren in Oosterbeek tien prijzen te verdelen; de leider zei: "hier moeten we een prijs halen!" Strak marcherend en ruim met je armen langs het lichaam zwaaiend, liepen we de tocht. Bij de prijsuit-

1947

reiking steeg de spanning, zouden we bij de prijzen zitten?

Van tien naar een werden de prijzen genoemd, waarvan negen prijzen al waren uitgedeeld. Teleurgesteld keken we elkaar aan; we dachten niet bij de prijzen te zitten.

De eerste prijs werd genoemd: "OP MARS Ameide". Juichend en springend om de leider heen, wat een feest.

Hen Mesker mocht met een glunderend gezicht de eerste prijs in ontvangst nemen en wij gingen allen met een trots gevoel naar huis. Zo maar een belevenis, uit vele belevenissen.

Met tien cent contributie in de week, later vijftig cent in de maand, was het een laagdrempelig gebeuren en groeide de groep snel aan.

Zo waren er in de jaren zestig een 25 km, 15 km, 10 km en twee groepen van 5 km.

Hiermee was het de grootste sportvereniging van Ameide. Bekende Vierdaagses werden gelopen en in Breda werden we ondergebracht bij particulieren. In Apeldoorn gingen er grote tenten mee, gebracht door de firma Kruyt.

Leid(st)ers van de kleintjes waren Wil de Bruin, Greet den Hartog, Nel van Mourik, Arie Molenaar, Riek van Gent, 15 km Hen Mesker en 25 km Kees Plieger, later Alie en Gerrit de Vroome uit Nieuwegein.

Theo Alblas, de man van Riek van Gent, heeft veel met zijn busje de clubs naar wandelsport evenementen gereden. OP MARS was de eerste club die oud papier inzamelde om de kas aan te vullen, wat veel werk met zich meebracht.

Allen die ik gesproken heb over de historie van OP MARS ervoeren het als een leuke en mooie tijd. Een pluim voor allen die zich ooit hebben ingezet, voor en na de oorlog, voor wandelclub Tempo Ameide en wandelclub OP MARS.

Door de steeds minder wordende belangstelling is in het jaar 1976 OP MARS opgehouden te bestaan.

Tot schrijfs,

Krijn van der Ham

1960 en 1962

Oorkonde bij het aanbieden van de plaquette (zie bladzijde 38) aan Prof. dr. A.P.H.A. de Kleyn met de gemeentewapens van Ameide (boven) en Utrecht (onder).